

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

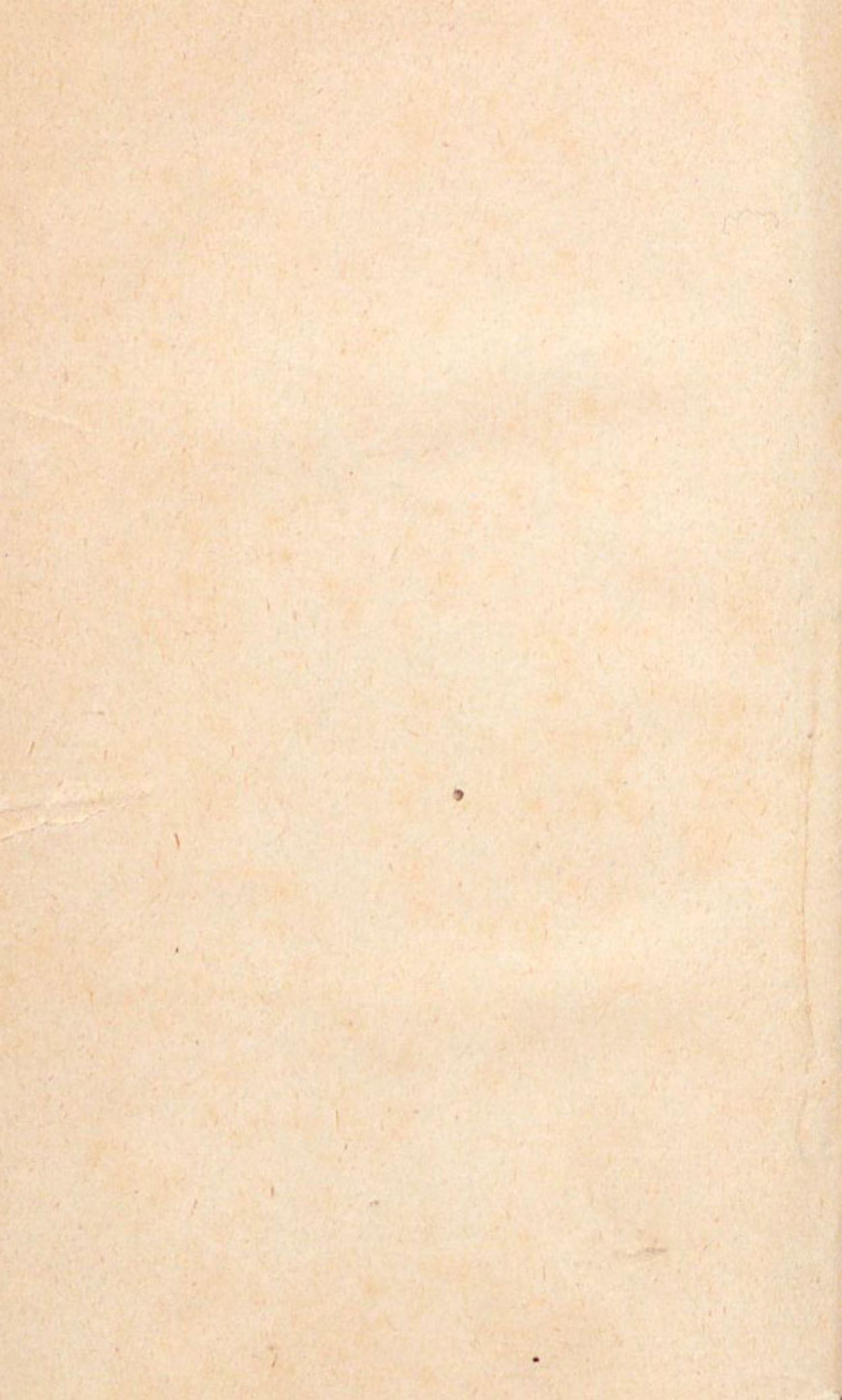

ԶԲՕՍԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Զ

ԾԵՐ ՊԻՒԳՄԱՆԸ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱԻԿԻԹՆԵՐ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

18

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Ծ Ե Ր Պ Ի Ի Գ Մ Ա Ն Ը

Ի Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

Ի Տ Պ Ա Ր Ա Ն Ի Ս Ր Բ Ո Յ Ն Ղ Ա Ջ Ա Ր Ո Ի

—
1867

39750

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระบรมราชินี

ԾԵՐ ՊԻՒԳՄԱՆԸ

OFFICE OF THE

Ծ Ե Ր Պ Ի Ի Գ Մ Ա Ն Ը

Ա

Ա. Կրպուռիկի Բերդը

Աշնանային գեղեցիկ իրիկուն մը երբ արևը իր փայլուն ճառագայթներովը կ'ուկեզօժէր Օտէնվալտ և Մէլիպոզուս լեռանց ծայրերը, որոնք ծանօթ են այն ամեն վաճառականաց՝ որ Ֆրանգֆորդի տօնավաճառը կ'երթան Հռենոսի ճամբով: Ա՛վաճառաց ծանրաբեռն կառքերը՝ որոնք նոյն օրը ինչուան Հիվէնպէրի պիտի երթային դանդաղութեամբ և անիւները ճանչելով առաջ կ'երթային. իսկ ճանապարհորդները որպէս զի շուտով Տարմչդատ հասնին գիշերը հոն անցնելու համար, շտապաւ կ'անցնէին այն լեռները:

Ահաւասիկ պատկեր ճշգրիտ մարդկային կենաց, ուր մէկը իր բեռը շալկած

ծանրաքայլ կը քայլէ, մինչդեռ ուրիշ մը
արագաքայլ և զուարթութեամբ կը վա-
զէ. կը մնայ գուշակել թէ՛ այս երկու-
քէն արդեօք ո՞րը պիտի հասնի ապա-
հով իր նպատակին: Ծերունի մը կ'երթար
այն կողմէն որ աւելի շուտ և կարճ ճամ-
բով Աւերպատէն կը հանէր Աւերպուրկի
աւերակները, որ կը կոչուի Սօտիւ — լի-
էվրը, ծերուն գէպի գետին խոնարհած
գլուխը՝ կ'իմացընէր իր մտամուքը, և կոչա-
գաւաղանի մը վրայ կը յենուր, որուն նմա-
նը քիչ անգամ կը տեսնուին մեր կողմե-
րը: Թէ որ ճամբուն վրայ իրեն տղայ մը
հանդիպէր, որ ոչխարները արծելէն դար-
ձընէր, կամ օրիորդ մը երկրորդ օրուան
համար խուրձ մը ճիւղերու ժողուած տուն
դառնար, երկչոտութեամբ մը կ'ողջունէին
ղծերունին, և քանի մը քայլ ընելէն ետքը
անգամ մըն ալ կը դարձընէին գլուխ-
նին, և աչք մը կը ձգէին անոր ետեւէն,
վասն զի այս մարդս եղական կերպարանք
մը ունէր և զգեստներուն ձևն ալ տեղա-
ցւոյ սովորութենէն տարբեր: Աւերջապէս
իր վիճակական հին բերդին աւերակնե-
րուն հասաւ, ուր աչտարակ մը և քանի մը
փրլիլիկած պատեր միայն մնացած էին.
արևը հորիզոնէն վար խոնարհելու ատեն
քարակուտի մը վրայ նստաւ, և աչքե-
րը դիմացի շրջակայիցը վրայ դարձընե-
լով, գորովալից սրտով մը այս խօսքերս
ըսաւ:

» Ահ, վերջապէս հեղ մ'ըն ալ զիս հոս
կը տեսնամ, քառասուն տարիէն ետքը,
որուն ամենեւին չէի յուսար, ողջոյն ձեզ,
հին բարեկամք իմ՝ կանանչազարդ ան-
տառներ, և դու պատկառելի Հռենոս,
չատ անգամ յիշեր եմ զքեզ և ստէպ մըտ,
քովս զիս հոս երևակայեր եմ, ինչ բան է
հայրենիքը, բայց սակայն չկայ ճշմարիտ
հայրենիք մը, երկնքէն դատ: Բա՛բէ, հոն
են այսօրուան օրս բոլոր անոնք զոր կը սի-
րէի և որոնք զիս մինակ թողուցին. ինչ-
պէս ամեն բան կը փոխուի այս աշխար-
հիս վրայ»: Նստաւ կոշտ քարի մը վրայ
և պատին կռթնելով Անգղիական երգ
մը երգեց այսպէս:

» Հովը կը ծածանէ այսօր ծաղիկները,
վաղը շառաչմամբ կը տապալէ կաղնին.
այսօր քամին օդը կը մաքրէ, վաղը մեզի
ժանտախտ կը բերէ, երեկոյեան դէմ
կը զովացընէ հոգնած ճամբորդը, և կէս
գիշերուն բոլոր շրջակայքը փոթորիկ կը
յարուցանէ:

» Առաւօտը արևուն քաղցր ճառագայթ-
ները կը փթթեցնեն հովտին գեղեցկա-
գոյն ծաղկունքը. իրիկունը արևուն
սաստկութիւնը կը խամրէ անոնց փայ-
լուն գոյները: Հոս արևը կը տաքցընէ ծե-
րուն ընդարմացեալ անդամները, անդ կը
նեղէ զպանդուխտը իր ջերմութեամբն:

» Մայիս ամսոյն մէջ թեթև նաւակ մը
զուարթութեամբ կը շարժի Ռվկիանոսի

վրայ, իսկ աշնան ալիքները՝ ցասմամբ ուրիշ բան չեն բերեր իրենց ափունքը, բայց եթէ կոտորած տախտակներ, և դիակնացած նաւաստիներ ափունքը կը զարնէ՝ որոնց կանայքը կու լան վրանին ցաւագին հեծութեամբ :

» Երբոր յոյսը կը հասնի իր բարձրագոյն կէտին՝ անկէ ետքը կը սկսի նուազիլ և ուրախութիւնը կը փարատի, անկէայ որ կ'ամբարհաւաճէր երէկ իբր Տէր աշխարհի, այսօր տխուր կերպով գերեզման կիջնայ, ըսել է, թէ կենաց բաժակը՝ թոյն միայն պաշտեր է իրեն :

» Ալիքները փոփոխական են. փոթորիկը կը կը մռնչէ, արևուն ճաւագայթները կ'անջատուին եկեղեցւոյ խաչէն. ծովուն երեսը յուղեալ է, մեծամեծք կ'ոչնչանան երկրիս երեսէն. ինչպէս որ այնչափ փոշւոյ հատիկները՝ հովը կը ցրուէ : Բան մը միայն ազատ է յեղափոխմանէ որ է միտքը և անփոփոխ Կահին սէրը : »

Միչդեռ այսպէս կ'երգէր ծերը՝ դողդոջուն բայց յստակ ձայնով մը, յանկարծ երկու տղաք ելան աւերակաց մէջէն և մտադրութեամբ անշարժ կեցան՝ իր ետեր :

Երբոր երգը լմնցաւ, տղաքը իրենք զիրեն յայտնել ուղեւով, սկսան երկչոտութեամբ մը հաղալ, փափաքելով անշուշտ որ ձերուն երեսը տեսնեն : Մերը դարձաւ և տեսաւ այս երկու երիտասարդ-

ներն մտքուր հագուած որոնք մեկէն բարեւեցին զինքը շնորհալից կերպով մը. բայց ծերունին դեռ պատասխան չի տուած տեսաւ անոնց հօրեղբօր գալը՝ որ այն շրջակայքը խոտ հանելու գրառած ըլլալով երգին վերջի տունը միայն լսած էր : Ար մտածէր որ երգողը Անգլիացի պիտի ըլլար, որովհետեւ երգածը Անգլիերէն եղանակ մըն էր՝ ուստի ծերուն մօտենալով ըսաւ իրեն անգլիերէն :

— Պարոն, դուք թէպէտ ինծի բոլորովին անծանօթ էք, բայց ձեր երգին վերջը, որ բոլորովին կը տեսնուէր թէ ձեր սրբտին խորէն կը բղխէր, ինծի կասկած կուտայ թէ դուք պէտք է որ ճանչնաք մեր ամ մենուս երկնաւոր Հայրը : Ասիկայ բաւական է ինծի, ես սա մօտիկ գեղիս ժողովրդապետն եմ՝ զոր լերանս ստորոտը կը տեսնաք : Թէ որ օտարական էք հոս և պարզութիւն կը սիրէք՝ կը հրաւիրեմ զձեզ բոլոր սրտովս մեր գիւղական բնակարանը : Երբ զերմաներէն պատասխանեց .

» Եստ շնորհակալ եմ ձեր ազնիւ հրաւիրանացը և կ'ընդունիմ յօժարութեամբ : Հին նաւապետէ մը շատ քաղաքավարութիւն չի պահանջուիր » : Աս ըսելով սկսան երեկոյեան վերջալոյսին ժամանակ գէպ 'ի գիւղը երթալ, որուն զանգակատունը կեռասենւոյ անտառի մը մէջ շինուած էր. նաւապետը ճամբան երթալու ատեն պատմեց ժողովրդապետին, թէ

այն օրը հասած էր Ա. Երպախի իջևանը ,
և իր առաջին գործը այն եղաւ որ Ա. Եր-
պուրկի հին բերդին այցելութեան եր-
թայ :

Բ

Ժողովրդապետիև Տոշեր .

Գիշերը կոխած ատեն հասան գեղը ,
մինչդեռ լուսինը լերանց ետևէն կը բարձ-
րանար: Ժողովրդապետին քոյրը առաջուց
խմացած ըլլալով տղայոցմէ թէ օտարական
մը կ'ընկերէր իրենց ուսուցչին , աճապա-
րեց գնաց մտերմութեամբ եկողներուն
ընդ առաջ: Մի վախճաք նոր եկաւորի մը
այցելութենէն , ըսաւ իրեն նաւապետը ,
ձեզի ծանրութիւն չեմ ուզեր ըլլալ » : Թէ-
որ դուք գոհ էք մեր մարդասիրութենէն ,
պատասխանեց ժողովրդապետին քոյրը ,
տարակոյս մի ունենաք որ մեզի ծանրու-
թիւն կըլլաք : » Այս խօսքը ըսելէն ետքը
խուցը մտաւ բարի մատակարարը , և գե-
ղին գինիէն շիշ մը բերաւ որ դիւրագնի
էր այն կողմերը , և սեղանի նստեցան . իսկ
տղաքը գացին անկիւն մը նստան , և ան-
համբերութեամբ ծերուն պատմութիւննե-
րուն կ'սպասէին , որովհետեւ պատմական
և հետաքրքրական բաներ շատ կը սիրէին ,
և կը յուսային նաւապետէ մը տեսակ տե-
սակ բաներ լսելու՝ մտածելով որ անտա-
րակոյս մեծամեծ ճամբորդութիւններ ըրած

պիտի ըլլայ : Եւ յիրաւի այս մարդը շատ
ըսելիքներ ունէր իրենց . բայց պատմելու
չատ սկստրաստական չէր ցուցընէր ինք-
զինքը : Հիւրը շրջակայ գիւղերուն վրայ
սկսաւ հարցմունքներ ընել ժողովրդապե-
տին , և այն կողմերը գտնուած ընտա-
նիքները ճանչնալու շատ հետաքրքիր կ'ե-
րեար :

Վերջապէս հարցուց թէ արդեօք ծեր
Պիւգմանին ազգականներէն կը գտնուին
դեռ , որ քառասուն տարի առաջ ժողովրդ-
դապետ էր այս կողմերս : — Չեմ ճանչ-
ցած զինքը , պատասխանեց ժողովրդապե-
տը . միայն գիտեմ որ ինքը սրիկայ եղ-
բօրորդի մը ունէր , և հիմա ուր գացած
ըլլալը մարդ չգիտէր . երբեք իր վրայօք
լուր մը լսուած չէ : Եւ միթէ կը ճանչնայիք
դուք այն ծեր Պիւգմանը : » Այո պա-
տասխանեց նաւապետը , իմ հօրեղբայրս
էր : »

Ժողովրդապետը դողալով մը կանչեց .
« Կարելի է որ դուք ըլլաք այն չարագործ
Ֆրանձը , որուն վրայօք գեղին քանի մը
ծերերը շատ բաներ կը պատմեն : Ո՛հ ,
թողու թիւն ըրէք ինձի որ ես ձեր վրայօք
մեկէն չարագործի մը պէս խօսեցայ . ինչ
պէս կրնայի մտածել որ դուք ըլլաք այն
յիմար Ֆրանձը . որ քաղցրաբարոյ և բա-
րեպաշտ կը տեսնուիք հիմա : » Հրամներեա ,
ես եմ , օրհնեալ ըլլայ Աստուած , ըսաւ
նաւապետը , ցաւագին ձայնով մը . զթած

Աստուած դիս ուղղեց խիստ փորձով և սոսկալի պատուհասներով: Բայց այսօր թողունք այս բաներս, ցաւալի է ինձի հիմա կենացս մանր դէպքերուն իջնալը: Արդէն վշտացած եմ մտածելով որ ահա կ'ուտեմ և կը քնանամ այն յարկին տակ ուր կը բնակէի ասկէ յիսուն տարի առաջ, ուր իմ Հօրեղբայրս կնքեց իր ցաւազին կեանքը »: Պէտք եղաւ որ ժողովրդապետը իրեն մտիկ ընէ, թէպէտ անհամբեր էր ուրիշ կողմանէ ալ լսելու այս մարդուս հետաքրքրական պատմութիւնը, իր քոյրը և իրեն երկու պատանի աշակերտքը սաստիկ հետաքրքրութեամբ ուշ կը դնէին այս օտարականին խօսքերուն. բայց ընթրիքէն առաջ շատ չխօսեցաւ:

Երբոր ընթրիքը ընացաւ, տղաքը ստիպեալ էին անկողին երթալու, թէպէտ կը մտածէին ալ որ անշուշտ հիմա պիտի սկսի պատմել, և իրենք կը փափարէին մտիկ ընել, բայց ըստ իրենց սովորական կանոնին առանց դժուարութեան ելան դնացին:

Տղոց պառկելէն ետքը նաւապետը իմացուց ժողովրդապետին որ կը փափարէր կենացը մնացած օրերը իր ծննդեան երկիրը անցնելու, և թէ արդէն իր ամեն կահկարասիքը Աէրպախ փոխադրած էր ուստի կը մնար տեղեկանալու թէ արդեօք իրեն համար վայելուչ բնակու-

Թիւն մը կը գտնուի՝ այն կողմերը դոր կա-
րենայ վարձել կամ գնել: Ժողովրդապե-
տը շատ ուրախացաւ այս բանիս վրայ և
խմացուց իրեն թէ իր ժողովրդապետա-
կան տանը քով ծախու տուն մը կայ՝ որ
անտառաց տեսչինն էր, և թէպէտ պրդ-
տիկ և սլարդ էր, բայց բարեվայելուչ: Ս-
սիկա յարմարեցաւ նաւապետին, և գի-
շերը առանց խմանալնուն առաջ գնաց, ո-
րովհետև տանը ծախուելուն պայմաննե-
րուն վրայ խօսելով դբաղեցան, ինչուան
որ մատակարարը խմացուց որ ժամացոյցը
բաւականատենէ՝ ի վեր 10 դարկեր էր:
Այն ատեն ելան անկողին գացին բայց
ժողովրդապետը կը լսէր երկայն ատեն
որ իր նոր սեղանակիցը սենեկին մէջ
վեր վար կը քալէր որ իրենինին վրայ էր
և բարձր ձայնով աղօթք կընէր, ասով
ինքն ալ գոհ եղած անուշ քուն մը եղաւ:
Յաջորդ օրը երկու տղաքը առտուն կա-
նուխ ելլալով, որոնք արդէն իսկ վար-
ժած էին, վասն զի չորս տարեկան եղած
ատենը լսած էր անգամ մը Օգոստինոս
թէ » Ամօթ բան է թողուլ որ արևը կան-
խէ մեզմէ առաջ որն որ այնչափ ճամբայ
պիտի ընէ օրուան մէջ »: Արթննալնուն
պէս, մեկէն իրենց առաւօտեան աղօթքը
կընէին և կ'երթային երեսնին և ձեռուը-
նին լուալու, և ետքը իրենց ուսուցչին
հետ կ'ելլային շրջան մը ընելու մերձաւոր
լեռանց վրայ կամ անտառներու մէջ, ուս-

տի շատ տուններ կը բերէին , զորոնք ժողովրդապետն աղէկ կը ճանչնար , և անոնց այլև այլ տեսակներուն վրայօք տեղեկութիւններ կուտար իրենց : Բայց այն օրը այն բաներէն և ոչ մէկը ըրին և ծերուն պատմութիւններէն զատ բան մը չէին մտածեր . կրնայ մարդ երևակայել անոնց ուրախութիւնը երբոր խմացան ժողովրդապետին քրոջմէն որ գեղին մէջ պիտի կենար և հաւանականաբար անտառապետին տունը պիտի բնակէր : Այսպիսի պըղտի գիւղի մը մէջ , ուր նոր բան քիչ կը պատահի , հասարակաց ճամբէն հեռու ըլլալուն պատճառաւ , ամեն ճամբորդ իջեանին դիմացը որ կը հասնէր՝ իր ձին հանդչեցնելու համար , մասնաւոր դէպք մը կը համարուէր , և ամենուն հետաքրքրութեան նիւթ կ'ըլլար , և թէ որ ըստ դիպաց մէկու մը հետ խօսէր , կամ պղտի ծանօթութիւն մը տար , երեք օր ամեն տան մէջ խօսելու նիւթ կ'ըլլար : Աւտի երբոր Հոլանտայէն եկած օտարական նաւապետին գալուստը հռչակուեցաւ , և թէ ժողովրդապետին քովը իջնալով այս գեղը բնակելու միտք ունէր , և թէ այս նաւապետը այն սրիկայ Ֆրանճն էր , կրնայ մակաբերուիլ թէ ինչ մեծ շարժմունք պատճառած ըլլայ այս լուրը բոլոր գեղին մէջ : Ամենքը իրենց աշխատութիւնները մոռցած և խմբովին ճամբուն վրայ խլուսած կը ջանային այլ և այլ դէպքեր

պատմել իրարու՝ թէպէտ և ոչ ոք ստոյգ տեղեկութիւն մը ունէր :

— » Ես տեսայ գեղին մէջ մտնալը երէկ իրիկուն բայց շատ մուտ էր , ըսաւ պառաւ Աննան . — Կ'ըսեն թէ շատ հարուստ է , ըսաւ Քերոբէն , որպէս զի ինքն ալ բան մը ըսած ըլլայ . — Ուրիշ կերպով չի կրնար ըլլալ նաւապետ մը , պատասխանեց Եղիսաբեթը , առանց միլիոններ ունենալու . — Ի՞նչ տեսակ մտածութիւն է այս , ըսաւ ծեր ոստիկանը , ապահով եղիք որ մեծատուն մը չիգար այս ողորմելի գեղը բնակելու : — Թէ որ ինչուան հիմա չէ փոխուած՝ ըսաւ ծեր Նիկողոսը՝ մեծ խնայութիւն մը ըրած պիտի չըլլայ . վասն զի ես առաջին բարեկամութիւնս իրեն հետ ըրեր եմ , և երկտասարդութենէն ՚ի վեր զինքը լաւ կը ճանչնամ , ձեռքէն դիւրաւ բան չելլար » : Վերջապէս ամենքը միտքերնին դրին որ այս իրենց խօսակցութիւններէն լաւագոյն է նաւապետին սպասել և իրմէն լսելու գլխէն անցածները , որով և իւրաքանչիւր մարդ իր գործոյն գնաց : Ան միջոցին ժողովրդապետին տունը որոջեցին որ նաւապետին փայտէ և կաշիէ սնտուկները , Աէրպախի իջևանէն Տօրնհակէն բերել տան : Ինչպէս որ այս օտարականին տունը անտառներու հին տեսչինն էր՝ որ ան միջոցին ինքը Տօրնհակէնի ոստիկանն էր՝ նաւապետը կրցաւ

92446

մեկէն հոն փոխադրուիլ: Ժողովրդապետին քոյրն ալ փոխ տուաւ անոր հարկաւոր եղած կահկարասիքը: Երբոր սնտուկներով լեցուած կառքը Աէրպախէն հոն հասաւ տղայոց և ծերերուն հետաքրքրութիւնը աւելցաւ: — » Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս սնտուկին մէջ կ'ըսէին, ասիկա անշուշտ ստակով լեցուն պիտի ըլլայ, վասն զի երկու հոգի չեն կրնար դայն տանելու և չկրնար ըլլալ որ մարդ մը ըզգեստներով լեցուն վեց սնտուկ ունենայ: — » Ի՞նչէն կը հանես դու ուրեմն որ ինքք մինակ ըլլայ, ըսաւ ուրիշ մը. Թերևս իր ընտանիքն ալ մէկտեղ պիտի դայ: — Հաւանական է, բայց չեմ կարծեր »: Օգոստինոսը և իր կարողոս եղբայրը կ'ուզէին գիտնալ թէ ինչ գանձեր ունի արդեօք նաւապետը իր սնտուկներուն մէջ: Այս բանս ժողովրդապետին հարցուցին բայց անիկայ պատասխանեց որ ինքն ալ չէր գիտեր, ուստի պէտք եղաւ անոնց բացուելուն սպասելու: Առաջին օրը նաւապետը մեկէն բացաւ սնտուկները, բայց ութը օր մարդու ալ չթողուց զինքը տեսնալու, նաև իր պառաւ աղախանոյն ալ զոր քովը առած էր, արգիլեց սնտուկներուն խուցը մտնալու: Եւ կերակուրն ալ ժողովրդապետին տունը կ'ուտէր, որ քանի մը քայլ հեռու էր կեցած տեղէն, շատ անգամ նոյն իսկ պարտեղէն անդին կ'անցնէր, և այս կերպը բռնելով աղատ եղաւ առանձին խոհակերոց մը վարձելու:

Օգոստինոս

Գ

Անտառապահիկն Տոներ .

Ութ օրէն ետքը, վերջապէս նաւապետը հրաւիրեց բոլոր ժողովրդապետին ընտանիքը, գալ թէյ մը խմել իր տունը, որ շատ փառաւոր զարդարած էր, և հոն պատին դիմացը սեւ գերիներ կեցած էին, որոնք թէյ և ծխախոտ կը հրամցընէին : Ազոսափնոս և Վարդուսը տեսնալով զանոնք՝ վախ մը զգացին սրտերնուն մէջ, բայց երբոր մօտեցան անոնց, իմացան որ անոնք օթոցներու վրայ սև նկարներ էին :

Շատ հաւնեցան, վասն զի այնպիսի գեղեցիկ օթոցներ ամենեւին չէին տեսած : Նաւապետը աղնիւ թէյը հրամցուց չինացի ամաններով, նաև գեղեցիկ նարինջներ ընծայեց զորոնք Մալգայէն բերած էր : Մուլուզի կղզիներէն սնտուկ մը լեցուն չինու թէյ և համեմներ ունէր հետը, և ուրիշ արկղներու մէջ արևմտեան Հնդկաստանի շաքար և սուրճ. և վիրգիներայ ծխախոտէն, արևելքի մետաքսէ կերպասներ, և ուրիշ տեսակ տեսակ բաներ որոնք ոմանց աւելորդ կը համարուին և ուրիշներու կարևոր. բայց ժողովրդապետին և իր աշակերտացը սաստիկ հետաքրքրութիւնը շարժող ոչ այնչափ այս մեծագին բաներս

էին, զորոնք իր քոյրը կ'ախորժէր, որ
չափ բնութեան բերքերու ճոխ հաւա-
քում մը զորոնք վերջի ութը օրուան մէջ
կարգի դրած էր:

Ունէր նաև Չինու քօքօ ընկոյզ, Պրա-
զիլի թիթեռնիկներ, սև ծովու սաթ, կը-
րէոնլանտայի կտաւաքար, ծովեղերեայ
գեղեցիկ խոտեր, տեսակ տեսակ բուս-
տեր, ծովու ողնիներ, խեցեմարթներ,
ծովու միջատներ և ուրիշ գեղեցիկ ժըժ-
մունքներ: Ուրիշ պզտի արկղիկի մը մէջ
ալ ունէր գեղեցիկ հաւաքում մը Հնդկաս-
տանի և Պարսկաստանի աղուոր քարե-
րու՝ որ մարդու աչքը չէր կշտանար նայե-
լով, Օգոստինոս կ'ուրախանար մտածե-
լով որ պիտի կարենայ շատ անգամ հոն
գալ այս բաներս ղննելու և տեսնելու ու-
ղածին պէս, որուն համար հրաման ալ
ընդունեցաւ: Ամեն օր այս երկու տղա-
քը կ'երթային քանի մը ժամ նաւապետին
տունը անցընելու: Երբեմն իրենց գեղեցիկ
զիրք մը կու տար որ միատեղ կը կարգա-
յին տանը դիմաց եղած նստարանին վը-
րայ, երբեմն իրենց կը սորուեցնէր Անգ-
ղիերէն և Քաղղիերէն, և երբոր ուշա-
գրութեամբ և մտադրութեամբ մտիկ կ'ը-
նէին՝ իրենց քանի մը շտեսած բաներէն ալ
կը ցուցընէր, և կամ այնպիսի բաներ կ'ու-
տար որ տղայոց հաճոյ կ'անցնէր, երբեմն
ալ արմաւենի, թուզ, ժժմունք և ասոնց
նման բաներ կու տար իրենց, և կամ Անգ-

դիւերէն գիրք մը կը կարդացընէր և դայն
գերմաներէն կը թարգմանէր, իրենց հաս-
կընալի ընելու չափ. նաև կը մեկնէր ինչ որ
չէին ըմբռներ, և աւելի սլարդելու համար
իր բեղմնաւոր մտքէն օրինակներ կը բերէր
անոնց: Օր մըն ալ ճպռան և մրջման ա-
ռակը բերնուց սորվեցնելով իրենց՝ հար-
ցուց թէ ճպռուք որուն կըրնանք նման-
ցընել, » Տեսակ մը մարդու, պատասխա-
նեց Կարողոսը. բայց ինչ տեսակ մարդու.
Ինծի կ'երևայ թէ, ըսաւ Օգոստինոսը, այն
տեսակ մարդկանց՝ որոնք անհոգութեամբ
և առանց բան մը սորվելու կ'անցնեն ժա-
մանակնին: Այնպիսիք չեն դիտեր որ
քիչ մը ետքը պատիժնին կը գտնան,
վասն զի մարդ ալ չկրնար դիրենք բանի
մը գործածել, այն ատեն պիտի ըսեն ի-
րենց: Ինչո՞ւ համար դուք աւելի փութա-
ջան չեք եղած ձեր պղտիկութեան ժամա-
նակ »: — Տուած մեկնութիւնդ շատ ա-
ղէկ է, ըսաւ նաւապետը:

Գ.

Սրիկայ Ծրանձը .

Ամեն անգամ որ ժողովրդապետը այցելութեան կ'երթար նաւապետին , կը տեսնար որ անիկա ատեն ատեն տխուր կերպով մը կը նայէր դիմացը կախուած քողարկեալ պատկերի մը վրայ . և երբեմն այնչափ կ'զգացուէր որ աչքերէն արցունք կը թափէր : Առջի բերան ժողովրդապետը չհամարձակեցաւ հարցընել նաւապետին խորունկ հառաչանացը պատճառը , բայց վերջը մտածելով իրեն հետ ունեցած բարեկամութիւնը և իր պաշտօնը , որոնք զինքը կ'ստիպէին , գէթ փորձ մը ընելու խեղճին նեղութիւնները մեղմացնելու համար , որուն պատճառը թերևս մեծ բան մը հանդիպած կ'երևնար : Այս մտածութեամբ՝ որ մը երբ մինակ էր նաւապետին հետ՝ և դիրքն ալ յարմար , ըսաւ իրեն :
» Բարեկամ ինչ է պատճառը որ դու ստէպ կը նայիս այն պատկերին վրայ , և անով շատ անգամ կը տխրիս : Ա՛հ սիրելի ժողովրդապետ , պատասխանեց նաւապետը , անիկա է որ իմ վշտացս աղբիւրը կ'ընդարձակէ և վիճակս կը թշուառացընէ : Ինչ երջանիկ կ'ըլլայի ես հոս՝ կենաց ամեն կարևոր միջոցները ունենալովս , եթէ այս մարդուն պատկերը որ կը տեսնաք հոս ,

դիս ամեն վայրկեան չիխռովէր : — Ուրեմն ինչ պատկեր է այն , պատասխանեց ժողովրդապետը : — Ասիկա իմ հօրեղբորս կենդանագիրն է , ըսաւ մէկալը , բայց բանը աղէկ հասկընալու համար պէտք է որ մանրամասնաբար պատմեմ ձեզի գլխէս անցածները . բայց կանչել տուր մէկալնոնք ալ , որպէս զի գիտնան իրենք ալ թէ ինչ է եղեր իմ ճակատագիրս » :

Ժողովրդապետին քոյրը և երկու աչակերտները երբոր ներս եկան , նաւապետն ալ հանդարտ ձայնով մը սկսաւ պատմել ըսելով :

» Ես այս գեղս ծնած եմ , ինչպէս որ դուք ալ գիտէք 1754ին և տղայաբերքէն մայրս մեռաւ : Հայրս ալ քիչ ատենէն մեռնելով հօրեղբայրս դիս քովը առաւ որ գիւղիս ժողովրդապետն էր : Ասիկայ կրթեալ և երկիւղած մարդ մը ըլլալով շատ պատիժ կու տար իր եղբորորդոյն զինքը լաւ կրթելու համար առաքինութեան ճամբուն մէջ : Բայց իր վիճակին պարտքերը և առանձնական գբաղմունքը զինքը չէին թողուր մասնաւորապէս ինձի ալ ուշ դնելու , և տանը մէջ ալ ծեր և խուլ հօրաքոյրէ մը դատ ուրիշ մարդ չունէր , որուն շատ դժուարին էր կրակոտ և աշխոյժ տղու մը ուշ դնել : Ասիթները չէին պակսեր շտկելու իմ լրբութիւններս և յանդգնութիւններս : Մորուելու ալ շատ

յաջող էի և թէպէտ հօրեղբայրս ինծի
երկու ժամ ատեն կու տար դասերս պատ-
րաստելու, բայց ես կէս ժամ կը դբադէի
անոնց. իսկ մնացած ատենս ընկերներուս
հետ կ'անցնէի և անոնց հետ կ'ընէի իմ
ամեն տեսակ խորամանկութիւններս և
յիմարութիւններս: Երբոր հօրեղբայրս
կ'իմանար այս բաներս, խստիւ կը պատ-
ժէր զիս, բայց ես դարձեալ միջոցներ կը
գտնայի անկէց փախչելու: Հօրեղբայրս
զիս եկեղեցական վիճակի մէջ դնել կ'ու-
զէր, բայց բոլորովին ուրիշ վիճակի էր
սէրս և ամենէն աւելի ճանապարհորդու-
թեան, թէպէտև չէի համարձակեր դէմ
դնել հօրեղբօրս կամացը ուստի 18 տարե-
կան եղած ատենս՝ ստիպուեցայ Բիւպէնկի
համալսարանը մտնալ: Իբրև ուսանող հոն
ունեցած ազատութիւնս ինծի շատ ախոր-
ժելի եկաւ և զիս այն խիստ տեսչութենէ
ազատ տեսնելով՝ ուղեցի ըստ իմ հաճո-
յիցս կեանք մը անցնելու: Առջի բերան
եռանդեամբ կը սորուէի, և որովհետև
գիւրութեամբ միտք կառնէի դասերս, ա-
սով ինծի բաւական ժամանակ ազատ կը
մնար, որով ատեններս ուրիշ ուսանողաց
հետ տղայական դբօսանքներով կ'անց-
նէի. կամաց կամաց միտքս այնպէս դբա-
ղեցաւ այն բաներուն՝ որ ալ բնաւ չէի
աշխատեր, գրեթէ բոլոր օրս սրճանոց-
ներու մէջ և դաշտերը քալելով կ'անցը-
նէի: Արդէն տունը իմ անունս Արիկայ

Պրանց դրած էին, Համալսարանին մէջ
ևս կատարեալ արժանի եղայ այս անու-
ան: Արնաք երևակայել թէ ինչպէս հօ-
րեղբայրս նեղացաւ երբոր այս տխուր
լուրը առաւ: Ինծի սրտաշարժ նամակներ
գրեց որոնք մեծ ազդեցութիւն կ'ընէին
իմ վրաս, բայց նոյն վայրկեանը միայն .
և երբոր նորէն իմ ընկերներս կը տես-
նէի, իրենց խեղկատակութիւնները բոլո-
րովին կը ջնջէին սրտէս այն բարի խրատ-
ները, և կ'ամչնայի ըրածներուս վրայ
զղջալ ցուցընել անոնց դիմաց. որով և
մէկէն կը սկսէի նոր նոր յանցանքներու
մէջ իյնալ: Իմ վրաս կը ճշմարտէր Պաղ-
ղիացի մատենագրի մը այն առածը որ կ'ը-
սէ « Բարեաց վրայ ամչնալը ճամբայ մըն է
մեծամեծ թշուառութեանց»: Հօրեղբայրս
տեսնելով որ ոչ իր խրատները, և ոչ իմ
տուած խոստումներս կը կատարէի՝ ալ
դադրեցուց ինծի ստակ խրկելը զիս խնա-
յութեան և կանոնաւոր ընթացքի մը վար-
ժեցնելու համար: Բայց այս հնարքն ալ
իմ վրաս երկայն ատեն ազդեցութիւն չը-
րաւ, որով այլ և այլ պարտքեր ըրի: Եր-
բոր ալ մէկն չուզէց ինծի փոխ ստակ
տալ՝ ևս ալ ծախեցի գրքերս, և անոնց
մասն ստակ ընող բաներս, մէկէն կառք
մը մտայ Սմադերտամ երթալու ուսկից
կուղէի նաւ մտնալ: Այս ճամբորդութիւ-
նը շատ ախորժելի երևցաւ ինծի, նաև
կառքին մէջ ինծի յարմար ընկերութիւն

մը գտայ, որով ժամանակս շատ ուրախութեամբ անցուցի, և շատ անգամ ամսութեամբ կը փափարէի որ այն վիճակս կարենայի միշտ շարունակել:

Ե

Նաշը

Գիւտէնկէն մեկնելէս առաջ՝ դրեցի հօրեղբօրս միտքս խամացնելով իրեն և ինչուան յանդգնեցայ իրմէ ստակ ուզելու, ճամբորդութեան համար: Այս բանիս վրայ սաստիկ բարկացաւ ինձի և Ամսդերտամ հասնելէս ետքը խիստ նամակ մը ընդունեցայ իրմէ՝ որուն մէջ կը գրէր համառօտ և խիստ ոճով մը, որ ինձի 30 տուգադ կը խաւրէ այն պայմանաւ որ իրեն քովը գամ, ըսելով որ եթէ մտիկ չընեմ իրեն խօսքին՝ և իմ անխելք մտածութեանցս ետեէն երթամ, ապահով գիտնամ որ իր անէծքը ամեն ժամանակ իմ վրաս պիտի ըլլայ: Այս նամակը սիրտս շատ կակրեցուց և երկայն ատեն մտածեցի թէ ինչ ընեմ, արդեօք տուն դառնամ հօրեղբօրս քով, թէ երթամ ճամբորդութիւն ընեմ, որուն կարգէ դուրս սէր և փափար ունէի. միւս կողմանէ ալ իրեն ինձի ըրած սպառնալիքը բանի տեղ չդնելով չկրցայ աղէկ որոշում ընել: Բայց շատ չանցաւ և տհա հօրեղբօրս սպառնալիքը լիովին կատար

րուեցաւ վրաս, վասն զի ծովու ճամբորդութիւն ընելու փափաքով լցուած միտքս դրի նաւ մը դանալ որ Հնդկաստանի եկամ հիւսիսային Ամերիկոյ կողմերը երթայ, ուստի այս փափաքով ունեցած ըստակս հետս առած շիտակ նաւահանդիստը գնացի, և հոն քանի մը հարկաւոր տեղեկութիւններ առնելէս ետքը՝ մտայ պղտիկ նաւակի մը մէջ, ու գէսլ 'ի Սիւրինամ երթալու պատրաստուած երեք կայմեան նաւու մը մօտեցայ որ անով ճամբայ ելլամ: Խօսեցայ նաւապետին հետ, բայց չկարենալով յարմարցնել ստիպուեցայ նորէն ետ դառնալու: Ի դարձին երբոր իջած պանդոկիս՝ քարէ սանդուխէն վեր կ'ելլայի, տեսայ դրան առջև հագուած սգուած պարոն մը, որ կարծես թէ ինծի կ'սպասէր, զիս շատ աղնուութեամբ բարեւելէն ետքը, ինծի մօտենալով՝ գերմաներէն սկսաւ հետս խօսիլ ըսելով: « Կարծեմ որ հրամանքդ օտարական ես՝ Պարոն, ինչպէս նաև ես ալ, բայց ուրախ եմ որ վերջապէս հայրենակից մը դտայ որ իմ լեզուս կը հասկընայ »: Այս սիրելի խօսքերը ինծի շատ հաճոյ անցան, ես ալ յայտնեցի իրեն՝ իրարու հանդիպելնուս վրայ զգացած ուրախութիւնս: Երբոր ըսի թէ Ամերիկա երթալու փափաք ունիմ, և թէ կ'ուզեմ նաւ մը դտնալ՝ շատ ուրախացաւ, և ըսաւ որ նախընթաց օրը իրեն համար տեղ մը

վարձեր էր, Նիւեօրք քաղաքը երթալու նաւու մը մէջ, և թէ գեռ ուրիշ ճամբորդի համար ալ տեղ ունէր :

Բայց գիտես ինչ, ըսաւ ինծի, բանը յաջողցնելու համար շուտ մը նաւապետին երթանք, որ շատ հեռու չէ ասկից, և քիչ մըն ալ առաջ երթալով կը տեսնանք իր նաւը, որ անմիջապէս ծովեզերաց մօտ է : » Ես ալ ասոր կը սպասէի և քիչ մը ժամանակ դէպի ծովեզերք յառաջանալէն ետքը, ինծի ցուցուց երեքկայսեան նաւ մը բողբոսիին սև ներկուած՝ Պէդիսիւի անուամբ : Անկից ուղղակի նաւապետին տունը գացինք, որ նաւէն բաւականապէս հեռու էր. վերջապէս հասանք տուն մըտրուն իմ քովի Պարոնս շատ ծանօթ կերևար. մեկէն զիս առանձին խոսց մը տարաւ, և ըսաւ որ քիչ մը համբերեմ մինչև որ երթայ նաւապետը կանչելու : Այս ըսաւ և դուռը կղպելով դուրս ելաւ խցէն : Այս բանս մեծ վախ մը և կասկած ձգեց սրտիս մէջ, ջանացի դուռը բանալու, բայց ՚ի դուր, վասն զի ամուր փակեր էր, սխառու հաններն ալ երկաթէ վանդակներով դոցած էին, ուսկից դուրս ելլել անկարելի էր : Ան ատեն իմացայ որ մարդու մտավաճառի մը ձեռք ընկեր եմ, կատաղութենէս ստրերս գետին կը դարնէի, կը սղոռայի և կը կանչվուտէի՝ բայց փուճ տեղը, խցին ասպակեայ փեղկերը դամուած էին և մութ բակի մը վրայ կը նայէին, ուս

կից մարդ չէր տեսնուեր, ապա թէ ոչ
Չարդուբուրդ կ'ընէի զանոնք՝ մարդ մը
կանչելու համար: Ա երջաստէս այսպիսի
տաղնապով երկու ժամ՝ անցնելէն ետ-
քը, տեսայ որ երկու հոգի խուցս մտան
ձեռքերնին մէյմէկ ատրճանակ, և ստի-
պեցին զիս զգեստներս և ստակներս ի-
րենց տալու, և նաւավարի զգեստ մը
հագնելու, զոր առաջուց ինծի համար
պատրաստած էին: Իմ ըրած ողբերուս և
առաջարկութեանցս բնաւ մտիկ չըրին և
դիմացս քիչ մը բան բերին որ ուտեմ,
դիչեր ատեն զիս նաւ մը տանելով խցի մը
մէջ ուրիշ մարդկանց հետ փակեցին ու-
րոնց տխուր դէմքերնէն կ'երևար որ ին-
ծի պէս դժբաղդ վիճակի մը մէջ էին:
Մտածեցի որ դէմ դնելը պարսպ բան է
և միայն իմ վիճակս ծանրացնելու պատ-
ճառ պիտի ըլլայի, ուստի բոլորովին լռե-
ցի: Խստիւ կը հսկէին մեր վրայ՝ ինչուան
որ նաւը ծովուն խորը առաջ դնաց, և
անկից ետև ստիպեցին զմեզ նաւաստուոյ
պաշտօն կատարելու որ շատ անսովոր
էր ոմանց համար, որոնք ինծի պէս՝ ի
մանկութենէ ծուլութեան վարժած էին,
և ուսումը իրենց շատ դժուարին կ'երևար:
Ասանկով հօրեղբօրս անէծքը սկսաւ կա-
տարուիլ վրաս:

Զ

Թշուառոտքիւնը

« Եթէ ըսէի, թէ մարդս գիրք մընէ լեցուն սխալ տպագրութեամբ, կարծեմ շատ ստոյգ դատաստան մը ըրած կ'ըլլայի » : Արդէն նաւը մըտած ատենս շատ այլայլած էի, բայց ևս առաւել երբոր նաւաստեաց մէջ այնպիսի դարհուրելի բաներ տեսայ և լսեցի, որ կը դողայի և գլխուս մազերը տնկուեցան : Շատ կ'ուզէի ուրիշ բանի դբադիլ որպէս զի այս ամբարիշտ մարդկանց հետ միշտ միատեղ չգտնուիմ որոնց մէջ ես պղտիկ սուրբ մըն էի. բայց ամառն որ անհող եղած էի այն գեղեցիկ պատեհ ծամանակը ինծի օգտակար ընելու երբ հօրեղբորս տունը եղած ատենս աւիթ ունէի հրմտանալու մասնաւորապէս թուաբանական ուսմանց, որով չկրցայ նաւապետին ինծի յանձնել ուղած գործը ընդունել : Մեր նաւը շալտ կղզւոյն Պաղամիա քաղաքը ուղղուած էր երթալու՝ որով բոլորովին յոյսս կտրեցի ազատելու իմ տառապեցուցիչ աշխատութենէս և ուրիշ վայելուչ գործ մը գտնելու : Բայց իմ վիճակս շատ աւելի դառնացաւ ինծի, երբոր իմացայ որ Պաղամիա հասնելուս պէս, Հոլանտացի գնդի մէջ պիտի գը-

բուխմ, որովհետև ամէն բանէն աւելի զի
նուորական վիճակը կ'ատէի. վասն զի ես
ազատութիւն և անկախութիւն կը սի-
րէի: Քայց տես ինչ պատահեցաւ, եր-
բոր ճամբան մուտրելով Սուրբ Հեղինէ
կողմոյն դիմացները հասանք, յանկարծ
հարաւային ուժով քանի մը սկսաւ դմեղ
քովնտի մղել. և մինչդեռ կը ջանայինք
նաւերնիս դէպ'ի արեւմտեան կողմը շրտ-
կել, յանկարծ բռուն փոթորիկ մը ելաւ
որով ստիպուեցանք ամեն ջանք թափե-
լու մեր փրկութեանը համար: Նրկինքը
սև ամպերով պատած էր՝ մենք ալ բոլոր
օրը թանձր աղջամղջի մը մէջ ծածկուած
էինք որ միայն փայլակներու լոյսը երբեմն
երբեմն կը տեսնայինք և որոտման սու-
կալի հարուածները մեծ վախ կը պատճա-
ռէին մեզի: Նաւը լեռնաձև ալիքներէն մը
դուելով ասդիս անդին կը ծփէր, բոլոր նա-
ւաստիք շուարած էին, ամենքնիս ջուր
դարձած սաստիկ ալեկոծութենէն՝ ան-
դադար կ'աշխատէինք անփոփելու առա-
գաստները դորոնք հովը մեր ձեռքէն կը
խլէր, և երբեմն ջուր հանելու, որ նաւուն
յատակը մեծ ծակէ մը կը լեցուէր: Քառա-
սուն տարուան մէջ շատ փոթորիկներու
հանդիպեր էի բայց ասոր պէս ոչ: Նաւը
տկար ըլլալով, երկայն ատեն չկրցաւ դէմ
դնել փոթորկին սաստիկութեանը և մտքեր-
նէս, չանցած ժամանակը, նոր տեսարան
մը բացուեցաւ. դիմացնիս որով ամեն

մարդ կրցածին չափ իր կեանքը աղատե-
լու կը ջանար, վասն զի նաւը ջրով լե-
ցուելով ընկղմեցաւ բոլորովին: Ան միջո-
ցին ես ալ կոտրած կայմի մը վրայ նետուե-
լով, ինքզինքս ալեաց տուի. ուրիշ նաւաւ-
տիներ ալ աղատելու կը ջանային կոտ-
րած բաներու ապաւինելով, բայց քիչ ա-
տենէն, ալ մարդ մը չտեսայ. զիս միայն
կը կարծէի բոլոր տիեզերաց մէջ: Փոթո-
րիկը բոլոր գիշերը տեւց, և ալ ոյժ
չունէի զիս վեր բռնելու՝ թրջած և սա-
հուն գերանին վրայ: Ահաւասիկ հօրեղ-
բօրս անէծքը, կ'ըսէի միշտ ես ինծի: Աու-
ղէի աղօթել և այն առակը միտքս կ'ու-
գար որ կ'ըսէ « Ծովու վրայ խրկեցէք այն
մարդը որ աղօթելու եռանդ չդգար » Բայց
հօրեղբօրս անէծքին յիշատակը՝ ոյժս կը
տկարացնէր՝ և գիտակցութիւնս միշտ կ'ը-
սէր ինծի. Ինչո՞ւ համար անառակ որդւոյն
պէս չդարձար հօրեղբօրդ տունը, մինչ-
դեռ նա յօժարութեամբ կը փափաքէր
դքեղ ընդունելու: Այս երկայն գիշերոյս
վերջը հասաւ, և երբոր լուսնեցաւ տեսայ
մօտերը ժայռ մը որուն հասնելու բոլոր
ուժս թափեցի. բայց վերջապէս հասայ,
զոր ուժով մը բռնելով տեսայ հեռուէն
նաւ մը որ կրնար զիս փրկել, բայց ինչ-
պէս կրնայի զիս ժայռին ամուր բռնել
և միանգամայն նաւուն նշան մը տալ իմ
փափաքանացս հասնելու: Իսկ ժայռին
դադաթը մեծ դժուարութիւն կար ելլե-

լու, և ուրիշ կերպով չկրցայ հոն հասնելու
մինչև որ արեամբս այն սուր քարերը ներ-
կեցի, և որպէս զի ինքզինքս հեռուն եղող
նաւաստեաց յայտնելունչան մը տամ, շա-
պիկս հանեցի և սկսայ շարժել զայն դրօ-
շակի մը պէս. բայց ՚ի զուր, վասն զի նաւը
չատ հեռու էր: Իմ դիրքս երկիւղալի էր՝
բոլորժայռը 40 կամ 50 ոտք տարածութիւն
ունէր ուր քիչ մը մամուէ և խոտէ զատ
ուրիշ բան չկար, կարծես թէ ծովէն ազա-
տեր էի՝ հոսանօթութենէ մեռնելու համար՝
որ դեռ աւելի սոսկալի էր: Նաւը կար-
ծես թէ երթալով հեռանալու վրայ էր.
բայց Աստուած հով մը հանեց յանկարծ
որ նաւը ինծի մօտիկ մղեց, ան ատեն
սկսայ նորէն շարժել իմ շապիկս, և ինչ
ուրախութիւն էր զգացածս երբ իմացայ
որ նաւէն տեսան զիս: Մեկէն նաւակ մը
եկաւ զիս առնելու և կէս ժամէն զիս,
Լուչիա ըստեւոյ նաւուն եղերքը գտայ,
որ Անգղիացի վաճառականի մըն էր, որ
Արևելեան Հնդկաստանէն Անգղիա կը
դառնար: Նաւաստիքը զիս շատ մարդա-
սիրութեամբ հոգացին մեկէն չոր զգեստ-
ներ տալով զիս կերակրեցին և խմցուցին
և ես ալ պատմեցի իրենց իմ դժբաղտու-
թիւնս որուն մօտիկ կ'ընէին: Այսու ամե-
նայնիւ հոս պէտք եղաւ որ ես նաւաստեոյ
պաշտօն կատարեմ իմ ապրուստս գտնա-
լու համար, և այնչափ յօգնեցայ ծովուն
վրայի աշխատութենէն որ հաստատուն

առաջադրութեամբ միարս գրի՝ մէյնն ալ
ոտքս նաւու մէջ չդնեմ հայրենիքս հաս-
նելէն ետքը: Բայց ի՞նչ, մարդուս որոշ-
մունքը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ունայ-
նութիւն ունայնութեանց:

Ի

Գծբաղոյ շուրք

« Յաջող նաւարկութենէ մը ետքը,
Բորդամըդ հասանք: Նաւապետը ինծի
քանի մը շինկ տալէն ետքը, արձակեց
դիս, բայց բոլորովին օտարական ըլլա-
լովս քաղաքին մէջ ունեցած պզտի գու-
մարս քիչ ատենէն լմացաւ, որով և ու-
րիշ հնարք չմնաց ինծի՝ բայց եթէ Հոլանտա
գացող նաւու մը մէջ մտնալու իբրև նա-
ւաստի և անով շիտակ հայրենիքս գառնա-
լու: Ա երջապէս ութ օրէն ետքը հասանք
Ռօդէրտամ, և այն օրը կիրակի ըլլալով
մեկէն գացի եկեղեցին և Սատուծոյ շնոր-
հակալ եղայ դիս փրկելուն համար: Ան-
տարակոյս հիմա պիտի կարծէք թէ իմ
գծբախտութիւնս դիս բոլորովին փոխած
ըլլայ. և թէ ես ալ երկիւղած մարդ մը
ըլլամ. իրաւ ծանրութիւն մը ստացած էի
և աւելի զգաստացած, բայց մտածու-
թիւնս դեռ նոյն էր: Ես դիս ուղղած կը
կարծէի, բայց թէ որ քարոզչին ըսածնե-
րուն մտիկ ըրած ըլլայի, պէտք էր որ ա-

ւելի խստիւ քննած ըլլայի զիս, և ասլա-
հովապէս աւելի հիմնովին զիս կը ճանչ-
նայի: Ասան զի քարոզիչը ուրիշ բանե-
րէ զառ այս ալ ըսաւ թէ « Ստուած
չքննէր միայն ինչ որ մարդս կը գործէ,
այլ թէ որով եղանակաւ կը գործէ, ա-
ւելի ներքինը կը քննէ քան թէ արտաքի-
նը. ներքինը հոգին է իսկ արտաքինը
գործը: Ստուած կը յարդէ հասկը և ոչ
ցօղունը, դանձը կը նայի և ոչ արկղը,
սուրը և ոչ պատեանը: Ն՛նչ օգուտ երբոր
պատեանը ոսկիէ ըլլայ և սուրը ժանգո-
տած, ինչ բանի կը ծառայէ եթէ անտու-
կը հաստատուն ըլլայ, երբոր մէջը կեղծ
ստակէ զառ բան չըլլայ. նոյնպէս ինչ օ-
գուտ թէ որ ցօղունը ըլլայ բարձր և ու-
ղիղ, երբ հասկը դատարկ է, ինչ յարդ
կ'ունենայ եթէ կեղևը մաքուր ըլլայ և մի-
ջուկը որդերով լեցուն »:

Նոյն օրը գրեցի մեկէն հօրեղբօրս և
խնայուցի իրեն իմ վիճակս, զինքը ասլա-
հովցնելով, որ ըրածներուս վրայ զղջա-
ցեր եմ, և դարձի եկած եմ, ուստի քիչ մը
ստակ խնդրեցի իրմէն որպէս զի կարե-
նամ քովը դառնալու: Պատասխանին
սպասելու միջոցս քանի մը քովս մնացած
դահեկաններով ապրեցայ զորոնք ուր-
բաթ իրիկունը ընցուցի և ալ քովս ստակ
չմնաց. ի վերայ այսր ամենայնի դեռ չորս
օր պէտք էր թղթիս պատասխանը և միան-
գամայն ստակը ընդունելու: Ն՛նչպէս ա-

պրէի , ուր քուն ըլլայի ան միջոցին ,
 ես ալ չէի դիտեր բայց ճար չկար , պէտք
 էր պատասխանին սպասելու , մուրալու
 ալ կ'ամենայի , թէպէտ ամեն մուրացկան
 ներէն աւելի աղքատ էի : Սովորաբար
 ուր որ մարդս օգնականութեան մը ակն-
 կալութիւն չունենայ , դժուարին կ'ըլ-
 լայ որ Աստուծոյ վրայ հաւատք ունե-
 նայ : Ինքզինքս անօթի կենալու կը վար-
 ժեցնէի , շարաթ օրը ամենեւին բան մը
 չկերայ և այնպիսի կեաի մը հասայ որ
 նեղութիւն կը դգայի , և ինքիրենս կ'ը-
 սէի . Ահա հօրեղբօրս անէծքը , որով-
 հետև շատ անգամ անկարգացեր եմ , հի-
 մա ալ պէտք է անոնց պատիժը քաշեմ .
 դիչերները նաւարանի մը մէջ ողնա-
 փայտի մը վրայ կը քնանայի : Ուղեցի նո-
 րէն երթալ պատարագ մը տեսնալ և քա-
 րող մը լսել , թերևս հոն կը քաջալերում
 ըսելով , ինչպէս որ եղաւ ալ : Գացի եկե-
 ղեցին , քարողին բնաբանը այն էր որ
 Աստուած կը խնամէ ամեն իր արարած-
 ները և իբրև հայր մը կը սիրէ զմարդիկ :
 Կարծես թէ այս քարողը ինծի համար մի-
 այն շինուած էր , և ես խնամքով պահե-
 ցի մինչև հիմա այն թղթի կտորը որուն
 վրայ դրեցի քարողին մէկ մասը՝ որուն բո-
 վանդակութիւնը այս էր :

« Մատթէոս Աւետարանին վեցերորդ
 գլխուն 26 երորդ համարին մէջ : Նայե-
 ցէք օգուն մէջի թռչունները անկէց կրնաք

ձեզի ազէկ օրինակ մը առնուլ: Թռչնիկի մը կեանքէն աւելի ինչ նուազ յարգի բան կրնայ ըլլալ ինչպէս նաև ճընճողուկի մը կամ աղաւնույ մը, ով կը խնամէ զանոնք, թէպէտ գեղեցիկ արարածներ են ասոնք որոնք կը թռչին օդուն մէջ, և գեղեցիկ կերպով կ'երգեն իրենց քաղցր երգը, փետուրը գեղեցիկ և շնորհալի կենդանութիւն մը ունին, բնակութիւննին ծառերու ծայրն է, ընթացքնին օդու մեջէն է որոնք աւելի երկնային կը համարուին քան երկրաւոր: Տեսէք իրենք ոչ կը սերմանեն և ոչ ալ կը հնձեն. ոչ կը ժողովեն, և ոչ կը մշակեն, և իրենց չտնկած բաները կը տեսնան որ կը բուսնի, և անկէ իրենց հարկաւոր եղածը կ'առնուն, առանց նայելու թէ ուսկից կու գայ իրենց: Բնաւ իրենց ապրուստին վրայ չեն հոգար, և առանց մտածութեան կը գտնան իրենց կերակուրը: Նայեցէք աշխարհիս ցած կենդանիներուն վրայ ալ, միջունները, խլուրդները և բոլոր հողին տակի բնակիչքը, ինչպէս կ'ամբարեն և Աստուած զանոնք ալ կը սնուցանէ հաւասարապէս. բայց ասոնցմէ աւելի երկնից թռչնոց վրայ Աստուած խնամք ունի:

» Իրենց կենացը էութիւնը, իրենց երգը և ցնծութիւնն է որով Աստուծոյ մեծ վայելչութիւնը կը քարոզեն. իրենց գեղգեղանքը դուլութեան, և առ Աստուած

չնորհակալութեան երգեր են : Արդ ո՞վ
կը անուցանէ այս զուարթուն և անհոգ
արարածը , եթէ ոչ ձեր երկնաւոր հայրը :
Բայց միթէ ազուաներուն ալ հայրն է .
ճնճողուկներուն ալ հայրն է . Ոչ , այլ ա-
նոնց արարիչն է , և անոնց վրայ ալ հոգ
ունի . ուրեմն որչափ ևս առաւել ձեր
վրայ խնամք ունի որ ձեր հայրն է : Գո-
րովազութ հայր է , և կը սիրէ զամեն-
քը որոնք կը լսեն հաւատքով իրեն սոր-
վեցուցած վարդապետութեանցը : Հայրն
է Յիսուսի Քրիստոսի տեառն մերոյ , և
ինքն է որ Քրիստոսի ձեռքով սուաւ ձե-
ղի ամեն հոգեւոր բարիքները , զորոնք
մեր վրայ իջեցուց հոգին սուրբ : Նայե-
ցէք երկնից թռչունները , որոնք կ'եր-
գեն և կը դբօսնուն , և ահա այն է բո-
վանդակ իրենց էութիւնը , բայց դուք
միթէ անոնցմէ աւելի չէք մի : Որդիք
Աստուծոյ ժառանգորդք երկնից , որ բո-
լորովին երկնից համար էք և պանդուխտ
ու անցաւոր էք յայս ժամանակաւոր եր-
կրիս վրայ , սեղանակից Աստուծոյ և քա-
ղաքակիցք սրբոց , ամենքս ալ որ այս
աշխարհիս վրայ մեր հաւատքովը Յի-
սուսի Քրիստոսի հետ միացած ենք որ
պիտի տեսնանք զԱստուած դէմ յանդի-
ման իր ամեն փառաւորութեամբը , միթէ
անոնցմէ աւելի չենք մի արժեր » :

Աս միջոցին Օգոստինոսը ընդմիջեց
նաւապետին խօսքը , ըսելով . Ուրեմն

ինչպէս կ'ըլլայ որ ճպտուք կը յանդիմանեն
ձմերուան համար բան չպատրաստելուն
վրայ և այս բանս շատ կը պատահի
թռչնոց մէջ. չեմ ընդունիր այս վճիռը :

Ժողովրդապետը պատասխանեց իրեն :
Կենդանիք իրենց բնական ազդեցու
թեամբը կը գործեն զոր Աստուած ի-
րենց բնութեանը մէջ դրած է որով
մարդիկ պէտք չէ ոչ գովեն և ոչ ալ
պարսաւեն դանոնք : Բայց այլ և այլ օ-
րինակաւ անոնք մեզի կը ցուցընեն թէ
ինչ է մարդս , և այս նկատմամբ կըր-
նանք օգտակար բարոյական մը հետեցնել
անոնցմէ իւրաքանչիւրը պատկերելով
ամեն մարդ իր անձին վրայ . ինչպէս ծոյ-
լը պէտք է մրջունէն աշխատելու և հացը
ճարելու օրինակ առնու . ագահը և ան-
հաւատը պէտք է յաղթահարուի թռչ-
նոց օրինակէն , որ մէկը կրնայ առանց
նախապատրաստութեան՝ վշտերէ ազատ
ըլլալ , քանի որ կը թագաւորէ երկինքը
Աստուած մը . դարձեալ թէ պէտք չէ շատ
հոգալ և անհանդիստ ըլլալ յաջորդ օրու-
ան համար , և ոչ ալ շատ նախատես ըլ-
լալ : Բայց խնդրեմ , սիրելի բարեկամ , թէ
որ կարելի է շարունակես պատմութիւնդ :
Նաւապետը շարունակելով ըսաւ դար-
ձեալ :

« Այս քարոզը դիս քաջալերեց՝ ըսի ես
ինքիւրենս՝ դու թէպէտ օտարական մըն ես
այս գեղիս մէջ , բայց նա որ յերկինս է

դքեղ կը ճանչնայ և դքեղ կը տեսնայ,
իրեն դիւրին պիտի ըլլայ քեզի հաց գըտ-
նալ: Վաճառանոցին մեջէն անցնելու ա-
տենս երբոր Նրազմի յիշատակարանին
քովէն կ'անցնէի մարդ մը լատիներէն ար-
ձանագիր մը կարդալու դքաղած էր: Ա-
սոր դէմքը ինծի անձանօթ չէր երևար.
բայց չէի կըրնար իր անունը յիշել. դէպի
ինծի դառնալուն պէս դիս տեսաւ, և ես
աղաղակեցի. Գորպէզ, դժւ ես. Այո, ես
եմ, պատասխանեց ինծի, բայց չեմ յիշեր
երբեք որ դքեղ տեսած ըլլամ. ան ա-
տեն իմացայ, որ իմ նաւաստուոյ հա-
գուստս ու վատուծցած և արևէ այրած
երեսս դիս անձանաչելի ըրած էին: Ա-
նունս ըսելուս պէս ճանչցաւ իր համա-
լսարանի հին ընկերը: Աերպարանքէս
իմացաւ տխրութեան մէջ ըլլալս, ուստի
դիս տարաւ պանդոկ մը և ըստ ախոր
ժակիս ինծի կերակուր հրամցուց զորոնք
մեծ ախորժով կերայ, և գինւոյ շիշ մը
պարպելով պատմեցի իմ գլխէս անցած-
ները:

« Գթաց իմ վրաս և ըսաւ. Ար ցաւ իմ
որ չեմ կրնար քեզի ասկէ աւելի օգտա-
կար ըլլալ, ինչ ընեմ՝ պէտք է որ խնայո-
ղութեամբ գործածեմ ստակս, վասն զի
վաղը Հոլանտացւոյ նաւ մը պիտի մտնամ
իրբև բժիշկ, և գեռ հոս վճարելու բա-
ներ ունիմ: Աս ըսելով ինծի երկու ոսկի
տուաւ որոնք ընդունեցայ մեծաւ շնոր-

հակալութեամբ և սիրով, կրնայի դեռ
քանի մը որ անկողին մը գտնալ և քա-
նի մը տեսակ տաք կերակուր ուտել:
Այսպէս ահա Աստուած կը խնամէ եր-
կնից թռչունները, հոգաց նաև զիս ալ.
և զինքը դեռ աղէկ մը չի ճանչցած, ինքը
ինծի հարկաւոր եղածը տուաւ, ինչո՞ւ ես
երախտագէտ չէի եղած և այն վայրկեան-
ները որ իրեն կարօտ չէի ըլլար՝ կը
հեռանայի իրմէ: Ա երջապէս չորեքշաբ-
թի իրիկունը նամակ մը ընդունեցայ,
բայց ոչ իմ ժողովրդապետ հօրեղբօրմէս
այլ իր սասիկան եղբօրմէն որ կ'իմաց-
նէր ինծի թէ գեղի հօրեղբայրս մեռած
էր իմ նամակիս հասնելէն երկու օր ա-
ռաջ, և թէ իր ժառանգութիւնը ճիշդ
պիտի բաւէր իմ Գիւպէնկի մէջ ըրած
պարտքերս վճարելու: Նամակիս մէջ
հինգ ոսկի գտայ զոր սասիկան հօրեղ-
բայրս դրած էր. և չէի գիտեր թէ ինչ ը-
նեմ, տուն գառնամ, թէ առաջ տանիմ
իմ ճամբորդութիւնս: Ալ դուք մտածեցէք
թէ ինչ կրնայի զգալ երբ կարգացի այս
նամակը: Այս իմ հօրեղբօրս անէծքն է
կ'ըսէի, ինքիրենս աթոռի մը վրայ խնալով
ինքզինքս կորսնցուցած, և շատ արցունք
թափելով մխիթարուեցայ քիչ մը: Ասցի
բոլոր գիշերը և երբոր առաւօտ եղաւ
ինքիրենս ինծի հանդարտեցուցիչ հարց-
մունքներ կ'ընէի, որոնք առանց պատաս-
խանի մնացին: Ի՛նչ ընեմ վերջապէս,

որ կողմը երթամ: Ինչ որ ուզեմ ընել և
ինչ բանի որ ձեռք զառնեմ հօրեղբորս
անէծքը ամեն ատեն զխմացս պիտի
ելլէ:

« Ինքը ինձի առաջուց ըսած էր, զիս չէր
խաբած, բայց հիմա մեռաւ, և ետ չա-
ռաւ իր անէծքը. եթէ զինքը հիմա կեն-
դանի գանայի կ'իյնայի կը չոքէի իր առ-
ջը ինչուան որ վերցնէր իր անէծքը վը-
րայէս օրհնութեան փոխելով զայն. բայց
աւանդ որ շատ ուշ էր, իր անէծքը իմ
վրաս ամեն ժամանակ պիտի աղղէ: Ս. յս.
պէս խօսելով, գացի բնառելու այն նա-
ւը որ զիս բերած էր, և դեռ երկաթ նե-
տած կ'սպասէր հոն՝ ուր նորէն ծառայու-
թեան մտնալով նաւաստի եղայ: Ս. յս.
անգամ աւելի նուազ աշխատելի գործոյ
վրայ դրուեցայ, և նաւապեան ալ վրաս
մասնաւոր խնամք ունենալով, ինձի նա-
ւավարութեան արուեստը սորուեցուց:
Մեր առաջին ճամբորդութիւնը Վոնարա-
յէն գէպ'ի արևելեան Հնդկաստան եղաւ.
այս ճամբորդութեան ատեն երկրորդ
նաւապետին տեղը անցայ, որ գինովու-
թեամբ ծովը ինկեր էր, և անկէ ետքը
երեք ճամբորդութիւն ընելէս ետև առա-
ջին նաւապետ եղայ: Ամեն տեղ ճար-
տար նաւապետի անուն հանեցի, և քանի
մը տարիէն ետքը, Վիլրբուլի վաճառա-
կանի առնէ մը ինձի յանձնուեցաւ նաւ
մը, որ Բերու պիտի երթար: Ճամբոր-

դուժիւնը շատ յաջողութեամբ ըրի և
աղէկ շահաւոր ալ եղաւ, և այսպէս
տասը տարիի չափ նոյն տանը ծառայու-
թիւն ըրի իբրև նաւապետ՝ որով բաւա-
կան ստակ շահելէս ետքը՝ նաւ մը գնեցի
ինծի, և անով սկսայ վաճառականու-
թիւն ընել իմ առանձին շահուս համար:
Անկէց ետքը ալ ժամանակ չունէի հօր-
եղբորս վրայ մտածելու, և ամենևին ե-
ռանդ մը չունէի աղօթելու, թէպէտ
համեստ և լաւ մարդու մը պէս կ'ապ-
րէի առանց ամենևին Աստուծոյ օգնա-
կանութեանը կարօտ ըլլալու:

Ը

Կենդանագիրը

» Երեսունը հինգ տարուան եղած ա-
տենա կարգուեցայ Վիվրբուլ քաղաքը ,
և այն վայրկեանէն ետքը , բարեբաղդու-
թիւնս գնաց վրայէս : Հարանիքէս առաջ
ժողովրդապետին տունը երթալով խոս-
տովանութեանս վկայագիրը առնելու
համար , պատին վրայ հայլի մը տակ կա-
խուած մեռած հօրեղբօրս կենդանագի-
րը տեսայ , և այնպէս սաստիկ դողալ
սկսայ որ հարկ եղաւ ստուի մը կռթնիմ :
Ժողովրդապետը տեսնելով զիս այլայլած
հարցուց թէ տկարութիւն մը ունիմ . Չէ
ըսի իրեն , և աչքերս աւելի ևս մտա-
դրութեամբ սկսայ պատկերին վրայ ձգել :
Կարծես թէ դեռ կենդանի էր և աչքերը
վրաս սեւեռած բարձրաձայն կը գոչէր .
» Անէծքս քու ետեւէդ պիտի երթայ . Ո՛չ
ոչ , պատասխանեցի վերջապէս բարձ-
րաձայն ալ չի կարենալով բռնել զիս
ներքին յուզմունքէս : Ժողովրդապետը
յանկարծակիի գալով իմ այս ձայնէս ,
հարցուց ինձի պատճառը , ևս ալ ի-
րեն ըսի թէ այն ունեցած պատկերը
իմ հօրեղբօրս կենդանագիրն է որ իմ
վրաս յանկարծակի մեծ աղդեցութիւն
մը ըրաւ :

« Ժողովրդապետը պատէն վար առնելով պատիկերը ցրցուց ինծի անոր վարի ծայրը դրուած անունը, որ անիկայ հօրեղբօրս դէմքը չէր, այլ շատոնց 'ի վերմեռած անդղիացի ժողովրդապետի մըն էր, և թէ այս նմանութիւնը գիտուածական բան մը եղած է: Այս դէպքին վրայ հարկ եղաւ որ իմ պատմութիւնս պատմեմ իրեն՝ որն որ շատ ջանաց քաջալերելու գիտ ըսելով որ հօրեղբօր մը անէծքը չէր կրնար տեւել այն մարդուն վրայ որ իր սխալանացը վրայ զղջացեր է, և բարեպաշտութեան ճամբուն մէջ կը գտնուի. բայց իր խրատուսական խօսքերը բնաւ ազդեցութիւն մը չըրին վրաս, և ես վերստին իմ յուզմանցս մէջն էի: Նորէն ծովով ճամբորդութիւն մը ըրի, բայց բազդս չի բանեցաւ, վասն զի մրրիկներու պատահելով վաճառքներուս վաստակովը դառնալու տեղ՝ քանի մը հաղար դալէր կորուստ ունեցայ. հօրեղբօրս անէծքն է այս, կ'ըսէր ինծի խղճմտանքս: Երբոր տուն դարձայ, կինս ընդ առաջ ելաւ ինծի անդրանիկ աղջիկ զաւկին հետ՝ որ գիրկը բռնած էր, զոր տեսնալով անձկանօր առի ձեռքէն, և աչքերս դէպ 'ի երկինք դարձուցած, խնդրեցի Սատուծ մէ ըսելով. Գտնէ այս անմեղ տղան, ով Տէր, վրաս եղած անէծքէն աղատ ըրէ:

« Անկէ ետքը դեռ երկու տղայ ալ ունեցայ, մէկը մանչ և միւսը աղջիկ: Եր-

բոր ամենէն պղտի աղջիկս վեց ամսական
էր, իրիկուն մը կինս իր երեք տղաքնե-
րովը տանը դրան դիմաց նստած ժամա-
նակը, անկարող մարդուն մէկը որուն
ոտքին մէկը փայտէ էր, մօտենալով ի-
րենց՝ ողորմութիւն խնդրեց: Օննիկ մե-
կէն խնդրեց մօրմէն դրամ մը՝ աղքատին
տալու համար. իսկ կինս դարձաւ ըսաւ
աղքատին: « Անշուշտ անօթի պիտի ըլ-
լաս՝ թէ որ կ'ուզես, քեզի ուտելու բան
մը տամ, խեղճ մարդը շնորհակալու-
թեամբ ընդունեցաւ, և հազիւ թէ կե-
րակուրը լմնցուցած էր, մէյմն ալ ես
ներս մտայ որ բարեկամներէս մէկուն այ-
ցելութենէ կը դառնայի. ողջունեցի այն
աղքատը և աղաչեցի որ նստի և ինծի պատ-
մէ իր գլխէն անցածները: Ամադերտամի
մէջ ծնած եմ ըսաւ ինծի, որով ես մե-
կէն ճանչցայ զինքը թէ այն գերեվաճառն
էր՝ որ զիս կապկպեց և դրաւ այն նաւուն
մէջ որով նաւաբեկութեան հանդիպե-
ցայ. իրեն բան մը չիմացուցի և թողուցի
որ պատմութիւնը առաջ տանի: Պատմեց
ինծի թէ ինչ տեսակ դժբախտութիւննե-
րով ստիպուած էր Անգղիա ծառայու-
թեան մտնալու, և թէ նաւական պատե-
րազմի մը մէջ իր ձախ ոտքը կորսնցունե-
լով հիմա այն ողորմելի վիճակին մէջ կը
գրտնուէր: Երբոր իր պատմութիւնը լմըն-
ցուց, ես լուս կեցած վրան կը նայէի, բայց
սիրտս այլ և այլ հակառակ զգացմունքնե-

րով յուզեցան իրեն դէմ: Աերջապէս հարցուցի իրեն թէ դիւ կը ճանչնայ մի, որուն պատասխանեց թէ՛ ամենեին չէր ճանչնար: Այն ատեն ես ալ պատմեցի իմ գլխէս անցածները զոր երբ լսեց, երեսին գոյնը նետեց, և վախէն կարծես թէ արձան դարձաւ:

« Մի վախնար, ըսի ես իրեն, ահա Աստուած պատժեց զքեզ, և ալ պիտի չի կարենաս գերեվաճառութիւն ընել: Բայց չեմ ուզեր որ մէյմն ալ աչքիս առջևը երևնաս. ինչ կ'ըսէք, տղաքս, կը հաւնիք իմ ըրածիս:

Կարոյրս. — Այն կողմանէ որ իրեն չարիք մը չըրիր՝ աղէկ եղեր է:

Օգոտիկոս. — Այնպէս է, բայց Աստուած չըսաւ մի մեզի որ մեր թշնամիները պէտք ենք սիրել, որով պէտք չէր զինքը այսպէս անգթութեամբ վռնտել:

Նաշապետ. — Իրաւունք ունիս, ըսաւ հայրը, բայց նոյն իսկ ճշմարիտ քրիստոնէաբար մտածելով, ես իրեն բարիք ըրի, վասն զի հետը այս կերպով վարուելով իրեն թերևս խրատ մը ըլլայ, և միանգամայն թերևս հնարք մը, արդարութեան ճամբան գտնալու, իրեն յանցանքը ճանչնալով: Բայց այս միջոցին ես դիւ ամենեին չէի մտածեր և ոչ իսկ ըրած մեղքերս, և ընդ հակառակը կը կարծէի թէ աղէկ բան մը կ'ընեմ, վրէժխնդիր ըլլալով այն ողորմելոյն՝ ինձի

գէմբրած ցածութեանցը և անդթութեան-
ցը համար : Ես շատ տարիներ այս յամա-
ռեալ կարծեացս մէջ հպարտացած կ'ա-
պրէի ինչուան որ Աստուած ինծի այնպիսի
դժբաղդ և ցաւալի դէպքեր խաւրեց ու-
րոնք սորվեցուցին ինծի թէ ինչ է քրիստո-
նէական խոնարհութիւնը : Համառօտիւ
մը կը պատմեմ հոս , յաջորդ եօթը ութը
տարուան սլատմութիւնս՝ որոնց մէջ բաղ-
դըս ամենեին չի բանեցաւ , և ամեն
բանս ձախորդ գնաց : Տղաքս օրէ օր
կը մեծնային և կ'երջանկանային՝ բայց
ես անհանգիստ կ'ըլլայի իրենց ապագան
մտածելով . վասն զի ինքիրենս կ'ըսէի թէ
ինչուան որ իմ դործերս լաւագոյն դիրք
մը չառնուն չեմ կրնար ապահովցնել ի-
րենց վիճակը : Բնաւ չէի կրնար գու-
շակել այն դառն դժբաղտութիւնը որ
գլխէս պիտի անցնէին : Արկու մեծ որ-
դիրս՝ Թովմաս և Յովհաննէս , գնացին օր
մը ծովեզերքը տեսակ տեսակ ժժմունք
ժողուելու : Մինչդեռ ալիքներուն և
զերքէն քաշուելու ժամանակ տղաքը կը
վազէին անոնց հետքին վրայէն ծովու
ժժմունքներ բնառելու , յանկարծա-
կիի գալով մեծ ալիքէ մը բռնուեցան
հոն , և շփոթած՝ ժամանակ չունեցան
փախչելու : Ան միջոցին ուժով քամի
մըն ալ ելլելով պարապ տեղ փորձեցին
խեղճ տղաքը խալսելու , և վերջապէս ա-
լիքները տարին քշեցին զիրենք ծովուն

խորը : Թողէք զիս անցնելու շուտ այս
աղիողորմ գէպքէս՝ վասն զի այս դառն
յիշատակը բոլոր իմ ցաւերս կը նորոգէ :
Երկու գիակները քիչ ատենէն ծովուն
ափանցը վրայ ձգուեցան՝ զորոնք տեսնա-
լով իրենց մայրը, այն աստիճանի սրտի
ցաւ ունեցաւ որ իր կեանքն ալ վտանգի
մէջ ընկաւ : Ես այս միջոցս, ճանապարհ-
հորդութիւն կ'ընէի և այս թշուառ գէպ-
քը ան ատեն իմացայ երբ ճամբորդու-
թենէս դարձած ցամաք ելայ : Հօրեղ-
բօրս անէծքն է այս, ըսի մտքէս : Հաղիւ-
ինքզինքս տուն կրցայ ձգել՝ ուր արցունք-
ներս աղբիւրի պէս սկսան վազել աչքե-
րէս, խեղճ կնիկս վիզս պլլուելով ինքն
ալ արցունք կը թափէր, նոյնպէս նաև
մէկ հատիկ մնացած տղաս : Ա՛հ չեմ կրը-
նար պատմել այս աղիողորմ և տառա-
պագին վիճակս : Իմ խեղճութիւններս
որ երբեմն թէպէտ անհանգստութիւն կը
պատճառէին ինձի իմ որդւոցս ապագան
մտածելով, բայց 'ի վերայ այսր ամենայնի
անոնք՝ մի միայն մխիթարութիւնս էին,
տեսնալով անոնց յառաջադիմութիւնը
յամենայնի, որով սրտիս մէջ ամբար-
տաւանութիւն մը կ'ըզգայի, և միանգա-
մայն անոնց հանդերձեալ կենաց երջան-
կութեանը յոյս մը ունէի, բայց հիմա կը
տեսնամ որ գեղեցիկ պալատին տիրոջ
գէպքը բոլորովին ճշգրտեցաւ անոնց
վրայ :

Օգտատիկոս . — Ի՞նչ դէպք է այս մարդուն գլխէն անցածը :

Նառապետ . — Հարուստ մարդուն մէկը գեղեցիկ պալատ մը շինել տուեր էր և շատ սիրուն ալ զարդարեր : Իր ունայնամտութեամբը գոհ կ'ըլլար ցուցընելով միայն իրեն պէս ունայնամտներուն այս շէնքին ներքին կարգաւորութիւնը և գեղեցկութիւնը :

Ճանապարհորդին մէկը այս տանը գեղեցկութեանը վրայ զմայլած , ըսաւ որ մեծ պակասութիւն մը կը գտնար անոր վրայ : Տան տէրը վրայ հասնելով հարցուց թէ ի՞նչ է արդեօք այս պակասութիւնը , որուն պատասխանեց ճանապարհորդը թէ « Դուռը պատով գոցելու մոռցեր են , ուսկից մահը կրնայ ներս մտնալ : » Բայց ահա կը շարունակեմ իմ պատմութիւնս :

Այս աղիոզորմ դիպուածէն ետքը՝ փոխանակ ամենակարող Աստուծոյն կամայցը յանձնելու զիս , տժգահութիւն և տրտունջ ցըցուցի իրեն դէմ , իմ Աստուծոյս դէմ իրաւունք կ'ուզէի , ես թշուառ մեղաւորս և փոշիս՝ ուղեցի զինքը դատել : Ի՞նչ աստիճանի էր իմ յիմարութիւնս և ի՞նչ աստիճանի իր երկայնամտութիւնը իմ վրաս : Քանի կ'երթայի աւելի կը մաղձոտէի և կը տարակուսէի Աստուծոյ արդարութեանը և ողորմածութեանը վրայ : Անիկա ինձմէ աւելի

Հնազանդ ըլլալով Աստուծոյ կամայր՝ զիս
մխիթարել կուզէր, բայց ամեն բան ըն-
դունայն էր և Աստուծոյ իմաստութիւնը
ուզեց աւելի ևս զիս պատուհասել, իմ
բարձրամտութիւնս բոլորովին ջախջա-
խելու համար: Ասոր վրայ, քիչ ատե-
նէն կինս հիւանդացաւ և մեռաւ, ու քա-
նի մը շաբաթէն ետքը երրորդ որդիս ալ
մեռաւ տարափոխիկ հիւանդութենէ մը,
ուսկից շատ մարդիկ ալ մեռան: Թերևս
կարծէք դուք որ այս ամեն ճախորդու-
թիւնները վրաս փոփոխութիւն մը կամ
ազդեցութիւն մը ըրած ըլլան, այլ չէ ա-
մենեին. և որ դէշն՝ է օրէ օր աւելի ան-
զգայ կ'ըլլայի, կուզէի Աստուծոյս դէմ
դառնալ, և իմ այն զտուանցանացս ժա-
մանակ, մտցայ որ ես պարտականու-
թիւն մը ունիմ ամենակարող Աստուծոյ մը:
Ա՛հ ասոնք հօրեղբօրս անէծքն են, կ'ը-
սէի միշտ ես ինծի, բայց սիրտս երթա-
լով կը խստանար և Աստուծոյ ճամբէն
օրէ օր կը հեռանայի, և կ'ըսէի ինքի-
րենս: Ռերեմն թէ որ ես անիծուած եմ
դէթ այս ճակատագրիս արժանի ըլլամ:
Ո՛վ կրնայ կարծել, որ մարդս՝ փոքրիկ
արարած մը, ու երկրիս վրայ որդ մը՝ կա-
րենայ այնչափ ամբարտաւանիւ Աստու-
ծոյ դէմ, թէ որ մէկը զայն անձամբ փոր-
ձած չըլլայ: Ինծմէ փարատելու և հեռա-
ցնելու համար այս նեղացուցիչ մտածու-
թիւնները, որ զիս կը խռովէին իմ մի-

այնութեանս մէջ, սկսայ իմ առջի ախտե-
րուս ձեռք դառնել, որոնց գէշ հետեան-
քը իմանալով, թողած էի. բոլոր օրերս
թեթե ու անհամեստ մարդկանց ընկերու-
թեամբը կ'անցնէի, և ականջներս կը գո-
ցէի այն մարդկանց խրատներուն, որոնք
իմ աղէկութիւնս կ'ուզէին: Իմ բարեկամ-
ներս որոնք իմ դժբաղդութեանս մաս-
նակից եղան՝ դժացին վրաս և ամեն ջանք
ըրին՝ զիս ետ դարձնելու՝ բայց ես զանոնք
մերժեցի և կը ծաղրէի իրենց բարի խրատ-
ները, և դէմ ալ կը խօսէի իրենց թախան-
ճանացը ըսելով. Ի՛նչ բանի կը ծառայէ,
զիս ուղղելը, մինչդեռ ես անիծեալ իմ:

Աւրիշ բան չէր, բայց եթէ յուսահա-
տութիւնը՝ որ ինձի այսպէս խօսել կու-
տար: Այսպիսի կեանք մը չէր կրնար
երկայն տեւել՝ ևս առաւել որ վերջի տա-
րիները շատ պարտք ալ ըրի: Տեսնելով
որ անկարգ կեանք մը կ'անցնեմ, և թէ
իմ վիճակս երթալով կը գէշնար, պար-
տատէրներս կը զայրանային վրաս և կ'ու-
զէին որ վճարեմ պարտքերս: Բայց իրենց
չտկէ շիտակ ըսի որ չեմ կրնար վճարել
իրենց, անով զիս դատաստանի կանչե-
լով նաւս, տունս, և ինչ բան որ ունէի
ամենն ալ ծախեցին. բայց անոնք ալ բա-
ւական չեղան իմ պարտքերս վճարելու.
մարդ մը չի կրցայ գտնալ որ ինձի երաշ-
խաւոր ըլլայ՝ որով և ստիպուեցայ բանտ
մտնալ:

Թշուառութիւնս ալ կատարեալ եղաւ .
հօրեղբօրս անէծքն է այս , ըսի ես ինծի ,
և որ և իցէ զբաղմունքներով չէի կրնար
հեռացնել զայն մտքէս :

Անկողնիս վրայ ընկայ , դառն և մթին
ցնորքներով պաշարուած , և ժամ մը ա-
ռաջ մեռնիլ կը փափաքէի : Եթէ իմ ուղ-
ղութեանս վրայ ինչուան ան ատեն փոյթ
ունեցած ըլլայի , և յոյսս Աստուծոյ
վրայ դրած , անշուշտ այս տեսակ դառն
թշուառութիւնք չէին պաշարեր զիս , և
որ գէշն էր ամենեին չէի ուզեր Աստու-
ծոյ առջևը խոնարհիլ , և միշտ կը հակա-
ռակէի յամառութեամբ ամենայն յորդո-
րանաց՝ և չէի զղջար : Երբեմն կ'ուզէի ա-
ղօթել և զԱստուած ինծի օգնութեան
կանչել , բայց իմ սիրտս խոնարհ չըլլալով
կրնար մտածել թէ իմ աղօթքս ալ ինչ-
պէս կըլլար , որով և իմ գլուխս ալ Ղա-
մեքայ որդւոցը դէպքը պատահեցաւ :

Ի՞նչ բան , ըսաւ ժողովրդապետը :

— Ղամեքայ որդիքը , չեմ գիտեր սուրբ
գրոց ո՞ր գրքին մէջ կը յիշուի , Յոբաղ և
Թովիէլ , որոնցմէ մէկը երաժշտութեան
արուեստը գտաւ , իսկ միւսը դարբնու-
թեանը : Երբոր այս երկու եղբայրները
մեկտեղ կը բնակէին , պէտք էր որ մեծ
աղաղակ և շփոթութիւն ըլլար նոյն տա-
նը մէջ , վասն զի Յոբաղ վերի դատիկո-
նը նստած կ'երգէր և Թովիէլ վարի յար-
կը՝ սալը կը դարնէր , վերը երգեհօնին

համար փուք մը ունէր, և վարը ուրիշ մը դարբնոցին համար. հոն սրինգներու և եղեգներու ձայնը կը լսուէր, հոս ուռազներու հարուածները և խարտոցներու շառաչը: Ահա այս բնակարանիս կը նմանի անդեղ մեղաւորն ալ երբ աղօթք կընէ:

Առաջին յարկին մէջ որ է ըսել իր բերնէն Աստուծոյ գոհութիւն կը լսուի, ստորին յարկին մէջ, որ է ըսել իր սրտին մէջ մեղքը կը ծփի իր անձկութիւններովը. վերը ամենակարող Աստուածը կը պաշտեն, վարը Բելիարայ կը զոհեն. լեզուն Մարիամայ հետ կ'երգէ և սիրտը Հերովդիադայ հետ կը կաքաւէ:

Օգոստիկոս. — Աւրեմն երգեհոնը երաժշտութեան հետ մեկտեղ հնարուած է:

Ժողովրդապետը. — Այնպէս յայտնի չէ, բայց անիկա վնաս մը չի տար, վասն զի նմանութիւնը դարձեալ կը յարմարի:

Նառապետը. — Չեմ գիտեր ինչ կ'ըլլայի եթէ բանտին մէջ ես ինձի մնայի. մարդիկ մոռցան զիս, բայց ոչ նոյնպէս և Աստուած, ինչպէս որ չի մոռցաւ զՅովսէփ՝ որ անմեղութեամբ բանտ դրուած էր: Այն ժողովրդապետը որուն տունը իմ հօրեղբօրս նման պատկերը տեսած էի լսելով որ իմ վրայօքս կը խօսուի, յիշեց մեկէն ինչ որ ես իրեն պատմած էի, և ի գութ շարժելով իմ խաւարային բանտիս մէջի քաշած նեղութիւններուս վրայ, ինձի տեսութեան եկաւ: Զարհուրեցայ զին-

քը տեսնալովս , և ըսի իրեն . Ար տեսնաս
որ իրաւունք ունիմ , նայէ ո՛ւր բերաւ զիս
հօրեղբօրս անէծքը : — Աչ , պատասխա-
նեց ժողովրդապետը , ասիկայ հօրեղբօրդ
անէծքը չէ , հապաքու մեղացդ պատի-
ժը . եթէ դու ճշմարտապէս Աստուծոյ
դառցած ըլլայիր՝ այն անէծքը անշուշտ
քեզմէ կը վերցուէր , և օրհնութեան կը
փոխուէր : Ստիպայն ես չի համոզուեցայ
իրեն ըսածին , և կը պնդէի որ Աստուած
զիս դժբաղդ ըլլալու սահմանած էր , և
ամենեւին բան մը զիս չէր կրնար ազա-
տելասկէ :

Չգուշացիր , կրկնեց ժողովրդապե-
տը , աւելի չճանրացնելու քու վիճակդ .
ինչուան հիմա բաւական փորձեցիր որ
անօգուտ է Աստուծոյ կամայք հակառա-
կիլ որուն ձեռքն է ամենայն ինչ . ըսէ
ինձի , արդեօք փորձած ես սխալմունք-
ներդ ճանչնալով աղաչել զԱստուած որ
քեզի ողորմի : Աչ , ըսի , ամենեւին չեմ
փորձած և երբէք պիտի չի փորձեմ՝ վասն
զի այնպիսի անիրաւ անէծքի մը տակ ըն-
կած եմ որուն կէսին իսկ արժանի չեմ
եղած , մինչդեռ կը տեսնամ որ ինձմէ
աւելի մեղաւոր և անհոգ մարդկանց շա-
տին բանը աւելի յաջող կ'երթայ : — Այս
խնդրոյդ նկատմամբ կ'ուզեմ պատաս-
խանել քեզի , ըսաւ ինձի ժողովրդապե-
տը . Չես մի լսած և կարդացած որ մա-
հացու մեղք մըն ալ բաւական է զմարդ

դժոխք ստանելու, ինչպէս ուրեմն կրնաս
ըսել որ քու դժբաղդութեանդ կէսին
անգամ արժանի եղած չըլլաս: Իսկ այն
մարդիկը որ այս աշխարհիս վրայ իրենց
մեղաց պատիժը չեն քաշեր, ամենեին
պատճառ մը չունինք զանոնք երջանիկ
համարելու, վասն զի այնպիսեաց պատի-
ժը յաւիտենականութեան պահուած է,
որով անոնք աւելի ցաւակցութեան ար-
ժանի են. բայց կը տեսնամ որ Աստուած
քու վրայ առանձին սէր ունենալով չու-
ղեր դքեղ թողուլ որ կորսուիս, և ահա
այն է պատճառը որ յանցանքներուդ պա-
տուհասը անմիջապէս մեկէն կը խրկէ վը-
րադ: Ուրեմն իր կողմանէ ամենմիջոց դոր-
ժածեր է դքեղ զղջումի և ուղղութեան
բերելու: Ըսածներուն ամենեին չի կըր-
ցայ հաւատալ, սակայն այսու ամենայնիւ
չէի ալ դադրեր իրեն հետ վիճաբանե-
լու: Ան ատեն խեղճը նոր կտակարան մը
ձեռքս տալով աղաչեց որ ուշադրութեամբ
Հռովմայեցւոց թղթերը կարդամ մինչև
որ քիչ մը գործողութեան համար դուրս
երթայ, խօսք տալով որ քիչ ատենէն կը
դառնայ: Երբոր ինքը գնաց, սկսայ մտա-
ծել թէ ինչ ընեմ այս գիրքը զոր շատ ան-
գամ կարդացած էի վարժարանը, վասն զի
կը տեսնայի որ նոր փոփոխութիւն մը չի
կայ մէջը. և յիրաւի բնաւ փոփոխութիւն
չի կար վրան և աս էր անոր արժէքը որ
անփոփոխ կը մնայ Աստուծոյ պէս: Բայց

ես փոխուած էի, և շատ ծուլութեամբ
անցուցեր էի աշակերտութեան ժամա-
նակս և միտքս այնպէս զգալի փոխուած
էր որ շատ անգամ ես ինծի կը հարցնէի,
երբոր այս գիրքը ակամայ կամօք առի և
սկսայ կարդալ Հռովմայեցւոց թղթերը
թէ ասիկայ արդեօք նոյն գիրքն էր, ինչ
որ Գիւպէնիկ եղած ասենս կարդացեր էի:
Ինծի կերևար որ զայն առաջ տանելով
ուրիշ տարբեր բան պիտի գտնամ: Երբ
այն տեղը հասայ ուր որ կ'ըսէր թէ « Սմե-
նայն բերանք խցցին և ամենայն աշխարհ
պարտական լիցի Աստուծոյ » զարհուրե-
ցայ, և 32—36 տուներն ալ կարդալով
իմացայ Աստուծոյ մեծվայելչութիւնը .
միանգամայն նոյն միջոցին մխիթարա-
կան լոյս մը ծագեցաւ սրտիս մէջ և բար-
ձրաձայն դոջելով ըսի . Ո՛վ աստուած իմ,
եթէ ամենուն վրայ կը գլթաս, գլթա նաև
իմ վրաս ալ: Կամաց կամաց այն շնոր-
հաց լոյսը տարածուեցաւ վրաս և բոլոր
սիրտս գրաւեց, և արցունքներս գետի
պէս սկսան վազել ինչուան որ ժողովրդ-
դապետը տուն դարձաւ, որ ներս մտնա-
լով . Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, կանչեց
բարձրաձայն, տեսնալով զիս որ կու լամ
դառնապէս . ահա վերջապէս Աստուած
ողորմեցաւ քեզի: Դառն հեծեճանքնե-
րէս՝ արգիլուեցայ իրեն սլատասխանե-
լու, և ինծի հետ գետին շոգելով այնպի-
սի սրտաշարժ և եռանդնալից կերպով ա-

զօթեց, որ իմ սիրտս ալ վառեց ջերմե-
ռանդութեամբ, և բոլոր սրտովս սկսայ
պառատիլ առ Աստուած: Անօգուտ չե-
ղաւ այս աղօթքս, որովհետեւ երկնային
անդորրութիւն մը գրաւեց սիրտս՝ և ան-
կէ ետքը հաւատացի որ փրկչին մահը
առ Աստուած մերձենալու ճամբան՝ ինծի
համար ալ դիւրացուցած էր և թէ ես ալ
ուրիշ մեղաւորներու պէս կրնամ Աս-
տուծմէ օգնութիւն գտնալու: Անկէ ետ-
քը ամեն բանս աղէկ գնաց, ճանչցայ
խոնարհութեամբ որ ես մեղաւոր էի և
Աստուած արդար էր, և զիս ինչուան այն
օրը իր անհուն երկայնամտութեամբը
պահպանած էր առանց որոյ շատոնց կոր-
սուած կ'ըլլայի, և իր անսահման սիրոյն
յայտնի ցոյցերն էին այն ամենայն չա-
րիքները որ իմ գլխէս անցան՝ և թէ Աս-
տուած մեղաւորին մահը չուզեր՝ այլ ա-
նոր դարձը: Ասկէ ետքը Աստուծոյ խօս-
քը ինծի քաղցր սփոփանք մըն էր և բո-
լոր ժամանակս այս պատուական գիրքը
կարդալով կ'անցնէի: Ժողովրդապետը
ինծի ուզեց ուրիշ հոգեւոր գրքեր ալ բե-
րել, բայց ես շնորհակալ եղայ, գիրք
գրօցը միայն դեռ կը պահեմ, այսինքն
այն աւետարանը որ այն աստուածա-
բեալ մարդը ինծի տուաւ: Շատ արցունք
թափեցի այն գրքին վրայ, որոնք ցօղի
պէս կ'իջնային աչքերէս: Իմ հոգւոյս
փրկութեանը վրայ խնամք ունենալէն

եւորը ազնիւ ժողովրդապետը ուզեց նաեւ
իմ ժամանակաւոր գործերս կարգի դնել :
Ես ալ շնորհակալ եղայ իր այսպիսի բա-
րեսրտութեանը , նոյնպէս նաեւ իր բազ-
մաթիւ բարեկամացը՝ որ ազատութիւնս
նորէն կրցայ ձեռք ձգել , որով և վայե-
լուչ գործ մը կը բնտուէի արով կարենամ
լաւ ծառայել Աստուծոյ զոր չի գտայ ծո-
վու վրայ , ինչուան որ զիս խաւարային
բանտը տարաւ ուր որ սիրով նորէն հաշ-
տուեցայ Աստուծոյ հետ :

Իրաւցնէ յաջողեցաւ բաղդս բարի
քրիստոնեայներու միջնորդութեամբը , ու
րոնք ինծի բաւական ստակ փոխ տուին .
ձկնորսի տնակ մը գնեցի ծովու մը եզեր-
քը , ուր որ ամառը ձուկ որսալով , իսկ
ձմեռը կողովագործութեամբ ատենս կան-
ցունէի : Ժողովրդապետին աղաչեցի որ
ժողովրդապետ հօրեղբօրս կենդանագի-
րը ինծի շնորհէ՝ որպէս զի միշտ յիշեցնէ
ինծի այն բարեգործութիւնը՝ որ Աստուած
ըրաւ ինծի : Այս պատկերքը առնելով
տնակիս մէջ կախեցի :

Թ

Նառատիկ

Աստուծոյ օրհնութիւնը կ'օգնէր ինձի, այս նոր արուեստիս մէջ, վասն զի Պետրոս առաքելոյն պէս Աստուծոյ վատահանալով ուսկաններս ծովը կը ձգէի, և միշտ լեցուն կը քաշէի՝ այնպէս որ քիչ ատենէն վճարեցի այն պարտքերս զոր այս ձկնորսի հիւզս գնելու համար փոխ առած էի: Այս մարդիկներէն մէկը որ այս տնակին տէրն էր՝ հարուստ վաճառական մըն էր՝ որ ծովու վրայ շատ նաւեր ունէր: Ինչպէս կ'ըլլայ իր նաւապետներէն մէկը կը մեռնի, և գիտնալով որ ես վարպետ նաւաստի մըն էի, իր նաւուն վերակացու դրաւ զիս: Իրաւ դժուարութեամբ ձգեցի իմ՝ միայնութիւնս՝ որուն վարժեր էի սուրբ գրքեր կարդալով և բարեպաշտ մտածութիւններ ընելով, սակայն չէի կրնար այս առաջարկութիւնը մերժել որ անկարծելի կերպով մը զիմացս ելաւ. մեկէն գացի ժողովրդապետը գտնալու որուն այնքան երախտագէտ էի, և որուն վրայ կարգէ դուրս վատահութիւն ունէի: Ինծի հարցուց թէ արդեօք սիրտս լաւ մը քննած եմ, և թէ այս առաջարկութիւնս, արդեօք սրտիս մէջ անմարտեր մտածութիւն մը չէ՞ մի ծնու-

ցեր, և զինքը ապահովցուցի որ առ ժամս
այնպիսի մտածութիւններէ ազատ կը
գտնայի ինքզինքս, և ոչ եթէ ես ինծի
վստահացամ, այլ Աստուծոյ շնորհացը
ապաւինելով կը յուսայի, որ անով միջոց
մը ունենամ պարտքերս վճարելու, որոնք
դեռ չէի կրցամ բոլորովին ջնջել:

Այս քու մտածութիւնդ պարսաւելի
չէ, ըսաւ ժողովրդապետը, և շատ գոհ
եմ քու այս դիտաւորութեանդ վրայ, և
քեզմէ որ այս բանս շտեցի, կրնամ ես
ալ քեզի ըսել հիմա թէ այն վաճառակա-
նին ես առաջարկեցի դքեզ նաւապետ
առնելու իր նաւուն, վստահ ըլլալով քու
սրտիդ վրայ Աստուծային շնորհացը ը-
րամ ազդեցութեանցը: Արեւոր հմտու-
թիւն և յաջողութիւն ունիս այս բանիս,
ուստի աղէկ է որ օգտակար ըլլաս անով
ուրիշներուն ալ: Ես ալ բոլորովին ապա-
հովցամ այս խօսքերէս՝ իմ առաջին պատ-
րաստութիւնքս եղան՝ երթալ և անգամ
մըն ալ մօտենալ ապաշխարութեան և
հաղորդութեան խորհրդոյն. ասկէց ետ-
քը իմ պզտի հիւզս աղքատ ձկնորսի մը
վարձու տուած ըլլալով հօրեղբօրս կեն-
դանագիրը առնելով իմ բնակարանս կա-
խեցի, և աստուծոյ շնորհքովը առաջաստ-
ներս բացած ճամբայ ելայ: Բայց պատ-
մութիւնս լմնցնելէս առաջ կը փափաքիմ
որ ինծի երգէք, սիրելի տղաքս, ճշմարիտ
սիրոյն երգը:

Այն ատեն տղաքը սկսան երգել այսպէս :

« Օր մը հաւ մը տեսայ, որ թեւրուն տակ ձագերու խումբ մը ունէր, և ապաստանարան մը կը բնտուէր վտանգներու դէմ. արդեօք ով է որ կ'ազդէ անոր այս մեծ գութը, ըսի ինքիրենս :

» Օր մը հաւալուսի մը պատմութիւնը ըսեցի որ թոքերէն արիւն կը հանէր՝ իր ձագերը կերակրելու համար : Անօթ չէ մի ըսի այս բանս քրիստոնեայ ժողովրդեան մը :

» Օր մը աղջիկ մը տեսայ որ իր թեւրուն վրայ գառնուկ մը առած ամեն խնամք կ'ընէր անոր, և գրկած կը տաքցընէր զունիկա, դարմացայ՝ տեսնալով այս աղջկան գութը :

» Տեսայ մայրական գութը, ինչպէս կնիկ մը իր որդիքը կը խնամէ և ինչպէս նաև մեռնելէն ետքը զայն կը գրկէ : Խորհրդածեցի որ այն էր ճշմարտագոյն սէրը :

» Բայց երբոր միտքս անոր գնաց՝ որուն անուամբը մկրտուած եմ՝ որ երկնային աթոռէն՝ ի խաչն սուրբ խոնարհեցաւ և իր արեամբը զմեզ գնեց՝ իմ սիրտս և բերանս փառաւորեցին Քրիստոսի սէրը » :

Եւանգիւսը . Եւան աղէկ է տղաքս, շնորհակալ եմ ձեզի՝ և կ'ուզեմ նորէն շարունակել իմ պատմութիւնս : Այս անգամ

դէպ'ի միջերկրական ծովը ուղղեցի նաւս ,
 ուր այլ և այլ նաւահանգիստներէ շատ
 մը վաճառք գնեցի և ծախեցի : Շատ մը
 վաճառականի նաւերու հետ Գորսիգա
 կղզիէն բաժնուեցանք , բայց իմ նաւս
 ամենէն աւելի առաջաստաւորուած ըլ-
 լալով անոնցմէ շատ առաջ անցաւ : Օգը
 շատ գեղեցիկ էր որով և շատ գործողու-
 թիւններ գլուխ հանեցի առողջ ու զը-
 ւարթ : Նաւաստիներուն մէկը տեսաւ յան-
 կարծ հեռուէն նաւ մը՝ զոր դիտելով , վեր-
 ջապէս իմացանք որ ելուզակներու նաւ
 մըն է եղեր : Չէինք կրնար անոր դիմացէն
 փախչիլ և անանկով զմեզ աւելի վտան-
 գի մէջ կը ձգէինք , ուստի բոլոր նաւաս-
 տիք 17 հոգի և եօթն ալ ճանապարհորդք
 յանձն առին ինչուան արեան վերջի կա-
 թիլնին թափելու , քան թէ անոնց ձեռքը
 գերի մատնուելու : Մեկէն սկսանք պատ-
 րաստուիլ ամեն կարևոր հնարքը ընելով ,
 և թնդանօթները պատրաստեցինք նաւուն
 եզերքը : Երբոր ելուզակաց նաւը իմացաւ
 որ մենք պատրաստուած էինք իրենց
 դէմ գնելու , իրենք ալ իրենց յարձակ-
 ման պատրաստութիւնները ըրին՝ ևս ա-
 ուաւել երբ տեսան որ մեր առաջաստնե-
 րը վար կ'իջեցնենք : Մեր առաջին գնտա-
 կը թշնամեաց նաւապետին գլուխը ջախ-
 ջախեց՝ և որովհետև իր նաւաստիքը բաղ-
 մաթիւ չէին , մեր յարձակմունքը այնպի-
 սի շփոթութիւն մը ձգեց մէջերնին որ

մենք դիւրութեամբ ժանիքներով իրենց նաւը բռնելով նուաճեցինք իրենց նաւաստիքը՝ որոնք 15 հոգի էին : Ասոնք նախընթաց գիշերը շատ մարդ կորսնցուցեր էին Ամերիկացի նաւու մը հետ կռուելու ատեն , բայց բարեբաղդաբար անոր ձեռքէն կրցեր են փախչիլ : Ելուզակաց նաւուն մէջի եղած մարդիկը ճիպրալդար հանեցի որոնք հոն պատերազմական ատենի առջեքննուելով դատապարտուեցան : Իսկ նաւը՝ որ աղէկ վիճակի մէջ էր Անգղիա տարի որուն մէջը հարուստ գանձեր գտանք , զորոնք ելուզակները կողոպտած էին ասդիէն ադիէն , և քանի մը նաւաստիներ և ճամբորդներ գերի բռնած , նաւուն մէջը խորը ձգուած էին որոնց անձամբ իմացուցի թէ ալ աղատ են : Ի՛նչպէս յանկարծակիի եկայ , երբ իրենց մէջ տեսայ իմ հին Գորպէզ բարեկամս , Հոլանտացի նաւուն բժիշկը , որն որ դիս մահուանէ ազատեր էր Ռօդէրտամի մէջ : Մեծ եղաւ իրաւցնէ իր ուրախութիւնն ալ և զարմանքը՝ երբոր իմացաւ որ նաւուն նաւապետը իր այն բարեկամն էր՝ որուն համար կը կարծէր թէ բոլոր կեանքը սրիկայութեամբ պիտի անցնէր :

Միատեղ խցիկ մը նստելով բոլոր գլխէս անցածները պատմեցի իրեն . ինքն ալ փոխադարձ իրենինը ինծի պատմեց որ իմինիս հաւասար բաղմամբէս էր , բայց ոչ այնպէս տաժանելի :

Տխրութեամբ իմացայ, թէ իմ բարեկա-
մքս, որ իր հօրը տունը քրիստոնէական
կրթութիւն տաւ էր և բարեպաշտ ազ-
գականներ ունէր, աւելի սաստիկ ալեկո-
ծութիւն մը ունեցեր էր քան ինչ որ ես
Սփրիկէի ծովափուքը, կ'ուզեմ ըսել
հաւատոյ ալեկոծութիւն մը: Ափշեցուց
զիս, երբ լսեցի որ ինքը և ոչ Աստուծոյ
գոյութեանը կը հաւատայ, բայց կ'ըսէր
նաև թէ հաւատալ չկարենալուն համար
ալ շատ կը նեղուէր, բայց թէ բնութեան
վրայ ըրած տեսութիւնքը իրեն այնպէս
մը կ'երեցնէին որ աշխարհս պարզ մեքե-
նայ մըն էր և թէ չկայ Արարիչ մը: Ո՛հ
սիրելի բարեկամ, ըսի ես իրեն, թէ որ
բնութիւնը մանրամասնաբար քննած ըլ-
լայիր ամեն տեղ դտած կ'ըլլայիր Աստու-
ծոյ ամենակարողին հետքը, վասն զի եր-
կիրս իր բարութեամբքը լեցուն է: —
Ատեն մը ես ալ այնպէս կը մտածէի, ը-
սաւ Գորպէզ, բայց անոնք տղայութեանս
գաղափարներն էին: Քանի որ աշխար-
հիս գործոց մէջ մտայ և իմ գաղափար-
ներս և ակնկալութիւններս ընդարձակե-
ցան և անդրադարձութիւնքս ալ բացուե-
ցան, սկսայ աշխարհքս բոլորովին ու-
րիշ երևութով մը տեսնալ: — Անտարա-
կոյս սխալ երևոյթներով, ըսի ես իրեն,
և ինչո՞ւ համար տղայութեանդ հաւատ-
քը չունիս: Քրիստոս տէրն մեր ըսաւ:
« Եթէ ոչ դարձջիք և լինիջիք իբրև

զմանկտի, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն
երկնից » : Ես ալ այս փրկական հաւատքը
ատեն մը կորսնցուցած էի որոնց վրայ շատ
արտասուք թափելէն ետքը նորէն ստա-
ցայ, բայց փառք Աստուծոյ որ հիմա հաս-
տատուն եմ անոնց վրայ, և բնաւ պիտի
չի թողում զանոնք : Գորպէզը ճամբոր-
դութիւն մը ըրած ըլլալով Եդիպատոս, ա-
րաբերէն կը հասկնար : Իր աղատու-
թեան երկրորդ օրը նստած էինք մինակ
իմ խցիկս, ես միշտ Աստուծոյ էութեա-
նը վրայ կը խօսէի՝ զոր ինքը շարունակ
կ'ուրանար, յանկարծ ձայն մը լսեցինք
որ կ'աղաղակէր « Ալլահ ազալէր » որ ըսել
է Աստուած մեծ է : Գորպէզ զարհուրե-
ցաւ այս ձայնէն, ինչպէս տղայ մը՝ որ գո-
ղութիւն ընելու ժամանակ կը բռնուի,
կը կարծէր որ մարդ ալ չէր հասկընար
արաբերէն նաւուն մէջ, և թէ մենք մի-
նակ էինք խցին մէջ, և քանի որ չորս դին
կը նայէր թէ ուսկից կրնար այս ձայնը
գալ : Գորպէզ տեսաւ որ թութակ մը վան-
դակի մը մէջէն կ'ըսէր այս խօսքերս :

Այս թութակը Կոստանդնուպօլիս մե-
կէ մը գներ էի, որուն սորվեցուցած էին
ըսելու այս խօսքերս : « Ալլահ ազալէր » . և
որովհետեւ այն ծախողին քանի մը ծառա-
յութիւններ ըրած էի, անոր համար ոչ-
ինչ գնով մը ինձի տուաւ զանիկա :

Տես բարեկամ, ըսի ես իրեն, որ բնու-
թիւնն անգամ, որուն վրայ ըրած դիտողու-

Թիւններովդ Աստուծոյ էութիւնը կ'ուրա-
նաս, անիկա ալ Աստուծոյ իմաստութիւ-
նը կը քարոզէ: Ես հաւասարապէս իրեն
ցասմանը և սիրոյն փորձը ունեցեր եմ:
Մի անագաներ դու ալ իրեն մեծութիւնը
ճանչնալու, դքեղ բողոքովին չէ թշուարա-
ցուցած: Այս խօսքերուս վրայ, այլայ-
լած երկայն ատեն, պատասխան չի կըր-
ցաւ տալ. իր երեսին վրայ նկարուած
սոսկումը բարի նշան մը երեցաւ ինձի.
Իմացայ որ խղճմտանքը բողոքովին անըզ-
գայ չէ եղեր: Բողոք գիշերը իրեն համար
եռանդեամբ կ'աղօթէի, ինչուան որ փրկ-
կիչն յօժարեցաւ վառելու իր սրտին մէջ
երիտասարդութեան ժամանակ ունեցած
բարի տալաւորութիւնքը, տալով իրեն իր
բարեացը բարձրագոյն շնորհքը: Երկրորդ
օրը նախաճաշի չեկաւ և երբոր կերա-
կուրի իջաւ, գոյնը նետած ու դէմքը բո-
լորովին փոխուած էր, սեղանին վրայ ամե-
նեին չի խօսեցաւ: Արիկուան ալ նոյնպէս
էր, իրեք օր այսպէս շարունակեց որով
ևս ալ չուզեցի իր մտածութիւնքը շփո-
թել. վերջապէս չորրորդ օրը ինձմէ Աս-
տուածաշունչ գիրքը ուզեց: Բողոք ճամ-
բորդութեանը ժամանակ այս աստուա-
ծեղէն գիրքը կարդալու զբաղեցաւ, և
երբոր Անգղիա հասանք ինձի աղաչեց
որ զինքը ան քահանային տունը տանիմ,
որ իմ վրաս Սամարացւոյն գութը ունե-
ցեր էր: Շատ մը տարակոյսներ ունէր

որոնց վրայ կը փափաքէր լուսաւորուիլ,
այս տարակոյսները շուտ մը ցըրուե-
ցան, և կերպարանքը մեկէն աստուա-
ծային շնորհքով լեցուեցաւ՝ վասն զի
կրկին գերութենէ մը ազատած էր, վասն
զի իրաւամբ կրնար մէկը ըսել իրեն այն
խօսքը, ինչ որ հին երգի մը մէջ գտուած
եթէ ծովահէնք կը յատիշտակեն մարդկանց
մարմինը, բաւական է որ Քրիստոս գե-
րեաց հոգիները ազատէ. հարկ չիկայ ըսել
լու որ անկէ ետքը ես աւելի երջանիկ վի-
ճակի մը մէջ գտնուելով, ինծի Ռոդեր-
տամ ըրած բարեացը՝ հարիւրապատիկ ի-
րեն հատուցի: Անգղիոյ մէջ հաստատուե-
ցաւ, և քանի մը տարիէն ետքը Աստուծոյ
շնորհացը մէջ մեռաւ՝ որուն յիշատակը
ինծի մեծապէս քաղցր է:

Ժ

Դարձր

Ճամբորդութեանս դէպքը, ինծի սերտ բարեկամութեան պատճառ եղաւ նաւուն տիրոջը հետ, նաև մեծ գումարի մը տէր ըլլալու, որով կրցայ վճարել առջի ըրած բոլոր պարտքերս ինչուան վերջի նաքարակիտը, որն որ ինծի մեծ մխիթարութեան պատճառ եղաւ. բայց որովհետև հանգիստ տարելու համար բաւական ստակ չունէի, միտքս դրի որ նորէն ծովու վրայ ճամբորդութիւն մը ընեմ, թէպէտ և դժուարին ալ ըլլայ: Բանտին մէջ այն երկնային խոստամունքը ունենալէս ՚ի վեր, որ Աստուած յանցանացս կը ներէ, ապահով էի յաւիտենական փրկութեանս վրայ և կը յուսայի որ Աստուած զիս իր պաշտպանութեանը տակ առած էր: Բայց դեռ չէի կրնար բոլորովին հեռացնել մտքէս հօրեղբօրս անիծից երկիւղը: Կը մտածէի Աստուծոյ չորրորդ պատուիրանը, որուն կատարուելէն կը կախուին առ ժամանակեայ երջանկութիւնքը և թշուառութիւնքը: Ով որ կը պատուէ իր ծնողքը երջանիկ կ'ըլլայ՝ և երկայն կ'ապրի այս աշխարհիս վրայ: Բայց ասիկա չի բաւեր տակաւին ապահովելու իր հանգերձեալ երջանկութիւն

նը, վասն զի ով որ կ'ուզէ իր յաւիտե-
նական փրկութիւնը, պէտք է որ պա-
տուէ նաև զՍատուած, և հնազանդի ի-
րեն պատուիրանացը, և ևս, պէտք է
հաւատայ թէ Քրիստոս որդի է Սատու-
ծոյ, առանց որոյ անկարելի է փրկութեան
հասնիլ՝ թէ և շատ առաքինութիւններ
ալ ըրած ըլլայ երկրիս վրայ: Անիկա
որ անհնազանդ եղած է իր ծնողացը, չի
կրնար երջանիկ ըլլալ յայսմ աշխարհի,
վասն զի իրենց անէծքը զինքը կը հալա-
ծեն, իսկ եթէ իր յանցանքը ճանչնայ, և
դղջայ, Սատուած իրեն կը ներէ և կրնայ
փրկութեան հասնիլ: Արչափ ալ ապա-
հով ըլլայի որ Սատուած զիս սահմանած
ըլլայ յաւիտենական փրկութեան համար,
հանդերձ այնու կը վախնայի որ հօրեղ-
բօրս անէծքը չըլլայ թէ վրաս ստուգուի:
Անոր համար դողդողալով ճամբորդու-
թեան ձեռք զարկի, վախնալով միշտ նո-
րանոր դժբաղդութիւններէ: Բայց հօր-
եղբօրս կենդանագիրը այս վախը կը
փարատէր սրտէս: Յաջող դէպքերը ճա-
խորդներուն պէս հաւասար երկիւղ կը
պատճառէին ինծի, որովհետև չէի հա-
ւատար բողոքին հաւատարմութեանը,
վասն զի աւելի ծանր է մարդուս կորսըն-
ցնել ստացած բարիքը, քան թէ ձեռք չկա-
րենալ բերել ապագայ յուսացածը. սա-
կայն պատճառ մը չունեցայ ցաւելու այս
ճամբորդութեան վրայ, որովհետև քան

դառաջինները աւելի բարեյաջող գնաց ,
և մեծ վաստակով տուն դարձայ : Նորէն
նաւարկութիւն մը ըրի նոյն տանը հա-
շուին , այն ալ այնպէս յաջողեցաւ որ կըր-
ցայ ինծի նաւ մը գնել և վերջապէս իմ
հաշուիս ճամբորդութիւն ընել : Այս վեր-
ջի ճանապարհորդութիւնս շատ աղէկ յա-
ջողեցաւ ինծի , որով և մեծ հարստութեան
տէր եղայ : Աթառն տարեկան էի և ծո-
վու վրայ ճամբայ ընելէն ալ ճանձրացած
ըլլալով , կը փափաքէի մնացած օրերս
հանգստեամբ անցնել փառաբանելով
զԱստուած , և պատրաստել զիս յաւիտե-
նական կենաց : Իմ անցուցած կենացս
ընթացքը մեծ գիրք մը կրնար ըլլալ եթէ
իւրաքանչիւր օրուան , գէպքերը գրել
ուզենայի : Ալ հաստատուն միտքս դրի որ
իմ հայրենիքս դառնամ , հրաժարականս
տալով Անգղիա բարեկամներու , նաւս
վաճառեցի , և բոլոր կահկարասիքս հետս
առած՝ դարձայ Հոլանտա : Ինչ նեղու-
թիւններ քաշեցի ես այս քառասուն տա-
րուանս մէջ , Հոլանտայէն բաժնուելէս
ետքը ինչուան վերստին հայրենիքս դար-
ձայ : Չէի գիտեր ինչպէս շնորհակալ ըլ-
լամ Աստուծոյ՝ որուն պարտական էի . գի-
շեր ու ցորեկ գոհութիւն տալէն չէի դա-
դրեր իրեն , բայց այնու հանդերձ բոլոր
նաւարկութեանս ատեն չէի կրնար հօրեղ-
բօրս երկիւղը հանել սրտէս , վախնալով
որ չըլլայ թէ իր անէծքը նորէն դժբաղ-

գութիւն մը բերէ գլխուս : Երբեմն կան-
ցնէր մտքէս՝ չըլլայ թէ զիս տանող նաւը
ընկղմի այնպէս որ Ամսդերտամ հասնե-
լէս ետքն ալ գեռ կը գողայի , չըլլայ որ
ունեցած հարստութիւններս գողցուին :
Վերջապէս ողջ և առողջ հասայ իմ հայ-
րենիքս , իմ խաղաղութեան օթեանս :

Հանդերձ այսու՝ երբեմն գեռ անհան-
գըստութիւն մը կը զգայի , և շատ գիշեր
կը տազնապէր սիրտս երեակայելով որ
չըլլայ թէ տունը վրաս փլչի , որովհետեւ
ծնողաց օրհնէնքը որդւոց տուն շինեց ,
և անոնց անէծքը դանոնք՝ քանդեց . քա-
նի որ կը նայէի այս կենդանագրոյն վը-
րայ , իր սպառնալից երեսը զիս կը վախցը-
նէր , և միայն եռանդնալից աղօթքներուն
ուծովը կրցայ վերատին հողւոյս խաղա-
ղութիւնը գտնալ : Այս եղաւ ահաւասիկ
նաւապետին պատմութիւնը , զոր լսելով
ունկնդիրք ցաւակցութեամբ զգացուե-
ցան ամենքն ալ : Դողովրդապետը շատ
ջանաց համոզել զինքը որ այն ունեցած
վախը ալ պարապ էր բոլորովին և անհիմն ,
բայց իր այս յորդորները չի կրցան զին-
քը բոլորովին համոզել վասն զի նաւա-
պետը՝ իր անձին փորձովը վկայ էր գլխն
անցածներուն :

ԺԱ.

Մկրտաւրեան գիրքը

Տարի մը անցաւ որ ծեր Պիւզմանը ժողովրդապետին տունը կը նստէր մեծ բարեկամութեամբ, և իրենց այս մտերմութիւնը երթալով աւելի շատցաւ. տըղաքը ամեն օր կը զուարճանային, երեկոյեան հանգէսները մտքերնին բերելով, որ սովորաբար նաւապետին տունը կ'անցընէին: Հոն գրեթէ ամեն երիկուն թէյ խմելով կը զուարճանային, և ծեր Պիւզմանն ալ իր գիտցած ու տեսածներէն այլևայլ զուարճալի և միանգամայն հրահանգիչ գէտքեր կը պատմէր իրենց: Ժողովրդապետը շատ կը ջանար բարեկամին սրտէն այն ունայն վախը փարատել, որ իրեն մերձաւոր թշուառութիւն մը կը դուշակէր անկէց, վասն զի թէ և համազուէր ալ անոր իրաւացի ըստածներուն, սակայն բոլորովին չէր կրնար հեռացնել իր մտքէն այն անհանգստութիւնը, որ շատ տարիներէ ՚ի վեր տողորուեր էր սրտին մէջ: Աստուծոյ գործքերը զարմանալի են:

Առաւօտ մը երբ ժողովրդապետը ձեռքը յունարէն գիրք մը առած խցին մէջ կը կարդար, յանկարծ մարդ մը ներս մտաւ զոր բնաւ տեսած չէր, որ և ըսաւ

իրեն թէ ինքը Տօրնհակէն քաղաքը ծնած
ըլլալով կը փափաքէր իր մկրտութեան
վկայութեան գիրը ունենալ :

Ժողովրդապետը . — Անունդ ինչ է : Միւ-
սը : — Մարտինոս Լօպէր :

Ժողովրդապետը . — Ո՛ւր կը բնակիս :
Լօպէր . — Երէկ երիկուն հասայ հոս
Անգղիայէն ուր նաւաստի մըն էի , և մե-
ռած եղբօրմէս ինծի ընկած պղտի ժա-
ռանգութիւն մը ունիմ՝ ձեռք ձգելու . ա-
նոր համար ծննդեանս վկայութեանը
կարօտութիւն ունիմ : Երբոր այս բանս
յաջողի հոս պիտի հաստատուիմ և հոս
պիտի ապրիմ իմ ունեցած քիչ մը ստա-
ցուածքովս :

Ժողովրդապետը . — Անգղիա Պիւզման
անունով նաւաստիին հետ ճանչուորու-
թիւն մը ունիս :

Լօպէր . — Անունը լսեր եմ , բայց գինքը
չեմ տեսած և հոս իմացայ՝ որ հիմա Տօրն-
հակէն կը բնակի , և թէ հին ժողովրդա-
պետին եղբօրորդին է եղեր Տրանց սրի-
կան՝ որուն հետ միատեղ դպրոց ալ կ'եր-
թայի : Թէ որ Անգղիա իմացած ըլլայի
այս բանս ամեն ջանք կ'ընէի իր նաւը
մտնալու , բայց Տօրնհակէն քաղքէն մեկ-
նելու ժամանակս ինքը դեռ համալսարանն
էր , և երբոր նաւապետ եղաւ Անգղիա ,
չի կրցայ մտքէս անցնել որ այն սրիկայ
Տրանցը այն պաշտօնին հասնի :

Ժողովրդապետը . — Անշուշտ շատ պիտի

ուրախանայ ինքը թէ որ դձեղ վերստին
տեսնելու ըլլայ, բայց հրամանէ նորէն քիչ
մը, մինչև երթամ ձեր մկրտութեան վկա-
յագիրը գտնեմ: — Ժողովրդապետը գը-
նաց բնառելու արձանագիրը, և հարցուց
թէ երբ ծնած է:

Լօպէր. — 1754ին:

Ժողովրդապետը. — Ան տունն պէտք է
որ բնառեմ ձեր մկրտութեան թուակա-
նը այն հին գիրքին մէջ, որ անմիջապէս
Պիւզմանին հօրեղբօրը մեռած տարին լե-
ցուեցաւ: Մկրտութեան յիշատակարա-
նաց արձանագիրը բերաւ, և թղթերը
դարձնելով դատաւ Լօպէրին անունը, և
նայն երեսին վրայ նաև Գրանց Պիւզմա-
նին եղբօրորդւոյնն ալ. այն տեղը առան-
ձին թուղթ մըն ալ կար՝ զոր ժողովրդ-
դապետը բնաւ չէր տեսած, վասն զի գրքին
այն մասին մէջ բան բնառելու ամենեին
առիթ մը չէր ունեցած: Կարդաց զայն և
զարմանալով մը գոչեց. ի՞նչ զարմանալի
դիպուած: Ծալլեց շտապաւ թուղթը և
գրպանը դրաւ, իսկ Մարտինոս Լօպէրի
մկրտութեան վկայականը օրինակեց, և
ըսաւ. Վաղը կէսօր եկուր որ դքեղ նա-
ւապետին տունը տանիմ: Լօպէր հա-
զիւ թէ գնաց, ժողովրդապետը շտա-
պաւ պարտիզին կողմէն նաւապետին տու-
նը հասաւ, ներս մտաւ առանց դու-
ռը դարնելու, և գոչեց. Բարեկամ,
փառք տուր Աստուծոյ, վասն զի աւե-

տիս մը բերի : Նաւապետը՝ որ դբադած էր հոգևոր գիրք մը կարդալու , ոտք ելլաւ յանկարծ , և հարցուց թէ ինչ կայ :
— Կարդայ , ըսաւ , այս թուղթը :

Նաւապետը կարդաց , և սկսաւ դողալ , շուարեցաւ , և ծունկ չոգելով սկըսաւ գոչել : Ո՛վ աստուած իմ , ազատիչ իմ , կը ճանչնամ քու սուրբ ճամբաներդ որոնք ինծի խաւարէն դէպ 'ի լոյս կ'առաջնորդեն :

Անշուշտ սիրելի ընթերցողք կը բաղձաք գիտնալու այս թղթիս մէջի գրուածը . ահաւասիկ ըսեմ ձեզի : « Կադաչեմ յանուն Աստուծոյ որուն ձեռքը որ իյնայ այս թուղթս , ապահով հասցնէ այն մարդուն ձեռքը որուն որ գրուած է . այս սինքն իմ խեղճ Տրանց եղբօրորդւոյս , և թէ դեռ ողջ ըլլայ : Սաստիկ բարկացած ըլլալով իր անհնազանդութեան և յամառութեան վրայ որ ինծի դէմ ցըցուց՝ անիծեցի զինքը , բայց ետքէն զղջալով ըրածիս վրայ , այս տողերովս յետս կը կոչեմ ըրած անէծքս , վասն զի անդուլ աղօթք ընելով ապահով եղայ որ Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբը իմ Տրանց եղբօրորդիս պիտի չդատապարտուի . բայց կը գուշակեմ ալ՝ որ փրկութեան արժանի պիտի չըլլայ՝ մինչև որ ծանր և դժուարին դէպքեր և ալէկոծութիւններ գլխէն չանցնելու ըլլան : Կը փափաքիմ որ այս իմ գրուածքս իր ձեռքը հասնի որպէս զի

իր ամեն տարապանացը վրայ չաւելնայ
նաև հօրեղբօրը անիծից տազնապը : Այս
թուղթը մկրտութեանց արձանագրին մէջ
կը պահեմ, որովհետև կը գուշակեմ թէ
ժամանակ պիտի դայ որ ալ թափառա-
կան և դատարկապորդ պտըտելէն պիտի
դադրի, և պիտի ընտրէ առանձին տեղ
մը իր կենաց մնացած օրերը անցնելու,
որով և իր ծննդեան օրը բնառելու ատեն
ընդունի թող միանգամայն իր հօրեղբօ-
րը օրհնութիւնը : Ատարեալ և լի հա-
ւատով կ'ըսեմ այս խօսքերս, որովհետև
գիտեմ որ բարի հովիւը պիտի գտնայ նո-
րէն այս մոլորեալ ոչխարը, որչափ ալ
հեռու ըլլայ իր կորսուած տեղը » :

14 Յոշնոշար 1780 .

Ծեր Ալեգմանը այս գիրը գրելէն երեք
օր վերջը յանկարծական մահուամբ վախ-
ճանեցաւ, որով և չի կրցաւ մարդու ալ
յանձնել իր եղբօրորդւոյն թողութեան
մուրհակը :

Նաւապետը տեղեկանալով թէ ինչպէս
ժողովրդապետը գտած էր այս թուղթս
չատ ուրախացաւ, որով երախտագիտու-
թեամբ և միանգամայն ուրախութեամբ
լեցուեցաւ խեղճին սիրտը . ալ ամենայն
վշտերէ և տազնապներէ խալսեցաւ, և
անցածը իրեն երկայն և ձանձրացուցիչ
երազ մը կ'երևար, և քանի որ թղթին

վրայ կը նայէր ուրախութեան արցունք
թափելով կը թրջէր դայն, որով միայն
կրնար միտքը համոզուիլ թէ գլխէն այն-
պիսի բաներ անցեր էին: Այս թուղթը
պէտք էր ոսկի շրջանակի մէջ դնել ըսաւ
Ժողովրդապետին: — Այո՛, ըսաւ անի-
կա, վասն զի լի է ոսկեով հաւատոյ և
վատահութեան առ Աստուած. աշխար-
հիս դանձերը չեն կրնար անոր բովան-
դակածին տեղը բռնել: Նաւապետը խօս-
քը շարունակելով ըսաւ. Օր մը լըսեցի
որ Ժողովրդապետին մէկը կ'ըսէր. Մար-
դուս կեանքը առեղծուած մըն է և իր
մահը անոր բանալին. կրնամ ճշմարտիւ
ըսել թէ իմ կեանքս ալ առեղծուած մըն
էր, և այս առեղծուածին բանալին այս
թղթիս մէջն է եղեր:

Երկայն ատեն իրարու հետ հոգևորա-
կան նիւթոց վրայ խօսակցութիւն ըրին
և երախտագէտ շնորհակալութեամբ օրհ-
նեցին զԱստուած, ինչուան որ ճաշու
ատենը եկաւ: Տանը մէջ եղող մեկալ ան-
ձինքն ալ իմացան որ այս եղական դէպ-
քը, մեծ ուրախութիւն և սրտի հանգըս-
տութիւն պատճառեց այն սիրելի և յար-
գելի ձեր նաւապետին:

Վերջ բանիս

Երկրորդ օրը Մարտինոս Լօպէր՝ Ժո-
ղովրդապետին գալով, հետը մեկտեղ

նաւապետին տունը եկաւ : — Բարեաւ եւ
կիր Մարտինոս, ըսաւ իրեն նաւապետը,
երեսը նայելով և ձեռքը երկնցնելով : Գու
ալ ուրեմն նաւահանգիստը մտար, բայց
ես կանխեցի քան դքեղ, պէտք է որ
դու ալ ձգես հոս նաւուդ խարխիսը . և
մնացածը թող տուր ուր որ է, վասն զի
հոս հարկաւոր եղածէն աւելի վաճառք
կայ :

Լօպեր . — Ինչ դրօշի տակ է քու նաւդ :

Նաւապետը . — Յիսուսի թագաւորու
թեան դրօշին տակը, որ բոլոր ճերմակ
է և մէջտեղը կարմիր խաչ մը կայ :

Լօպեր . — Շատ աղէկ, ըսաւ անոր,
ես ալ քեզի կը հետեւիմ, վասն զի կը
տեսնամ որ այդ դրօշով խիստ աղէկ և
ապահով նաւարկութիւն կ'ըլլուի :

Նաւապետը վսեմ և ծանր կերպով մը
կը խօսէր Լօպերին հետ՝ մանաւանդ երբ
խմացաւ որ Իսլանտացի քահանայ մը,
զինքը ուղղափառ ըրեր էր, իր սխալմունք
ները ճանչցնելով իրեն, որուն նաւապե
տը շատ ուրախացաւ, ևս առաւել որ ի
րեն այնպիսի կարեւոր թղթի մը գտնուե
լուն պատճառը ինքն եղած էր :

Միւս կողմանէ կ'ուրախանար տեսնա
լով որ աղոց ընկերութեան մէջ էր . և ի
րեն կ'ուզար որ ինքն ալ երիտասարդանար
անոնց հետ : Ատեն ատեն կոչուներ կ'ընէր
ուր կը ժողուէին բոլոր դրացի աղաքը,
որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր դիմացը բեր

նուց հատուած մը պէտք էր որ ըսեր զոր
ինքը սորվեցուցած էր անոնց . ետքը ա-
մեն մէկին ըստ արդեանցը , մէյմէկ գիրք
և քիչ մըն ալ ստակ ընծայ կու տար : Ան-
կէց ետքը կը ձգէր զանոնք որ իր տանը
դիմացի պարտիզին մէջ վազեն և խա-
ղան ինչուան իրիկուն , ետքը իրենց ա-
նուշեղեն կը բաժնէր , ինչպէս նաև պտուղ
և մրգօղի :

Իսկ ժողովրդապետութեան մէջի եղած
ձերերը հոն կը ժողուէին այս միջոցիս
և կը զուարճանային իրենք ալ տեսնելով
իրենց տղայոց ուրախութիւնը : Երկու
ամիս գեղին մէջ տղայոց վերջին կոչուն-
քէն զատ՝ ուրիշ խօսակցութեան նիւթ
չկար , և երկու ամիս ալ երկրորդ կոչուն-
քին պատրաստութիւն : Մեծ մարդիկը
տղոցմէ աւելի կարծես այս բանովս կը
զբաղէին : Նոյնպիսի հանդիսի մը վրայօք
նաւապետը իր յիշատակարանին մէջ գը-
րեց անգղիարէն այս հետևեալ հատուածը
զոր թարգմանաբար գնենք հոս :

« Առաւօտը երբ առտոյաները կ'երգեն
իրիկունը երբ ստուերները կը սկսին եր-
կրննալ , թէ բարձրաւանդակ տեղերը , և
թէ ծառոց տերևներուն տակ , կը սիրեմ
լսել այն տղայական քաղցր ձայները :
Ծեր մըն եմ և մազերս ճերմկցած , բայց
կ'ախորժիմ աչքովս զձեզ դիտել , սիրե-
ցեալ մանկունք , ձեր կերպարանքը սիրտս
քաղցր զգացմամբ մը կը լեցնեն :

» Ա՛ռւղեմ ձեր խաղալը տեսնալ դարնա-
նային գեղեցիկ դաշտի մը վրայ, և դալա-
րուտ մարգագետիններու վրայ, բայց
ձեզմէ աւելի՛ ապագայ տարիներուն ցա-
ւոց և անձկութեանց վրայ կը մտածեմ,
վասն զի ձեր մըն եմ, և ծերութիւնը նա-
խատես է: Բայց դուք երջանիկ արարած-
ներ, դուք անտեղեակ էք տակաւին անձ-
կութեանց, այսօր զուարթ էք և վա-
ղուանը չեք մտածեր:

» Թող ըլլայ ինչ որ պիտի ըլլայ, դուք
զուարթութեամբ խաղացէք, և երբ լմնցը-
նէք ձեր խաղը, գացէք քնացէք և ծա-
ղիկներ՝ շող և արև երազեցէք:

» Սասուած մը կայ որ ձեր վրայ կը հըս-
կէ, և կը հրամայէ իր հրեշտակացը որ
ձեր անկողնին քով գտնուին: Արեւի է
արդեօք որ ծերու մը օրհնութիւնը ազդե-
ցութիւն մը չունենայ: Երջանիկ եղէք,
վասն զի ինծի ամենէն աւելի փափաքելի
մաղթանքս այս է ձեզի »:

Հիւանդները և աղքատները անսպառ-
օգնականութիւն կը գտնային նաւապե-
տէն, և իր ամեն բարեացը մասնակից
կ'ըլլային: Ա՛նչ կը կարծէք որ իր մահուը-
նէն ետքը մնացած ըլլայ այն մեծ և ան-
բաւ հարստութենէն. հազիւ հինգ հա-
րիւր Փրանգ պատրաստ ստակ: Ի խոր
ծերութեան մեռաւ նախանձելի ու բարի
մահուամբ մը, և գերեզմանին վրայ ու-
րիշ բան մը չկար բայց եթէ պարզ քար մը

առանց արձանագրութեան, Տօրնհակէնի
եկեղեցւոյն դրանք ետև: Ծերերը իրեն
գերեզմանին քովէն անցնելու ատեն կ'ը-
սէին. Հոս կը հանգչի ձեր Պիւզմանը որ
տղոց փրայ այնչափ սէր ունէր:

ԿԵՐԶ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱԻԿԻԹՆԵՐ

ՉԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱԻԿԻԹՆԵՐ

Ա.

Դևս հաւեր չկան հոս

Հարիւր տարիի մը չափ կայ, որ պըղ-
տիկ ձորի մը խորը, որուն չորս կողմը մե-
ծամեծ անտառներով և ահաւոր ժայռե-
րով պատած էր, աղքատին հիւղերու
մէջ կը բնակէին աղքատ և ողորմելի
ածխագործներ, որոնց հարստութիւնը ա-
ծուխ շինելէն դատ քանի մը պտղատու
ձառերու վրայ կը կայանար: Երկրին մէկ
անկիւնն ալ քիչ մը ցորեն, կանեփ և
կտաւ կը բերէր, որով իրենց հարկաւոր
եղած պիտոյքը կը լեցնէին. ունէին նաև
քանի մը կով և նոյնչափ ալ այծ: Իրենց

այս աղքատութեամբը հանդերձ երջանիկ էին, վասն զի ուրիշ մեծամեծ բաներու չէին փափարեր. ժուժկալ և չարքաշ կեանք կանցընէին, և հանապաղօրեայ աշխատանքը առողջ և առոյգ վիճակի մէջ կը պահէր զիրենք, որով և այս աղքատին հիւղերուն մէջ՝ հարիւր տարեկանէն աւելի ապրողներ կային որ մեծամեծաց պալատներու մէջ չեն դրանուիր:

Օր մը այն եղանակին որ վարսակը հասնելու վրայ էր և արևուն տաքութիւնը սաստիկ էր լերանց վրայ. այժարած օրիորդ մը վազելով եկաւ տուն, և զարմանալով մը խնայուց իր ազգականացը թէ իրենց ձորը այնպիսի օտարականներ եկած են՝ որոնց լեզուն և հագուստը բոլորովին օտար է իրեն: Չորս հոգի են, ըսաւ. վայելուչ կին մը երկու որդւովքը և հետը ձեր մարդ մը, որ թէպէտ մաքուր զգեստներ հագած է, բայց կարծեմ իրենց ծառան պիտի ըլլայ: Այս խեղճ ճամբորդները, կրկնեց ազջիկը, սաստիկ յօգնած և կարօտութեան մէջ կը տեսնուին, որոնց ես ալ դիպուածով պատահեցայ, երբոր հօտէն փախած այժ մը բնտուելու գացած էի և զիրենք հետս առած ցրցուցի մեր ձորին ճամբան: Արթանք հիմա քիչ մը կերակուր և ջուր տանինք խեղճերուն և նայինք թէ կրնան արգեօք այս գիշերս հոս և կամ մեր դրացեացը քով անցնել:

Ան առեն օրիորդին ազգականները շուտով մը վարսակի հաց, քիչ մըն ալ կաթ և այժու սրանիր հետերնին առած՝ ճամբայ ելան, այս նոր օտարականներուն տանելու, որոնք գեղեցիկ ծառի մը տակ նստած էին, որուն գազաթը ծաղիկներով զարդարուած էր: Խաթունը մամուռով ծածկուած աւերակի մը վրայ նըստած՝ երեսը ճերմակ քօղով մը ծածկեր էր, ճնկերուն վրայ ալ սիրուն պղտի աղջիկ մը կար: Իսկ այն պատուական ծերը, որ իրենց ծառան կերևար՝ զբաղած էր ջորիին վրայէն բեռները վար առնելու, որ հետերնին բերեր էին, իսկ միւս պղտի մանչ տղան աշխուժութեամբ մը ջորիին քիչ մը խոտ կուտար զոր խեղճ կենդանին շատ ախորժով կ'ուտէր:

Աճխադործը և իր կինը սկսան յարգութեամբ մը մօտենալ օտարական խաթունին որուն արտաքին երևոյթը կը ցուցնէր որ բարձր կարգէ մէկն ըլլայ: —

Նայէ, ըսաւ ցած ձայնով մը աճխադործին կինը իր էրկանը, սա խաթունին սքանչելի վզնոցը և բաճկոնին աղուոր թևերը, որոնք հազիւ թէ մարմնոյն կէսը կը ծածկեն: Ա՛վ Աստուած աս ինչ գեղեցիկ ճերմակ կերպասէ ոտքի ամաններ են, ինչ սիրուն զարդարուած, արծրթէ բանած ծաղիկներով: — Գու զարդարանքէ զառ ուրիշ բան չես մտածեր, պատասխանեց էրիկը. այս խաթունը որ կը

տեսնես այնպիսի փառաւոր զգեստներ
հազած , ատոնք իր աստիճանին համե-
մատ են , բայց գիտնաս որ զգեստը չէ
զմարդ երջանիկ ընողը , նոյն իսկ այս մե-
ծուհին՝ իր փափուկ ոտքի ամաններովը
հանդերձ , ստիպուեր է տաժանելի ճամ-
բորդութիւն մը ընելու :

Երկուքն ալ իրենց բերած կաթը , հա-
ցը և պանիրը տուին օտարական խաթու-
նին , զոր մեծ շնորհակալութեամբ ընդու-
նելով , մէկդի ըրաւ երեսին քօղը , ասոնք
ալ իրեն դէմքին փափուկ դժագրութիւ-
նը և անուշութիւնը տեսնելով զմայլած
մնացին . խմցուց շուտով մը հողէ ա-
մանին մեջէն քիչ մը կաթ պղտի աղջիկ
տղուն , որ ծնկերուն վրայ բռնած էր ,
և ցաւալից սրտով մը անոր երեսը նայե-
լով , անձրևի պէս արցունք կը թափէր .
վերջապէս մանչ տղան ալ քիչ մը կաթ
խմելէն ետքը , խաթունը հացը բաժնելով
կերան ամենքը , ինքն ալ կտոր մը հաց և
մնացած կաթը խմեց . իսկ ծերը միայն
պանիր ուտելով գոհ եղաւ . բայց տես-
նալու բան էր աս իրենց ընթրիքը վասն
դի ան միջոցին ձորին բոլոր բնակիչքը ի-
րենց չորս կողմերնին ժողուած մեծ զար-
մացմամբ և հետաքրքրութեամբ մը ա-
տոնց վրայ կը նայէին :

Երբոր ծերը կերակուրը լմացուց , աղա-
չեց տեղացւոց որ եթէ կարելի է քիչ մը
ատենուան համար իր տիկնոջը խուց մը

պատրաստեն , խոստանալով որ ատեն-
նին առատապէս կը վարձատրէ զիրենք :
— Ո՛վ մարդիկ , կանչեց ան ատեն խա-
թունը , գթացէք խեղճ կնկան մը և այս
երկու որդւոցս որ թշուառ դիպուած մը
ստիպեց զմեզ մեր հայրենիքը թողուլ : Աս
որ լսեցին հոն եղած գեղացիները ժողո-
ւուեցան մեկէն և այս բանիս դարման մը
մտածեցին ընելու :

Չորին վերի կողմէն առուակ մը կը
բղխէր , որ փրփրալից ալիքներով ժայ-
ռերու մեջէն դուրս ցատկելով , պզտիկ
ջաղացք մը կը դարձընէր : Այս առուա-
կին եղերքը ջաղացալանը պզտի տնակ մը
ունէր , որ թէպէտ ան կողմի ուրիշ տնե-
րուն պէս փայտէ էր , բայց արտաքին
տեսքը և դիրքը շատ գեղեցիկ ու զուար-
ճալի ըլլալով չորս կողմը եղած կեռասի
ձառերուն և պարտիզին պատճառաւն
կարծես թէ սա նոր հասած օտարական ,
խաթունին համար շինուած էր : — Ա-
մենայն սիրով ըսաւ ջաղացալանը խա-
թունին , սա դիմացի տնակը որ կը տես-
նես՝ հրամանքիդ կու տամ , որուն մէջ դեռ
մարդ չէ բնակեր , զոր թէպէտ ինծի հա-
մար շինեցի , որ եթէ սա ջաղացքը որդ-
ւոյս յանձնելու ըլլամ ես հոն քաշուիմ ,
բայց որովհետեւ բազըր զհրամանքդ հոս
ձգեց , հրամանքիդ կը յանձնեմ , գնա ու-
ղածիդ չափ բնակէ մէջը :

Այս բարեկամական հրաւերքը շատ

հաճոյ անցաւ օտարական խաթունին և շնորհակալութեամբ ընդունելով, քիչ մը ոյժ առնելէն ետքը սկսաւ դէպ'ի նոր բնակարանը երթալ:

Պզտիկ աղջիկը գիրկը առած ինքը կը բերէր, ծերունին ալ միւս տղուն ձեռքէն բռնած կու դար, իսկ ջաղացականը ջորիին հետ կու դար: Ա երջապէս հասնելով տեղը, մեծապէս ուրախացաւ, այս բարի մարդս որ խաթունը իր սրտին համեմատ գտաւ, տունը որ արդէն զարդարուած էր քանի մը անկողնով, սեղանատախտակով մը և քանի մը աթոռով, և որովհետև ճամբորդները իրենց հետ աղուոր օթոցներ և ծածկոցներ բերած էին, առանց նեղութեան կրցան հանդիստ կերպով քուն ըլլալ. բայց օտարական կինը դեռ չի պառկած Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ իր երկու որդւովքը, որ յաջողեց իրենց ապաստանարան մը գտնալու, այնչափ ատեն թափառելէն ետև: Ո՛վ կրնար կարծել, կ'ըսէր խաթունը, որ ես պաշտոններու մէջ մեծցած, հիմա երջանիկ համարիմ զիս այսպիսի աղքատին տնակի մէջ բնակելու. ո՛հ որչափ ուրեմն գութ պէտք է ունենայ մեծատուն մը աղքատաց վրայ. վասն զի ո՛վ գիտէ թէ ինքն ալ օր մը այն վիճակին և խեղճութեանց չի հանդիպիր: Երկրորդ օրը խաթունը կանուխ ելլելով շրջակայքը պտրտելու ելաւ երկու տղոցը հետ: Աւշադրութեամբ մը

կը դիտէր այս սքանչելի ձորը ուր տեղ
տեղ ամխազործներուն հիւղերը կը բար-
ճրանային, որոնց մեջէն կ'անցնէր ջաղաց-
քին առուակը . միւս կողմանէ կը զարմա-
նար տեսնալով այն թուփերով լեցուն
բնական ժայռերը, որոնց վրայ խումբ
խումբ այծերը կ'արածէին, որով և տեղ-
ւոյն գիւղական երեւոյթը կ'աւելցընէին :

Երբ ծերուկ ջաղացպանը խաթունը
տեսաւ, դէպ'ի անոր մօտիկնալով ըսաւ .
իրաւ չէ՛ մի խաթուն, որ շատ դժուարին
է ասկէ աւելի գեղեցիկ տեղ մը գտնալ .
վասն զի երբ արևը կը ծագէ հոս, դեռ
ձորին մէջ եղած տնակները շուքի մէջ
են, հոս գրեթէ միշտ պարզ երկինք կը
վայելենք, մինչդեռ ընդ հակառակը հո-
վիտը մառախլով ծածկուած կ'ըլլայ :

Տղարը մեծ հետաքրքրութեամբ ջաղաց
քին զմայլած, անւոյն դառնալը կը դի-
տէին . որուն անընդհատ ձայնը իրենց
ականջին շատ ախորժելի կու գար . իսկ
պզտիկ աղջիկը շատ կը դուարճանար,
տեսնելով անւոյն վրայէն ցատկած ջրին
կաթիլները որոնք արևուն ճառագայթ-
ներէն ծիրանի դօտիի երեւոյթ կ'առնէին :
Խաթունը գրեթէ բոլոր օրը տունը տե-
ղաւորելով անցուց, տեղացիք ալ ձեռ-
քերնէն եկած օգնութիւնը կը ջանային
ընելու իրեն . որը կերակուր բերելով, ո-
րը վայտ, որը խոհակերոցի կազմածք և
ասոնց նման հարկաւոր բաներ, իսկ պըզ-

տի Մարթան, որ ամենէն առաջ հովտին
ճամբան ցրցուցեր էր՝ իրեն քովը կեցած՝
կրցածին չափ կ'օգնէր իրեն այս աշխա-
տութեանցը:

Երբոր խաթունը կերակուր եփելու
պատրաստուեցաւ, խնդրեց Մարթայէն
որ իրեն քանի մը հաւկիթ բերէ: — Ի՛նչ
ընելու, հարցուց Մարթան. — Եփելու
համար, պատասխանեց խաթունը, շուտ
ըրէ գտիր ինծի քանի մը հատ: — Հաւ-
կիթը եփելու համար, ըսաւ աղջիկը զար-
մացմամբ. թռչունները այս եղանակին
չունին հաւկիթ, բայց թէ և ունենային
ալ սակայն ամիսոս կըլլար հարիւրաւոր
սարեկի և կամ կարմրագլխի հաւկիթներ
զոհ ընել մէկ սեղանի մը համար: — Ի՛նչ
կըսես, ըսաւ մէկէն խաթունը, քեզմէ
թռչնոյ հաւկիթ չեմ ուզեր, այլ հաւու:
— Թողութիւն կ'ընես խաթուն այդ թռչ-
չունները ինծի անձանօթ են, ըսաւ Մար-
թա, գլուխը շարժելով: — Ի՛նչ դժբախ-
տութիւն, պատասխանեց խաթունը, դեռ
ձեր երկիրը հաւ չկայ մի:

Հաւերը ՚ի սկզբան արեւելքէն բերուած
ըլլալով, շատ սակաւագիւտ էին և շատ
տեղ չէին գանուեր. ինչպէս որ են հիմա
սիրամարգները: Եւ որովհետեւ հաւկիթ-
ներէն զատ, մսի ալ կարօտութիւն ունէր
որ նոյնպէս չունէր, չէր գիտեր թէ ինչ
կերպով կերակուր պատրաստէ: — Չեմ
յիշեր որ բոլոր կենացս մէջ այս օրուան

պէս հաւկթի մը յարգը ճանչցած ըլլամ,
կ'ըսէր ինքն իրեն, բայց հիմա կը տես-
նամ, ինչպէս նաև տխուր ճամբորդու-
ղութեանս մէջ փորձեր եմ որ կարօտու-
թիւնը կը սորուեցնէ մարդուս, պա-
տուել Սատուծոյ այն պարգևները, ո-
րոնց ուրիշ անգամ անտարբեր կերպով
նայեր ենք:

Սյս ձորին աղնիւ բնակիչքը թէպէտ
որչափ ալ կը ջանային օտարական խա-
թունին ամեն ուղածը ընելու, բայց այ-
նու հանդերձ շատ բանէ զուրկ էր: Երբ
ջաղացականը քանի մը ձուկ կ'որսար և
կամ ածխազործ մը քանի մը սարեակ կը
բռնէր, մեկէն իրեն կը բերէին: Հետը
եկած ծեր ծառան ալ ամենայն սիրով
կը ծառայէր իրեն, ու երբ խաթունը սար-
կի կարօտութիւն կ'ունենար, իրեն հետ
բերած աղուոր զարդերէն և աղնիւ գո-
հարեղէններէն և կամ մատնի մը կու տար
ծառային ձեռքը որ տանի ու ծախէ. ա-
նիկայ ալ կ'երթար և հաղիւ քանի մը
չաբթէն կը դառնար, տանը համար հար-
կաւոր եղած բաները բերելով: Տեղացիք
մասնաւոր դիտեր էին, որ ծառային տուն
դառնալու ատենը խաթունը սաստիկ
տխուր կերեար, և աչքերն ալ շատ ար-
ցունքէ կարմրցած՝ որով և կարգէ դուրս
հետաքրքրութեան մէջ ինկան և կ'ուզէին
իրեն ո՛վ ըլլալը դիտնալ. և թէ միանգա-
մայն ուսկի՛ց կուգար, բայց մեջներնէն մէկն

ալ չէր համարձակիր այս բանս հարցնելու : Արք ճեր ծառային կը հարցընէին , այնպիսի անուն մը կ'ըսէր իրենց , որ հազիւ կրնային արտաբերել և քանի մը վայրկենէն ետև՝ ան ալ կը մոռնային : Վերջապէս խաթունին տղուն երթալով , զուրցէ մեզի կ'ըսէին ինչ է մօրդ անունը՝ մի վախնար մարդու ալ չենք զուրցեր . անիկայ ալ իրենց ծածուկ կերպով Մայր կ'ըսուի բաւ . նոյն բանը ազջիկ տղուն ալ հարցուցին , անիկայ ալ մի և նոյն պատասխանը տուաւ որով և այն բարեսիրտ մարդիկները որոշ բան մը չիմանալով դարձեալ կը սպասէին հետաքրքրութեամբ թէ այս խորհրդաւոր բաները ինչ վերջ պիտի ունենան :

Փառք Աստուծոյ, վերջապէս հասեր ունեցանք

Օր մը ձեր ծառան, որ Աիրակոս կը կոչուէր, իր սովորական ճամբորդութեանէն դառնալով հետը վանդակ մը բերաւ, որուն մէջ ազազազ մը և քանի մը հաւեր կային: Երբ հովտին տղաքը զինքը տեսան շուտով ընդ առաջ վազեցին, որովհետեւ ամեն անգամ երբ տուն կը դառնար իրենց խաղալիքներ և կամ անուշեղէններ կը բերէր:

Այս անգամ չորս կողմը ժողուած հետաքրքրութեամբ մը վանդակին վրայ կը նայէին որ բարակ լաթով մը ծածկեր էր որով և մէջի եղածները չէին տեսնուեր: Ինչուան խաթունին դրանք առջևը տղաքը հետը մէկտեղ պացին, անիկայ ալ իր երկու որդւովքը գիմացը ելաւ զինքը բարեւելու: Փառք Աստուծոյ կանչեց պղտիկ աղջիկը ձեռքերը իրարու զարնելով, ահա վերջապէս հաւեր կը տեսնեմ: Ան ատեն կիրակոսը վանդակը գետին դնելով գունը բացաւ և մեջէն գեղեցիկ ազազազ մը դուրս ելաւ, զոր տղաքը տեսնելով շատ զարմացան: — Ա՛վ ինչ գեղեցիկ թռչուն է, պոռացին ամենքը մէկտեղ. ամենեին ասոր նմանը չէինք տեսած, ինչ աղուոր կարմիր պսակ ունի գլխուն վրայ. ինչ

պէս կը փայլին փետուրները , առ ինչ աղուոր պոչ ունի : Նոյնպէս նաև հաւերն ալ շատ սիրեցին և կ'ուրախանային՝ տեսնելով որ խաթունին աուած ցորենը կը աչելով կը ժողուեն :

Երբ բոլոր ցորենը կերան , ագաղապը յանկարծ շտկուեցաւ և թևերը ուժով մը թռթռուելով երգեց : Ասոր վրայ տղաքը շատ զուարճացան և ամենը մէկ բերան նոյնը սկսան կրկնել՝ ըսելով կռչկոչկոչ . և ինչուան որ աներնին հասան բոլոր ճամբան իրենց խօսակցութիւնը Աիրակոսին բերած գեղեցիկ թռչուններուն վրայ էր , կրկնելով միշտ Աուկուլիկու : Երբ աներնին եկան իրենց ծնողացը պատմեցին տեսածնին , այնպէս որ անոնց ալ փափաքը շարժեցաւ գալու և տեսնելու այս թռչունները , որոնց վրայ իրենց որդիքներէն աւելի զարմացան :

Քիչ ատենէն , հաւ մը սկսաւ թխսել , որուն Մարթան ամեն օր կերակուր կուտար : Օր մը խաթունը հովտին տղաքը իր բովը ժողուած ցրցուց անոնց այն հաւուն բոյնը , որոնք զարմացած մնացին տեսնելով ամած հաւկիթներուն բազմութիւնը : — Տասնըհինգ հաւկիթ , կանչեցին բազմութեամբ , սարեկները քանի մը հաւկիթ է աւելի չեն ամեր , մէկալ թռչուններն ալ հնգէն աւելի : Ինչպէս պիտի կարենայ այս հաւը այնչափ ձագերը մեծցընել :

Երբ ձագերը սկսան հաւկիթներէն
դուրս ելլել, խաթունը ուղեւորվ օտարա-
կան տղարը դուարճացնել կանչեց զի-
րենք քովը, և ան օրը տօն ըլլալով ի-
րենց հետ շատ մըն ալ հետաքրքիր մար-
դիկ եկան: Յըցուց անոնց հաւկիթ մը,
որ մէջի եղած ձագը դեռ նոր սկսեր էր
կեղեք կոտորել և կը ջանար մեջէն դուրս
ելլելու զոր տեսնալով, կարգէ դուրս կը
դուարճանային. միւս կողմանէ խաթունն
ալ կ'օգնէր ձագին, որ խեղճը շուտով կա-
րենայ ազատիլ: Քայց տղոց դարմանքը
շատցաւ երբ տեսան որ այն պղտի ձագե-
րը հաւկիթէն ելլելու ատեն բոլորովին ծած-
կուած էին փետուրով և աշխուժութեամբ
ասդին անդին կը վազէին, որովհետեւ ին-
չուան այն ատենը թռչուն մը չէին տե-
սած որ ծնած ատենը փետուր ունենայ
և քայլէ, այլ բնդհակառակը միշտ կոյր
տեսած էին և անկարող իրենց կերա-
կուրը դանկու: Քայց տեսնալու բան
էր տղոց ուրախութիւնը երբոր այն փայ-
լուն փետուրներով գեղեցիկ հաւը, իր
տասներհինգ ձագերովը սկսաւ գաշար եր-
թալ, ալ խնտումով լցուած սկսան ուրա-
խութեան ձայներ հանելու: Ան միջոցին
տղոցմէ մէկը ուղեւորվ մօտէն գննել առ
ձագերը, բռնեց անոնցմէ մէկը՝ քայց դի-
տելու ժամանակ շունեցաւ վասն զի ձագը
բռնուելու ժամանակ սուր ձայն մը հանե-
լով, մայրը վրայ հասաւ և թեկերը բա-

ցած կառաղութեամբ տղուն գլխուն վըրայ յարձակեցաւ և անշուշտ տղուն աչքը հանած կ'ըլլար թէ որ շուտով մը ձագը ձեռքէն չի ձգեր: Աս որ տեսաւ տղուն հայրը յանդիմանեց անոր անխոհեմութիւնը: Իսկ մայրը զարմանալով մը, ըսաւ. Ինչպիսի կարգէ դուրս խնամք է որ ունի այս կենդանին իր ձագերուն վրայ, իրաւցնէ բոլոր մարդկութեան գեղեցիկ օրինակ կրնայ ըլլալ:

Երբ հաւը կահուղ կեր մը կը դանար մեկէն ձայն հանելով իր ձագերը շորս կողմը կը ժողուէր, և կառուցովը կտոր կտոր ընելով դտածը, ձագերուն կու տար որ ուտեն: Ամենը կը զարմանային տեսնելով այսպղտի կենդանիները, որոնք գետ հաղիւ օրուան մը ըլլալով ոչ միայն աշխուժութեամբ ասդին անդին կը վազէին այլ և իրենք իրենց կերակուրը կը հագային:

Արևը մտնալէն ետքը հաւուն ձագերը գիշերուան զովութենէ պատասպարելու համար, իրենց մօրը թևերուն տակ մտան, որ ներկայ եղողները շատ զարմացուց, որոնց համար այս ամեն բանը բոլորովին նոր երևոյթ մըն էր:

Չաղացականը, որ ամխաղսրծներէն իր խելքովը աւելի քան թէ զգեստուցը գունով կը դանաղանուէր, բսաւ ներկայ եղողներուն. Այս օտարական թըռչունը որ կը տեսնար, իրաւցնէ հիա-

նայի բան մըն է , բայց ասոր նման բնու-
թեան մէջ եղած հրաշալիքները Աստու-
ծոյ իմաստութիւնը և կարողութիւնը կը
յայտնեն մեզի : Մտածեցէք թէ որչափ
հարկաւոր է որ այս ձագերը անմիջապէս
իրենց ծնանելէն ետքը , մեկէն սկսին
քալել և իրենց կերակուրը ճարել , վասն
զի անկարելի էր որ իրենց մայրը կարե-
նար այնչափ բազմութեան կերակուր
հասցնել : Նոյնպէս նաև ամենահարկա-
ւոր էր իրենց մօրը ձայնին հնազանդիւնին ,
վասն զի առանց անոր կը ցրուէին և
կը կորսուէին : Բայց ես ուրիշ բանի այն-
չափ չեմ դարմանար որչափ այս հաւուն
իր ձագերը պաշտպանելու քաջասրտու-
թեանը վրայ , մինչդեռ ձագ չունեցած
ժամանակը , զինքը կը մեղադրէի իրեն
վախկոտութեանը համար , տեսնելով որ
քովը մօտեցածիս պէս մեկէն հեռուն կը
փախչէր թէ և ամենևին վնաս մը բնե-
լու միտք չունենայի իրեն . բայց հիմա իր
մայրական դուրսը , իրեն երկչոտութիւնը
արիութեան փոխեց : Մոռցաւ նաև իր
որկուրստութիւնը որ հատ մը գարիի հա-
մար՝ ուրիշ անգամ մեծամեծ կռիւներ կ'ը-
նէր որպէս զի ինքը ուտէ . իսկ հիմա
ընդհակառակը թէ որ բան մը գտնայու-
ելլայ կը կանչէ մեկէն իր ձագերը և տե-
ղէն չի շարժիր ինչուան որ ամենքն ալ
չի կշտանան : Այլ ո՞վ է ուրեմն որ այս
կարգէ դուրս խնամքը դրեր է անոր բնու-

Թեանը մէջ, եթէ ոչ Աստուած : Ուրեմն
թէ որ այս ողորմելի կենդանեաց վրայ
այնչափ դուժ ունի Աստուած, ինչպէս
կրնանք մենք յուսահատիլ և տարակու
սիլ մեր կենացը վրայ, միթէ մեր վրայ
ալ ինքը չի հսկեր : Յուսանք ուրեմն առ
Աստուած, սիրելի բարեկամք իմ, վասն զի
ինչ որ կ'ընէ բոլորն ալ ազէկ է, և թէ
պէտ բոլոր իր արարածոցը վրայ՝ բայց ևս
առաւել մարդկանց վրայ մասնաւոր դուժ
և խնամք ունի որոնք իրեն ամենազեղե
ցիկ արարածներն են :

Գ.

Հիմա առատուրեամբ հաւկիր ունիք

Օտարական խաթունը՝ ճորին ընակիչ
քը վարձատրելու համար, որոնք իրեն
այնչափ սէր և խնամք ցըցուցին, միտքը
դրաւ անոնց փոխարէն ընծայ մը ընե
լու, որով և կը յուսար քիչ մը լաւցնել
վիճակնին : Ինչպէս որ ան ատենը շատ
հաւեր և հաւկիթ ունէր, որ մը խաւրեց
Մարթան որ ան տեղոյն ընտանեաց մայ
րերը, երկրորդ օրը, սր կիրակի էր՝ իրեն
կանչէ, որոնք շատ սիրով յանձն առին
խաթունին հրաւէրքը : Յաջորդ օրը ամեն
քը տօնի օրուան զգեստները հագած և
կան : Ծեր կիրակոսը, սխարտիզին մէջտե
ղը սեղան մը և չորս կողմը քանի մը

նստարաններ պատրաստեց : Ամենքը ժողովելէն ետքը նստան , և Մարթան սեղանի վրայ հաւկիթով լեցուն կողով մը դրաւ : Բոլոր հաւկիթները ձեան պէս ձերմակ էին ու մեջերնէն մէկն ալ շիկար որ բիծ ունենայ . հրաւիրեալ կանայք առջի անգամ տեսնելով այնչափ հաւկիթ մէկտեղ զարմացած մնացին : Օրհնեալ է Աստուած , ըսաւ ան ատեն խաթունը , հիմա առատութեամբ հաւկիթ ունենալով ցուցրնեմ ձեզի թէ ինչ օգտակար են անոնք մեզի , որոնցմով տեսակ տեսակ կերակուրներ կը շինուին , աժան և միանգամայն առողջարար : Աս ըսելէն ետքը հաւկիթները առաւ և անոնցմով զանազան ուտելիքներ շինեց դիմացինն : Իսկ Աիրակոս՝ ուզելով անոնց զարմանքը շատցնել , խաշած հաւկիթները ներս բերելու ատենը անոնցմէ շատերը գետին ձգեց , զոր տեսնալով օտարականները սաստիկ ձայն մը ձգեցին կարծելով որ բոլոր հաւկիթները փճացան , ան միջոցին աղնուական խաթունը անտարբերութեամբ մը ժողուեց զանոնք գետնէն և կեղևը ստրկելով ցրցուց անոնց որ մէջի եղածները ամբողջ և անվնաս մնացեր են :

Երբ այս ամեն կերակուրները պատրաստուեցան , ամենքն ալ շատ ախորժով կերան , խօսելով միշտ անոնց աղէկ համին վրայ : Աերակուրէն ետև , խաթունը

իրենց քանի մը ազադադ և շատ մըն ալ հաւ ընծայ ըրաւ, զոր մեծ շնորհակալութեամբ ընդունեցան:

Բաւական տունն այս հաւկիթները իրենց խօսակցութեանց նիւթ եղան վասն զի միշտ նոր բան մը կը գտնային վրանին դիտելու:

Սժխագործները շատ կը սիրէին ազադադին ձայնը, որովհետեւ կ'իմացնէր իրենց առաւօտեան գալը, և թէ աշխատութեան ժամանակը հասած է: Կանայք մասնաւորապէս շատ կ'ախորժէին երբ հաւը կամացուկ ձայնով մը կ'իմացնէր իր հաւկիթ ածելը, ամեն անգամուն որ կը լսէին իրենց հաւուն այն ձայնը՝ մեծ ուրախութիւն կ'ըլլար բոլոր անեցւոց: Ստէպ կը խօսէին մէջերնին ըսելով թէ իրաւցնէ այս թռչունները մասնաւոր մեր պիտոյիցը համար ստեղծեց Սատուած քիչ անգամ կը հեռանան տնէն և ամեն մէկ կանչելուն կուգան, և իրիկունները իրենք իրենցմէ հաւնոցը կը մտնեն: Ուրիշ օգտակարութենէ դուրս գրեթէ ոչ ինչ բանով կը կերակրուին, և միշտ ալ առատութեամբ հաւկիթ կ'ածեն: Իրաւցնէ հաւը Սատուածէ պարզեւ է աղքատաց:

Օտարական խաթունին երկու տղարը որոնք սաստիկ տրամած էին այնչափ ժամանակ հաւկիթէն դրկուած ըլլալուն համար, մեծ ուրախութեան մէջ էին որ

հիման առատութեամբ ունեցան, որուն համար չէին գիտեր թէ ինչ կերպով Աստուծոյ շնորհակալ ըլլան :

Գ

Չասակական հաշկիրներուն հանդէսը

Վերջապէս աշունն ալ անցնելով ձմեռը եկաւ, որ այս կողմերս միշտ սոսկալի կ'ըլլայ: Հովտին անակները ամիսներով ձեան մէջ ծածկուեցան, ուրիշ բան չէր տեսնուեր, բայց միայն հիւղերուն ծխաններէն ելած մութը: Յլուրները ալ իրենց գեղեցիկ երեւոյթը չունէին, ջաղացքը ալ չէր գտնար, և ամառը այնչափ ձայն հանող և սրընթաց ջուրը՝ հիմա թանձր սառի մը տակ հանդարտած էր, որով և այս ցուրտ կողմերուն բնակիչքը օր մը առաջ կ'սպասէին գարնան գեղեցիկ օրերուն: Ինչ և իցէ ձմեռը անցնելով գարնան սկիզբները այս ձորին տղաքը, հովտին առաջին մանուշակները և անալտուղ ելակներուն ծաղիկները ժողուելով խաթունին երկու որդւոցը Էամոնտին և Պլանշին ընծայ բերին, որոնցմով գեղեցիկ պատկեր շինելով, իրենց մօրը շատ հաճոյ անցաւ, և ուրախութեամբ մը ըսաւ. Չեմ գիտեր ինչպէս վարձաարեմ ևս այս ազնիւ տղաքը, որոնք այնչափ սէր և գութ ունին իմիններուս

վրայ . պէտք է որ դատկին օրը իրենց հանդէս մը ընեմ, որովհետեւ գիտեմ որ տղաքը զուարճութիւն կը սիրեն , ընկոյզ և խնձոր տալ իրենց . բայց դատկին օրը , ամենևին հասած պտուղ չի գտնուիր և հաւկթէն զատ ուրիշ բան չիկայ , որովհետեւ ասոնք են բնութեան առաջին ընծայները :

— Խաթուն , ըսաւ անդիէն Մարթան , թէ որ հաւկիթները զանազան գոյներով ըլլան կարծեմ թէ աւելի գեղեցիկ կը տեսնուին :

— Աղէկ միտքս ձգեցիր , ըսաւ խաթունը , հաւկիթները կը պնդացնեմ և այլ և այլ գունով ներկել կուտամ , յուսամ թէ ազոց շատ հաճոյ պիտի անցնի :

Այս խորհրդով հաւկիթները զանազան կերպով ներկեց , ոմանք կապուտակ գունով , ուրիշները օսկեգոյն դեղին , ուրիշներն ալ փայլուն կարմիր : Ոմանց վրայ տերեւներ շինել տուաւ , և ուրիշներուն վրայ ալ համառօտ գրուածք մը :

— Գունաւոր հաւկիթներ , պոռաց ջազացականը զարմանալով մը , երբ տեսաւ զանոնք . իրաւցնէ կարծես թէ բնութեան զարթնուլը կ'ուզեն ասոնք իմացնել մեզի , որ իր ճերմակ զգեստը հանելով , աւելի ազուր գոյներով հաղնելու կը պատրաստուին : Ինչպէս որ Աստուած չէ թէ միայն համով , այլ նաև զանազան գոյներով պտուղներ կուտայ մեզի , որ

պէս զի մեր տեսութիւնն ալ զմայլեցը
նէ: Անուասը կարմիր, սալորը կապուտակ,
խակ տանձը դեղին. ահաւասիկ այս բա-
րի խաթունն ալ տեսակ տեսակ գոյներ
տուաւ հաւկիթներուն:

Այն տարին զատիկը շատ դեղեցիկ օր
ըրաւ, արեգակը փայլուն և տաք էր եր-
կինքը սլայծառ առանց մէկ ամպի մը,
այնպէս որ ամեն մարդ կը կարծէր թէ
նորէն կը ծնանի, վերէն 'ի վար դաշտե-
րը կանաչ խոտով ծածկուած էին, հա-
զարումէկ ծաղիկներով զարդարուած:

Արեգակը ծագելէն շատ առաջ, օտա-
րական խաթունը՝ և իր հաւատարիմ Աիրա-
կօսը ճամբայ ելան եկեղեցին երթալու,
որ իրենց բնակութենէն գրեթէ երկու
փարսախս հեռու էր. հովտին բնակիչքն ալ
իրենց հետ մէկտեղ դացին: Աէսօրուան
մօտ խաթունը ջորիին վրայ հեծած տուն
դարձաւ, իսկ գեղացիք հետեակ ըլլալով
շատ ուշացան տուն հասնելու:

Խաթունին տուն դառնալէն քիչ ևտ-
քը, հովտին տղաքը, որոնք իրենց պղտի-
կութեանը համար իրենց ծնողացը հետ
չկրցան ժամ երթալու՝ և որոնք Ատմոն-
տին և Պլանչին հասակակից էին, ուրա-
խութեամբ մը խաթունին տունը եկան,
որ արդէն այն օրուան հրաւիրեր էր
զիրենք: Անիկայ ալ մեծ սիրով սարաէ-
ղը տարաւ զիրենք և ձուածե սեղանի
մը զիմաց, որ խոտով շինուած նըս-

տարաններով պատած էր, մէկիկ մէկիկ նստեցուց. իրենց հետ նստան նաև Կամոնտ և Պլանշ: Ամենուն երեսին վրայ ուրախութիւնը կը փայլէր և անհամբերութեամբ կ'սպասէին իրենց համար պատրաստուած բաներուն:

Ան առեն խաթունը սկսաւ մէկիկ մէկիկ պատմել իրենց թէ զատիկը ինչ է և թէ ինչո՞ւ համար մարդիկ այնպէս հանդիսաւոր կը տօնեն: Խօսքը լմնցնելէն ետքը, մեծ պնակ մը լեցուն կաթով ու հաւկիթով խառն կերակուր մը բերել արւաւ սեղանին վրայ, ուսկից ամենքը ախորժով ուտելէն ետքը, տարաւ դիրենք պարտիզին մօտ եղած եղևին ծառերու անտառ մը. բոլոր այս ծառերուն ոտքը թանձր մամուռով պատած ըլլալով խաթունը ըսաւ իրենց որ ամենքը մէյմէկ բոյն շինեն անոնցմով. սիրով յանձն առին տղաքը և սկսան ամենքը շինել, անոնցմէ ճարտարները օգնելով տկարներուն: Այս դործողութենէն ետքը, տղաքը նորէն պարտէզ մտնալով տեսան սեղանի վրայ հաւկիթով շինուած պսակաձև անուշեղէն մը, ուսկից ամենքն ալ կտրելով կերան: Ան միջոցին Մարթան ծածուկ կերպով կողով մը դունաւոր հաւկիթ առած՝ շիտակ անտառը վազեց և հոն տղոցը շինած բոյներուն մէջ դրաւ անոնցմէ: Երբ տղաքը իրենց անուշեղէնը լմնցուցին, ըսաւ իրենց խա-

Թունը . Երթանք հիմա նորէն անտա-
ռը ձեր շինած բոյները տեսնելու : Ամեն
մէկ բոյնին մէջ հինգ հինգ հաւկիթ կար
մի և նոյն գունով և անոնցմէ մէկուն
վրայ համառօտ բարոյական դրուած մը
կար : Անկարելի է պատմել աղոց ունե-
ցած ուրախութիւնը և խնտումը տեսնա-
լով այն գունաւոր հաւկիթները : — Կար-
միր հաւկիթներ աղաղակեց մէկը . — Ահա
կապտագոյն հաւկիթներ կանչեց ուրիշ
մը . — Իմիններս դեղին են ըսաւ երրորդ
մը . — Ո՛հ չեմ կարծեր , ըսաւ Մարթային
պղտի քոյրը Աննան՝ որ այս գեղեցիկ հաւ-
կիթները հաւերը ածած ըլլան , անշուշտ
նապաստակի մը ձագը ածեր է զասոնք .
վասն զի երբ ես իմ բոյնս կը շինէի , տե-
սայ որ նապաստակ մը քովս եղած թու-
փերուն մէջէն ցատկելով փախաւ : Ան-
նային այս միամտութեանը վրայ մեկալ
տղարը սկսան խնտալ :

Քիչ ատենէն տղարը յայտնեցին խա-
թունին որ այն հաւկիթներէն զատ զատ
գոյներով կը փափաքին ունենալու , անի-
կա ալ ըսաւ որ եթէ ուղենան իրենք իրենց
մէջ փոփոխութիւն ընեն , միայն ուշ դնեն
որ այն հաւկիթները ամեն մէկը սլահէ
որոնց վրայ դրուած բան կայ , անոնք ալ
ըսածին համեմատ ըրին : — Տղաքս , ըսաւ
ան ատեն խաթունը , Ատուած ալ իրեն
պարգևները այսպէս բաժնեց մարդիկնե-
րուն , որպէս զի մէկ մէկու հետ փո-

փոխութիւններ ընելով, իրարու վրայ սէր
և դուր ռենկան. միանգամայն և բա-
րեկամութեան կապը հաստատուի մէ-
ջերնին :

Պզտիկ Նամոնար իր հաւկթին վրայի
գրուածը սկսաւ կարդալ, զոր տեսնա-
լով դեղացւոց տղաքներէն մէկը շատ
զարմացաւ՝ որովհետեւ նոյն ատենները
դպրոցները քիչ էին և այսօրուան պէս
կարդալու և գրելու արուեստը յառաջա-
ցած չէր, ուստի աղաչեց որ իրեն հաւկթ-
ին վրայի գրուածն ալ կարդացուի :
Ան ատեն խաթունը ձեռքը առնելով, ը-
սաւ իրեն, քուկինիդ վրայի գրուածը
չատ դերազանց բան է, այսինքն Շնորհա-
կալ եղիր Սատուծոյ ամեն օրուան կերածիդ
համար : Կարդալէն վերջը հարցուց տղոց
թէ արդեօք այս կարդացածը կը կատա-
րեն մի, որոնք երբ պատասխանեցին թէ
չէ, հասկցուց իրենց թէ անհրաժեշտ
պէտք է աստուծոյ շնորհակալ ըլլալ իր ար-
ւած պարգևացը համար : Բոլոր տղաքը ու-
ղելով իրենց հաւկթին վրայի գրուածը
դիտնալ, օտարական խաթունին չորս կող-
մը ժողուեցան և թախանձանօք կաղա-
չէին որ ամենուն հաւկթին վրայի գրուա-
ծը կարդայ և բացատրէ իրենց, անի-
կայ ալ դիրենք հանդարտեցընելէն ետքը՝
առաւ խրաքանչիւրին հաւկթը և սկսաւ
կարդալ, որոնց վրայ այս յաջորդ գրու-
ածքը կար :

- 1 . Սիրել զՍասունաժ , տղաս , իր առաջին օրէնքը և պատուիրանն է .
- 2 . Փախիր մեղքէ , որովհետև Սասունաժ կը տեսնէ զքեզ .
- 3 . Շնորհակալ եղիր Սասունաժոյ իր ամենօրեայ պարգևացը համար .
- 4 . Երախտագէտ սիրտը երկնքի կը մօտեցընէ զքեզ .
- 5 . Յուսայ առ Սասունաժ , եթէ կ'ուզես որ կարօտութեանդ ատեն օգնէ քեզի .
- 6 . Գժբախտ է անիկա , ուսկից Սասունաժ իր օգնութիւնը կը հեռացընէ .
- 7 . Ով որ զՅիսուս կը սիրէ , իր պարտքը կատարած կ'ըլլայ .
- 8 . Աղօթքը և աշխատութիւնը զմարդ խմաստուն և բարի կ'ընեն .
- 9 . Գթութիւնը , հեղութիւնը և բարեգործութիւնը իրեք ամենահարկաւոր առաքինութիւններ են .
- 10 . Յամառութեամբ մարդ բան չի վատկիր .
- 11 . Հլու տղան առանց ընդդիմութեան կը հնադանդի .
- 12 . Մաքուր սիրտը շատ տեսակ վշտեր կը նուազեցընէ .
- 13 . Որդեակ , երբ կ'ամչնաս , ըսել է թէ Սասունաժ աղքեցութիւն մը կ'ընէ քեզի .
- 14 . Մեղքէ հեռու կեցող տղան վարդի պէս կը փայլի .
- 15 . Համեստութիւն սիրողը յարգելի կ'ընէ իր անձը .

- 16 . Ստախօսին ըսածներուն մարդ չի հաւատար .
- 17 . Կեղծաւորութիւնը ատելի ախտ մըն է .
- 18 . Համեստութեամբ ստացուած բանը կ'ուրախացընէ զմարդ .
- 19 . Յաւը անկարգութեանց հետեւանքն է .
- 20 . Ագահութիւնը մարդու սիրտը կը պնդացընէ .
- 21 . Առաքինի մարդը միշտ արգահատող է .
- 22 . Բարկութիւնը , ատելութիւնը և նախանձը՝ անկարգ սէր կը պատճառեն մարդու .
- 23 . Անուշութիւնը և բարեգործութիւնը գովասանաց արժանի են .
- 24 . Անիկա որ երկայնամտութեամբ կը համբերէ վշտաց՝ երկնից արքայութեան արժանի է .
- 25 . Ոսկին չէ որ զմարդ մեծարելի կ'ընէ , այլ առաքինութիւնը .
- 26 . Մաքուր խղճմտանքը մեծ հանգըստութիւն կը պատճառէ .
- 27 . Ով որ աղէկութիւն մը կ'ընէ՝ մեծ ուրախութիւն սրտի կ'ըզայ .
- 28 . Միշտ պատրաստ եղիր Աստուծոյ առջև ելլելու .
- 29 . Զուարճութիւնը չուտով կ'անցնի , առաքինութիւնն է միայն որ հաստատ կը մնայ .
- 30 . Ընտրելոց երջանկութիւնը առաքինի մարդու կ'սպասէ :

Տղարը ամենայն կարելի եղած ջանքը
ըրին՝ իրենց հակիթներուն վրայի գը-
րուածները սորուելու համար և որպէս
զի չխնայան ստէպ կը կրկնէին զայն :

Խաթունը կարգաւ ըսել տուաւ ամե-
նուն իրենց մասը ինքն ալ քիչ մը օգնե-
լով իրենց . քիչ աստեղն չէ թէ միայն ա-
մեն մէկը իրենին վրայի գրուածքը սկսաւ
կարգաւ այլ և իրենց պղտիկ ընկերնե-
րունն ալ . և կը զարմանային որ կեան-
քերնուն մէջ այնպէս դիւրութեամբ և
ախորժով բան չէին սորուած :

Այս իրենց ուրախութեան ձայնը ան
աստիճանի բարձրացաւ որ աղաղակը
մինչև ձորը կը լսուէր , որով և տղոց
ճնողքը բազմութեամբ խաթունին՝ քովը
եկան հարցնելու թէ ինչ կայ . ու երբ
խմացան իրենց տղայոց ուրախութեան
պատճառը՝ զարմացած կ'ըսէին թէ հոս
կէս ժամուան մէջ աւելի սորուեցան քան
թէ քովերնիս վեց ամսուան մէջ . ասկէ
ուրեմն յայտնի կը տեսնուի որ երբ մէ-
կը սրտանց կ'աչխատի , որ և իցէ դժուա-
րութեան կը յաղթէ և ամեն բան կը դիւ-
րիննայ իրեն : Հրամեր ես . ըսաւ ան-
դիէն ջաղացականը իր չորս կողմը ե-
ղողներուն , բայց աչխատանքը իրենց
դիւրընցընելն է վարպետութիւնը :

Երբոր տղաքը տուն երթալու կը պատ-
րաստուէին , խաթունը ըսաւ իրենց որ
դունաւոր հակիթները ուտեն . իսկ ու-

րոնց վրայ գրուած կայ զգուշութեամբ
պահեն : Ար պահենք , աղաղակեցին ա-
մենքը մէկ բերան , որովհետեւ այն գրուած
քը բոլոր հաւկիթներէն աւելի կ'արժեն :

Խաթունը պատուիրեց նաև իրենց ծնո-
ղացը որ սաէպ կրկնել տան անոնց սոր-
վածնին՝ որպէս զի մտքերնուն մէջ աղէկ
մը տպաւորուելով չըլլայ թէ մոռնան խա-
թունին յանձնածը . աղոց ծնողքը անվրէպ
կատարելով այնպիսի աղէկ սկզբունքնե-
րով մեծցան սր անոնց պէս շատ քիչ կըր-
նար դանուիլ այն կողմերը :

Անդադար կ'ըսէին որ այն օրուան պէս
դեռ ուրախութիւն մը չեն ունեցած ո-
րով և բարեսիրտ խաթունն ալ խոստա-
ցաւ , որ եթէ աղէկ ըլլան ամեն տարի ի-
րենց այնպիսի հանդէս մը ընէ :

Ե

Երկու հաւկիր՝ որունք թե և ոսկի ըլլային
աւելի լինէն արժեք

Այն բազմութեան մէջ որոնք տղոց
հանդիսին ներկայ էին, խաթունը օ-
տարական մը տեսաւ որուն երեսին
արամութիւնը կարծես թէ այն հասարա-
կաց զուարթութեան չէր յարմարեր: Ա-
սիկայ մօտ 16 տարեկան երիտասարդ մըն
էր որուն զգեստները կ'իմացընէին իր
վիճակին խեղճութիւնը, բայց միւս կող-
մանէ երեսին վրայ այնպիսի ազնուու-
թիւն մը կար որ ամենուն նայուածքը իրեն
կը ձգէր: Այս տղան ձեռքը ճամբորդի գա-
ւաղան մը ունէր: Տղոց երթալէն ետքը՝
խաթունը ասոր մօտեցաւ, և արգահա-
տելով մը հարցուց իրեն տխրութեան
պատճառը, որուն խեղճ տղան արտա-
սուելով մը պատասխանեց, « Հայրս որ
քարակոփ մըն էր, խեղճը երեք շաբաթ է
որ մեռաւ, որով և մայրս՝ մեծ թշուա-
ռութեան մէջ թողուց երկու պզտի
տղոցմով՝ որոց մէկը աղջիկ և միւսը
մանչ է: Մօրեղբայրս խոստացաւ ին-
ծի որ զիս իմ հօրս արուեստին մէջ դնէ,
որ նաև իրեն արուեստն էր, որպէս զի

կարենամ՝ ես ալ իմ ընտանիքս պահել ,
ուստի հիմա շիտակ իրեն քով կ'երթամ :
Մինչև հիմա քսան փարսախ տեղ քալեր
եմ և դեռ նոյնչափ մըն ալ ընելիք ունիմ ,
որովհետև այս կողմի լերներուն ամենէն
հեռուն կը բնակի » :

Խեղճ որբոյն պատմութիւնը՝ որ քիչ
չատ նմանութիւն մը ունէր իրեն զլխուն
եկածներուն , կարգէ դուրս սիրտը շար-
ժեց , ուստի մեկէն կերակուր տուաւ ի-
րեն և քիչ մըն ալ ստակ գժբաղղ մօրը
համար : Իր երկու տղաքն ալ Կամնտ
և Պլանչ մէյմէկ գունաւոր հաւկիթ առին
իրեն որ տանի մէկը քրոջը և միւսն ալ
պղտիկ եզբօրը : Մայրերնին ժպտեցաւ
որդւոցը բրածին վրայ , գնաց ինքն ալ
հաւկիթ մը բերաւ և ձեռք տալով ըսաւ ,
այն բանը որ գրուած է այս հաւկը-
թին վրայ կարծեմ ամենէն լաւագոյն մխի-
թարութիւն է « Յոռա առ Սատուած երե-
կոզկա որ կարօտուրեանոյ առնն օգնէ քնգի » :

Տրիտուէն երխտասարդը (այս էր ճա-
նապարհորդին անունը) շնորհակալ ե-
ղաւ խաթունին : Այն գիշերը ջաղացպա-
նին քովը անցուց և երկրորդ օրը առաւօ-
տը կանուխ ճամբայ ելաւ , իր բարերարէն
քիչ մը վարսակի հաց և այծու պանիր
առնելէն ետև :

Երրորդ օրը երեկոյեան գէմ , որ քեռի-
ին տունը հասնելու դեռ երկու փարսախ
մնացեր էր , մեծ գահաւանդի մը խորը

ձի մը տեսաւ իր գեղեցիկ թամբովը և ճոխ զարդերովը: Կենդանին զինքը տեսնելուն պէս գլուխը վեր վերցուց և սկըսաւ խխնջալ ուրախութեամբ: Ինչպէս կ'ըլլայ, ըսաւ ինքն իրեն, որ այս ձին առանց իր տիրոջը հոս գտնուի. քիչ մը առաջ երթանք, նայինք արդեօք դժբաղդութիւն մը չէ մի պատահած: Այս ըսելով սկսաւ այն անդունդներուն մէջ վեր վար իջնալով դէպ 'ի ձիուն մօտենալ, բայց ան աստիճանի դժուարին և վտանգաւոր տեղերէ պէտք էր անցնիլ, որ անշուշտ կա դարձած կ'ըլլար թէ որ հեղեղներուն վաղած տեղէն ճամբայ մը չի գտնար առաջ երթալու: Այս դատած ճամբայէն երթալով յանկարծ ժայռի մը վրայ աղնուական դէմքով մարդ մը տեսաւ, որ փայլուն դրահներ հագած գետինը տարածուեր էր, նիզակը և գլխուն սաղաւարտը քովը դըրուած: Այս անձանօթ մարդուն երեսին գոյնը ան աստիճանի նետած էր որ երիտասարդ Պրիտուէնը չի կրցաւ ճանչնալ որ ողջ է արդեօք չէնէ մեռած. ուստի քովը մօտենալով, բարեկամաբար ձեռքը բռնեց հարցնելով իրեն. Պարոն ինչ ունիս: Աս խօսքին վրայ օտարականը աչքերը բանալով սկսաւ երիտասարդին վրայ նայիլ, խօսիլ կ'ուզէր հետը, բայց բառ մը ըսելու կարողութիւն չունէր. վերջապէս ձեռքը դէպ 'ի բերանը տարաւ և ետքը ցըցուց սաղա վարտը որ քովն էր:

Յրիտադէն, հասկցաւ որ ջուր կ'ուզէր, ուս-
տի շուտ մը սողաւարար առած ջուր բե-
րելու գնաց, որ իրենցմէ քիչ մը անդին
կը վազէր: Օտարականը ջուրը խմելէն
ետեւ երիտասարդին դառնալով. Ա՛հ օրհ-
նեալ է Աստուած, ըսաւ իրեն. շնորհա-
կալ եմ քու խնամոցդ, ո՛վ բարի երիտա-
սարդ, Աստուած անշուշտ խաւերեց դքեզ
հոս որ դիս մահուընէ ազատես. բայց
կտոր մը հաց ունիս ինծի տալու, վասն
զի անօթութենէս կը մեռնիմ: — Ա՛հ
սիրելի բարեկամ շատ կը ցաւիմ որ ու-
նեցածս ըմնցաւ, բայց քովս երեք հաւկիթ
ունիմ ահա դանօնք քեզի կ'ուտամ. այս
ըսելով հաւկիթները իրեն տուաւ, որ մեծ
ախորժով մը անօնցմէ երկուքը կերաւ:
Երբ Յրիտադէն միւս հաւկիթն ալ մաքրել
կ'ուզէր. Բաւական է ըսաւ օտարակա-
նը, որովհետեւ շատոնց կերակուր չու-
տելով կը վախնամ չըլլայ որ յանկարծ
մնասուիմ. ո՛հ ի՛նչ մտաք պէտք է տամ
ես Աստուծոյ որ դքեզ հոս խրկեց, որով-
հետեւ ես առանց քեզի՝ այս գիշեր մե-
ռած կ'ըլլայի:

Պատմէ ուրեմն ինծի ո՛վ ազնուական,
ըսաւ իրեն երիտասարդը, ինչպէս եղաւ
որ դուն այս կողմերը բնկեր ես: Ես գի-
նուոր մըն եմ, ըսաւ օտարականը, և
շատոնցուընէ ՚ի վեր տիրոջս հրամանովը
ասդին անդին կը պտըտիմ, մէյմըն ալ,
այս լեռներուս վրայ եղած ժամանակս գի-

չերը վրայ հասնելով, դժբաղդարար այս
գահավէժս ինկայ. ձիս ողջ առողջ ելաւ
ասկէ, բայց իմ ոտքս վիրաւորուելով, և
վէրքս սլատելէն ետե սաստիկ ջերմ մը
վրաս դալով չկրցայ ասկէ դուրս ելլել, և
գուցէ մեռած կ'ըլլայի թէ որ դուն, ով
բարի երիտասարդ, եկած չըլլայիր խալը
սելու զիս. բայց ըսէ կ'աղաչեմ, ինչ գէտք
դքեզ հոս ձգեց: Յրիտուէն ալ իր գլխէն
անցածները, մանրամասնորար պատմեց
անոր, նաև ան ալ ըսաւ որ դիչեր մը ամ-
բողջ ջաղացականին քովը անցուց: —
Տուր ինձի, կ'աղաչեմ, մէկալ հաւկիթն
ալ, նայիմ ինչ գրուած կայ վրան:

Օտարականը կարդալով վրայի գրուա-
ծը, աղաղակեց եռանդուն սրտով մը.
յիրաւի ով որ կը յուսայ առ Աստուած
կ'ազատի նեղութենէն: Շատ անգամ
խնդրեր եմ իրեն օգնութիւնը, և ահա
ւասիկ ինքը խաւրեց գքեզ զիս ազատե-
լու համար: Օրհնեալ ըլլան այն տղաքը՝
որ առին քեզի այս հաւկիթները. ար-
դեօք անցեր էր մտքերնէն որ ասոնք մար-
դու մը կեանքը պիտի ազատեն: Օրհ-
նեալ ըլլայ այն խաթունն ալ որ ասոր
վրայ այս միտիթարական խօսքերը դրեց:
Տուր ինձի այս հաւկիթը, ըսաւ օտարա-
կանը, որպէս զի պահեմ միշտ յիշատա-
կի համար և աւանդեմ իմ տղոցս, որպէս
զի իրենք ալ սորուեցընեն ուրիշներուն
թէ ինչպէս երկու հաւկիթ մարդու մը

կեանքը ազատեցին : Աերած երկու հաւ-
կիթներու համար, մէյակ ոսկի կուտամ
քեզի, իսկ որուն վրայ գրուածքը կայ
երկու ոսկի : Ծրխտուէն հաւկիթը չէր ու-
զեր տալ բայց շատ աղաչելուն համար
վերջապէս տուաւ : Ահաւասիկ գիշերը
կը մօտենայ, ըսաւ դօրականը, պէտք
է որ փութանք այս տեղէս դուրս ելլե-
լու, ես ձիուս վրայ կը հեծնամ :

Ծրխտուէն օգնեց անոր՝ և ձիուն սան-
ձէն բռնելով, բարեբախտաբար այն վը-
տանգաւոր տեղէն դուրս ելան :

Օտարականը շատ ուրախացաւ՝ տես-
նելով դարձեալ արեւը, անտառները ու
լեռները, դորոնք արեւը իր վերջին ճա-
ւագայթներովը կը դարգարէր : Երթանք
քեռիս տունը, ըսաւ Ծրխտուէն. գի-
տեմ որ ուրախութեամբ պիտի ընդու-
նի գրեզ, և իրեն քով կը կենաս ինչուան
որ բոլորովին առողջանաս :

Այն գիշերը հասան բարի քարակոփին
տունը որ շատ ուրախացաւ և գովեց իր
եղբորորդին, օտարականին ըրած բարե-
գործութեանը համար : Ծրխտուէն կը ցա-
ւէր որ չի կրցաւ խաւրել իր մօրը,
հովաին խաթունին տուած հաւկիթը :
Պէտք չէ որ ցախս անոնց վրայ, պա-
տասխանեց իրեն քեռին, որովհետեւ մար-
դու մը կեանքը ազատեցին : Հիմա ալ ին-
ծի կ'իյնայ գիշերը հողալ որուն համար ա-
մենեին փոխարէն մը չեմ ուզեր : օտա-

րականին քեզի տուած ոսկիները մօրդաւելի տխործելի կ'անցնին քան թէ այն հաւկիթները: Իսկ վրայի գրուածքը, իրաւցընէ թէպէտե անգին է բայց անիկա առանց հաւկիթին ալ կրնայ պահուիլ և դու ալ պէտք չէ մօռնաս զանիկա բոլոր կենացդ մէջ:

Այս Օտարականը Ֆրիտուէնի քեռին քովը կեցաւ, ինչուան որ բոլորովին առողջացաւ և անկէց երթալէն առաջ այն տանը ճոխ ընծաներ տուաւ:

Զ

Իրաւցընէ ոսկիէ և մարգրատ հաւկիր մը

Ամբողջ դարունը և ամառը անցաւ, առանց մասնաւոր դէպք մը պատահելու հովտին մէջ: Աժխագործները իրենց դաշար կը մշակէին, և ստէպ անտառը կ'երթային ամուխ շինելու. իրենց կանայքն ալ անական բաներու զբաղած էին, և մասնաւոր փոյթ մը ունէին հաւեր մեծցընելու. իրենց տղաքն ալ ստէպ կը հարցընէին թէ « Զատիկը երբ պիտի գայ »:

Օտարական խաթունը շատ տխուր էր, որովհետե իր ձեր և հաւատարիմ ծառան, որ իրեն ընկեր էր, և իրենց հոն հասնելուն սկիզբները ստէպ ճամբորդութիւններ կ'ընէր, հիւանդացաւ և ալ հովիտը չէր կրնար թողուլ: Աշունը եկած

էր, և հապիւ կրնար խեղճ ծերր ինչուան տանը դրան առջևը երթալ արեւէն տարնալու համար . թշուառ խաթունը ստէպ արցունք կը թափէր վախնալով որ չըլլայ թէ իր միայնակ նեցուկը կորսնցընէ . և իր տրամութիւնը աւելի կը սաստկանար իր հայրենիքէն լուր մը չառնելուն համար:

Այս միջոցս նոր դիպուած մըն ալ պատահելով իր վախը աւելի սաստկացուց, վասն զի ամխաղործները որ մը անտառէն դառնալով պատմեցին որ նախընթաց գիշերը չորս զինեալ տեսեր են, որոնք ըսին թէ Աբրոֆընէզ կոմսին մարդիկներն են, խմացնելով նաև որ իրենց մէ ետքը շատ մը զինեալ բաղմութիւն ունին, և թէ զիւզին վրայօք իրենցմէ տեղեկութիւն ուզեր են: Զաղացականը փութաց իմացնելու խաթունին այս բանս, որ Կիրակոսին անկողնոյն քովը նստած էր: Երբ Զաղացականը Աբրոֆընէզ անունը ըսաւ, խաթունը՝ գոյնը նեւեւով աղաղակեց. Ամենակալ Աստուած իմ, ամենէն մեծ թշնամիս ետեւս ընկած զիս մեռցընել կ'ուզէ, արդեօք ամխաղործները իմ նստած տեղս խմացուցեր են: Զաղացականը զինքը ապահովուց թէ բան մը չեն ըսած, և թէ այն մարդիկը այս գիշեր կրակի քով անցուցեր են և թէ առաւօտը կանուխ հեռացեր գացեր են անկէ, բայց յայանի է որ դեռ լեռներու մէջ կը թափառին:

Սիրելիդ իմ Օսվալտ, ըսաւ խաթունը
Ղաղացականին, զիս քու տունդ ընդունելէն
ի մեր ճանչցեր եմ դքեղ որ համեստ
և ջերմեռանդ մարդ մըն ես. կ'ուզեմ հի-
մա տեղնիտեղ իմացնել քեզի իմ թշուա-
ռութեանս պատմութիւնը:

Ես Ռոզալիակ'ըսուիմ, Պուրկոյնիդքսին
աղջիկներէն մէկը: Երկու դքսեր կը փա-
փաքէին փեսայանալ ինծի, մէկը Հաննօ
- տը - Աքրոֆընէզ, և միւսը Արնօ - տը
- Ղենտամպուրկ: Հաննօն հարուստ էր և
զօրաւոր, որ և ընդարձակ բերդեր ունէր
և բաղմութիւն զինուորականաց, բայց
ոչ ազնուականութիւն և ոչ աղէկու-
թիւն մը ունէր: Իսկ Արնօն քաջ էր, և
բաղաքին ասպետաց մէջ ամենէն ազնուա-
կան, բայց ոչ այնչափ հարուստ ինչ-
պէս Հաննօն, որովհետև հօրմէն մինակ
փլած բերդ մը ժառանգեր էր և ամենեին
ետեէ չէր եղած բռնութեամբ ուրիշ մըն
ալ ձեռք ձգելու: Հօրս կամացը համե-
մատ՝ իրեն հետ կարգուեցայ հանդերձ
չատ մը բերդեր և ընդարձակ երկիրներ
օժիտ ունենալով, որով շատ երջանիկ
կեանք կ'անցնէինք մէկտեղ:

Հաննօն սաստիկ ոխ պահեց ինծի և
էրկանս դէմ և մեր սոսկալի թշնամին
եղաւ, թէպէտ արտաքուստ ամենեին
չէր ցուցընէր: Այս ատեններս էրիկս
մասնակից պիտի ըլլար այն պատերազ-
մին որ կայսրը Տաճկաց դէմ պիտի ը-

նէր: Հաննօն ալ այս պատերազմին մէջ պիտի մտնէր, բայց շատ դանդաղ շարժեցաւ իր պատրաստութեամբը և խօստացաւ որ իր բանակն ալ հօն հասցընէ երբ բոլոր զօրքը հօն ժողուին: Մինչդեռ իմ' էրիկս կը պատերազմէր Տաճկաց դէմ մատնիչ Հաննօն յարմար առիթ գտնելով սկսաւ մեր հպատակներուն և մեր կալուածներուն վրայ յարձակիլ, կրցածը այրեց և շատ ալ մարդ սպաննեց, անկէց ետքը սկսաւ նաև մեր բերդերուն վրայ յարձակիլ զորոնք առաւ մէկմէկուեալ: Ես ալ աս բաները տեսնելով սիրելի տղաքս հետս առած փախայ տունէն: Բարի Արիակոսը այս տազնապողական փախուստիս մէջ մեր պահապան հրեշտակն եղաւ որ զիս երկու որդուովքս այս լերներս բերաւ, ուր որ ինչուան այս օրս դժբախդ կեանք մը կ'անցնեմ:

Ա՛ռզէի հոս կենալ ինչուան որ իմ' էրիկս պատերազմէն դառնալով կարենայ նորէն մեր ստացուածքը թշնամւոյն ձեռքէն ետ առնուլ: Արիակոսը երբեմն երբեմն կ'երթար լուր մը բերելու, բայց խեղճը միշտ տխուր էր: Չար Հաննօն օր աւուր կը ջանար տարածել իր իշխանութիւնը մեր երկրին և մեր հպատակացը վրայ, և անընդհատ պատերազմելով կը ջանար բոլորովին ջնջել դմեղ: Տարիէ մը 'ի վեր որ իմ' խեղճ Արիակոսս հիւանդ պառկած է, ալ հայրենիքէս և էրկանէս

ամենեին լուր մը չունիմ: Ձեմ գիտեր
արդեօք խեղճ էրիկս ողջ է մի չենէ մե-
ռած թշնամեաց անգութ հարուածներէն,
արդեօք անգութ Հաննօն ետեէս չէ՞ ըն-
կեր զիս բնտուելու որ սպաննէ: Ինչ պի-
տի ըլլամ ես չեմ գիտեր, լաւ էր որ ես
ալ մեռած ըլլայի: Սիրելիդ իմ Օսվալտ,
ըսէ ամխագործներուն որ չի մատնեն
զիս: Մատնել գրեղ, Տիկին ազա-
ղակեց ջաղացպանը, ապահով եղիր,
որ Աքրօֆընէզ ինչուան որ հոս հասնի,
առաջ պէտք է որ զմեզ սպաննէ:

Ջաղացպանը խաթունին վախը ամխա-
գործներուն պատմելով ամենքը նոյն լե-
զուն բանեցուցին: Թող գայ այն անօրէնը,
ըսին ամենքը մէկ բերան, քանի որ ու-
նինք մենք այս կացինները, որոնցմով
զիսենք մենք ալ պաշտպանել զմեզ և
մեզի ապահինողները: Թէպէտև ճորին
բնակիչքը խաթունը ամենայն կերպով
կ'ապահովցնէին, բայց օտարական խա-
թունը իր օրերը տխրութեամբ կ'անցը-
նէր: Երբեք չեր ուզէր տնէն դուրս ելլել
և իր տղոցն ալ չէր թողուր դրանք առջև
խաղալու: Իսկ երբ խաղաղութիւնը տի-
րեց լերան վրայ և այն դինեալ մարդ-
կանց վրայ խօսակցութիւն մը չէր լսու-
էր, ուզեց պզտիկ շրջան մը ընել դաշ-
տը, ուստի աչնան գեղեցիկ օր մը տնէն
դուրս ելաւ և դնաց իր հիւզէն քիչ մը
հեռու, ուր որ գիւղական մատուռիկ մը

կար եղևիլի մը կոճղին վրայ շինուած :
Հոն գրուած էր Աիրակոսին ճամբորդու-
թեանց ժամանակ բերած պատկերը որ
սուրբ ընտանեաց եղևալոոս փախչիլը կը
ներկայացնէր : Մատուռը բարձր ժայռի
մը վրայ էր , և մուտքը քանի մը նո-
ճեօք ծածկուած էր : Այս տեղերուս խո-
րունկ լռութիւնը դմարդ աղօթքի և մտա-
ծութեան կը հրաւիրէր : Ռողալիան իր
չրջանը ընելէն ետքը չորեցաւ եռան-
դեամբ մը խորանին առջև և լալով Աս-
տուածածնայ ջերմեռանդ աղօթք մը բ-
րաւ . այն միջոցին տղաքը ծաղիկ ժողու-
ելու զբաղելով անկէ քիչ մը հեռացան :

Երբ խաթունը մինակ մնաց՝ յանկարծ
պանդխտի զգեստով մարդ մը ելաւ ժայ-
ռերուն մէջէն և իրեն մօտեցաւ : Երկայն
սև զգեստ մը ձգած էր վրան և կարճ մեկ-
նոց մը հագած . զլխարկը խեցեմորթով
դարդարուած և ձեռքը երկայն գաւաղան
մը կար : Թէպէտ մօրուքը և մազերը
ձեան պէս ճերմակ էին , սակայն երեսնե-
րուն գոյնը երիտասարդի մը գաղափար
կու տար : Ռողալիան յանկարծակիի գա-
լով վախցաւ : Օտարականը յարգանօք
ողջունեց խաթունը և սկսան խօսիլ .
բայց որովհետև օտարականը անախորժ
կերպ մը կը ցուցընէր խաթունն ալ անոր
համեմատ ցուրտ կերպով մը խօսեցաւ
հետը , վերջապէս ըսաւ օտարականը .
Ազնիւ խաթուն մի վախնար , վասն զի

այնչափ անձանօթ չես ինձի որչափ որ
կը կարծես : Գու Ռողալիա — աը —
Պուրկոյն ես , գետեմ թէ ինչ արկածներ
ստիպեցին զքեզ այս լերներուս վրայ քե-
զի ապաստան մը գտնալու . կը ճանչնամ
ես էրիկդ , յորմէ երեք տարիէ ՚ի վեր
բաժնուած ես . թէ որ Արնօ — աը — Վի-
տէնպուրկ քեզի գեռ սիրելի է , կրնամ
իրեն վրայօք ճիշդ տեղեկութիւններ տալ
քեզի : Գիտնաս որ խաղաղութիւն եղաւ ,
և քրիստոնեայ բանակը յաղթական դափ-
նիով դարձաւ : Էրիկդ ետ առաւ այն բեր-
դերը որոնց մէջ իր թշնամին ապաւի-
նած էր : Չար Հաննօն այս լերներս փա-
խաւ , ուսկից ստիպուեցաւ աւելի հեռու
փախչիլ : Քու էրկանդ ամենէն մեծ
փափաքը ան է որ իր սիրելի ամուսի-
նը նորէն տեսնայ : Ի՛նչ ուրախութիւն
աղաղակեց , Ռողալիան ծունկ չորելով :
Շնորհակալ եմ քեզի , Աստուած իմ , որ
վերջապէս տեսար իմ արտատուքներս և
լսեցիր աղօթիցս : Ի՛նչ ուրախութեամբ
պիտոր տեսնամ զքեզ սիրելիդ իմ Արնօ ,
ան ինչ ուրախութիւն քեզի համար ալ
երբ զքեզ հաղիւ ճանչցող աղաքդ տես-
նելու ըլլաս :

Ո՛վ սրանդուխտ , կարծեմ թէ կը տարա-
կուսիս դու , ըսաւ դարձեալ խաթունը ,
որ ես իմ սիրելի էրիկս մոռցած ըլլամ և
կամ իրեն սէրը բոլորովին պաղած ըլլայ
սրտիս մէջ . մտեցէք աղաքս , ըսաւ , Էա-

մոնտին և Պլանչին, որոնք մատրան գրա-
նը առջև կեցած, կէս մը վախով և դար-
մացմամբ օտարականը կը դիտէին: Ար-
կու տղաքը մեկէն վաղեցին իրենց մօրը
ձայնին: Սիրելի էամննա, ըսաւ մայրը
զինքը գրկելով, ըսէ առանց վախնալու
այս ծեր պանդխտին առջև այն համառօտ
աղօթքը որ կ'ընենք ամեն առաւօտ քու
հօրդ համար: Տղան ձեռքերը միացուց և
աչքը երկինք վերցնելով ըսաւ այս հե-
տեւեալ աղօթքը:

« Ո՛վ Աստուած, որ երկինքն ես, դար-
ձուր աչքդ երկու դժբաղդ որդիքներուս
վրայ: Հայրերնիս պատերազմի է, մի թո-
ղուր զինքը, որ թշնամեաց ձեռքը մեռնի-
կը խոստանանք քեզի միշտ ջերմեռանդ
բլլալու, որպէս զի մեր հայրը դմեզ տես-
նելով ուրախանայ: Ո՛վ Տէր ընդունէ
այս մեր աղօթքը »:

Դու ալ, Պլանչ, ըսաւ աղջկանը, ըսէ
այն աղօթքը որ ամեն իրիկուն կ'ընենք
հօրդ համար:

Աղջիկը ձեռքերը միացնելով ըսաւ հե-
տեւեալ աղօթքը: « Ամենակալ Աստուած,
դեռ չիքնացած ընդունէ մեր հօրը համար
ըրած աղօթքնիս: Տուր իրեն որ հանդիսա
դանայ թշնամեացմէ՝ և հրեշտակներէդ
մէկը խաւրէ, որ միշտ հսկէ վրան: Մեր
սիրելի մօրը հանդիստ քուն մը պարզէ, որ
մոռնայ զիշերը իր ակարութիւնը: Տուր
որ մեր հօրմէն ըստանաման վերջի զիշերը

ըլլայ այս՝ և ծագէ շուտ մը այն օրը որ իրարու հետ նորէն միացնէ զմեզ » :

Ամէն ամէն, ըսաւ մայրերնին՝ արտասուալից աչօք :

Ան միջոցին պանդխտին աչքերէն հեղեղի պէս արցունք կը վազէր, և ալ չկարենալով դիմանալ, վրան առած սև դգեստը, ճերմակ մօրուքը և մազերը մէկդի նետելով, երեցաւ իրենց իր ասպետական դգեստովը որ տակէն հագած էր, և թևերը բանալով, կանչեց ուրախութեամբ .

Մերելիդ խմ Ռողալիա, ան որդեակք խմ անձկալիք, եկէք որ համբուրեմ զձեզ, մօտեցէք ձեր հօրը :

Ռողալիան և տղաքը դիրկը վազեցին, սրտնք ուրախութեան արցունքներով թրջեցին իրենց հայրը, և ան աստիճան խնտուով մէջ էին այն երկու ժամը, երբ մատրան դիմացը անցուցին՝ որ իրենց վայր կեանի մը պէս երեւեցաւ : Արնօն պատմեց իր կնոջը որ թէպէտ բազմութեամբ եկեր է զինքը բնտուելու, բայց ճամբուն դժուարութեանը և վտանգներուն համար դեռ լերները չի մտած դանոնք հոն թողուցեր և ինքը միայն առաջ եկեր է, և թէ պանդխտի դգեստով ծածկուած ըլլալուն պատճառը, ուրիշ բանի համար չէր, բայց որ պէս զի դիւրաւ կարենայ իրենց քով հասնիլ և դեռ չիճանչցուած ապահով ըլլայ զիրենք գտնալուն վրայ : Ռողալիան հար-

ցուց իրեն թէ ինչպէս գտեր է իրեն այս
 դժուարին բնակարանը : Միրելիդ , իմ
 ըսաւ Արնօն , մեր զիրար գտնելը քու ը-
 րած բարեգործութեանդ պատուէն է , զոր
 ըրիր աղքատաց և մասնաւորապէս այս
 ձորիս տղոցը , վասն զի առանց անոր
 թերևս երկայն ատեն զիրար չէինք կրնար
 տեսնել , և ով գիտէ թերևս ցյաւիտեան
 ալ , որովհետև դու ամեն կողմանէ պա-
 շարուած էիր թշնամեացմէ , և չար Հան-
 նօն իր յաղթուելէն ետև , այս լերներս
 եկաւ ապաւինելու : Ար ճանչնաս ասի-
 կա , ըսաւ Արնօ իր կնկանը , հաւկիթ մը
 ցուցընելով իրեն , որուն վրայ գրուած էր
 « Յուսա առ Աստուած եթէ կ'ուզես որ
 կարօտութեանդ ատեն օգնէ քեզի » : Այս
 հաւկիթն է ահաւասիկ որ զմեզ Աստուծոյ
 մասնաւոր նախախնամութեամբը նորէն
 միացուց գտնելով զքեզ որ այնչափ ատե-
 նէ 'ի վեր բնտուել տուեր եմ , ետեէդ մար-
 դիկ խրկելով : Ա երջապէս օր մը տեսայ
 էզբէտ անունով զինուորներէս մէկը զոր
 շատոնցուրնէ 'ի վեր չի տեսնալուս հա-
 մար մեռած կարծեցի , անիկա պատմեց
 ինծի որ զքեզ բնտուելու ժամանակը դըժ-
 քաղդութեամբ անդունդներու մէջ իյ-
 նալով քիչ մնաց որ կը մեռնէր անօթու-
 թենէ՝ եթէ չի հասնէր երիտասարդ մը ,
 որ երկու հաւկիթով զինքը մահուրնէ ա-
 դատեց , երրորդ հաւկիթ մըն ալ տու-
 ր է իրեն 'ի յիշատակ այս իր բարե-

րարութեանը : Էզրէա ցրցուց ինծի այս
հաւկիթը և ատշէցայ մնացի երբքու գիրդ
տեսայ վրան : Մէկէն ձի հեծանք և շի-
տակ Էզրէտին բարերարին տունը դա-
ցինք , որ սիրով ցուցուց ինծի այս ձո-
րին ճամբան : Կը տեսնաս ուրեմն սիրե-
լիդ եմ Ռողալիա , որ եթէ այս ձորին
տղոց զատկական հաւկիթներուն հանդէ-
սը ըրած չըլլայիր , և կամ Էսամնտը և
Պլանչը երիտասարդ օտարականին ողոր-
մութիւն չընէին , այս օրս մեզի դեռ տըխ-
րութեան և ցաւոց օր մը պիտի ըլլար :
Աստուած կը վարձատրէ մեր ոչինչ բա-
րերարութիւնն ալ , բաւական է որ փառա-
սիրութեան և ցուցամոլութեան համար
չըլլայ ըրածնիս : Մեր բարեգործութիւ-
նը հատ մը ձորենի կը նմանի որ ձօխ հասկ
մը կը բերէ : Սիրելի տղաքս բոլոր կեան-
քերնուդ մէջ երբեք մի մտնաք մեր կրօ-
նից սկզբունքը , ողորմեցէք աղքատաց ,
թեթեւցուցէք անոնց խեղճութիւնները և
օգնեցէք իրենց , թէ որ կ'ուզէք դուք ալ
օգնութիւն գտնել . դուք ունեցէք վրա-
նին , և ապահով եղիք որ դուք ալ ձեր կա-
րօտութեանը ժամանակ նոյնը կը գտնաք
մարդկանցմէ : Հաստատուն յոյս ունեցէք
Աստուծոյ վրայ , և կը տեսնէք որ այս
հաւկիթին կեղեին վրայի գրուածը կը կա-
տարուի վրանիդ : Աղուցանեմ պիտի այն
հաւկիթը բոլոր մարգարտով զարդա-
րուած սակիէ ամանի մը մէջ և մեր գղեկին

մատրան խորանին վրայ պիտի դնեմ, մեր նորէն գիրար գտնալուս յիշատակին համար :

Այս խօսակցութեանց ժամանակ իրիկունը վրայ հասնելով, Արնօ կոմսը կնկանը ձեռքէն բռնած ջաղացաբանին տունը դարձան, երկու տղաքն ալ իրենց ետեւէն կու գային : Հոն ուրիշ ուրախութեան մը հանդիպեցան, վասն զի կոմսին զինակիրը Էգբէտ և Յրիտոյէնը հասած ըլլալով Ախրակոսին հետ կը խօսէին, որն որ քիչ մը աւելի ազեկցեր էր տիրոջը գալուստը լսելով. բարի Յրիտոյէնը դէպ 'ի խաթունը մօտենալով բարեւեց զինքը, նոյնպէս նաև անոր երկու տղաքը : Էգբէտ ալ մօտեցաւ խաթունին և ուղեց ձեռքը պագնել, որուն պարտական էր իր կեանքը :

Կոմսը պարաւ զԱխրակոս, իսկ ջաղացաբանին ձեռքը սխմեց բարեկամաբար, որ իր ամենէն փառաւոր զգեստները հագած էր, և ամենը մէկտեղ նոյն իրիկունը ուրախութեամբ կերան ընթրիքնին :

Երկրորդ օրը տարածուելով գեղին մէջ անձանօթ խաթունին էրկանը գալտտեան լուրը՝ զամենը շիտթութեան մէջ ձգեց : Բոլոր գեղացիները վազեցին զինքը տեսնելու, որով և հիւղին չորս կողմը լեցուցաւ ամեն տեսակ մարդիկներով :

Կոմսը իր կնոջը և երկու տղոցը հետ դուրս ելլալով, բարեւեց բարեկամաբար

այս բարի մարդիկը և իրենց շնորհակալ
եղաւ իր ընտանեաց վրայ ցըցուցած սի-
րոյն համար : Տէր պատասխանեցին ա-
նոնք, ոչ մենք, այլ ինքն է մանաւանդ
մեր բարերարը : Կոմսը երկայն բարակ
իրենց հետ խօսակցելով մեծ ուրախու-
թիւն պատճառեց անոնց իր աղնիւ կեր-
պովը :

Այս միջոցիս, կոմսին մարդիկներէն
ովանք քանի մը ամխաղործներու օգնու-
թեամբը ձորին ճամբան դտած ըլլալով
հոն հասան : Արիչ շատ մեծամեծներ ալ
ինչպէս նաև զինուորներ որը ձիաւոր և
որը փողերու ձայներով դեզը մտան որոց
սաղաւարտները և աղեղները փայլակի
պէս կը ցոլային : Անաստիճանի ուրախու-
թեան ձայներ արձակեցին տեսնելով ի-
րենց տիրուհին որ չորս կողմի ժայռերը
իրենց ձայնէն կը հնչէր :

Կոմսը դեռ քանի մը օր ալ ձորը կե-
նալէն ետքը, անոնցմէ բաժնուելու նա-
խընթաց օրը փառաւոր սեղան մը տու-
աւ բոլոր դեզին ամխաղործաց, որոնց
հետ սեղանի նստան նաև կոմսը բոլոր իր
մարդիկներովը : Սեղանէն ետքը առատ
ընծայներ տուաւ բոլոր սեղանակիցնե-
րուն, և մասնաւորապէս ջաղացպանին .
իսկ զՄարթան իր կնկանը ծառայութեան
առաւ : Նոյնպէս մասնաւոր խնամք ունե-
ցաւ նաև Ֆրիտովէնի մօրը, եղբարցը և
քոյրերուն վրայ : Իսկ ամխաղործներու

տղոցը ըսաւ . Իմ կնկանս ձեր քով բնա-
կելուն յիշատակին համար կ'ուզեմ որ ա-
մեն տարի, զատկին օրը, այս ճորխս տը-
ղոց ամեն տեսակ գունաւոր հաւկիթ բաժ-
նուի: Ես ալ ըսաւ կոմսուհին, կ'ուզեմ
հաստատել այս հանգէսը բոլոր կոմսու-
թեանս մէջ: Այս հաւկիթները Չատկա-
կան հաւկիթ կոչուեցան, և այս սովորու-
թիւնը կամաց կամաց ամեն դի տարա-
ձուեցաւ:

ՎԵՐՁ
